చంద్రగుప్త.

(ఆఱంకములచరిత్రాంశకమైనక్రొత్తనాటకము.)

ఇది

పీఠికాపురనివాసియు

మణిమాలావిచిత్రబిల్హణీయాదినాటకగ్రంథకర్తయునగు

శ్రీమౌలీషాచే

రచియింపఁబడి

రాజమహేంద్రవరనివాసులయిన

బైసాని వేంకటరమణగారి ధనసాహాయ్యముచే

పిఠాపురమునందలి

విద్వజ్జన మనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపఁబడి

గ్రంథకర్తచేఁ బ్రకటింపఁబడియెను.

1911.

టు.] [వెల రు 0-10-0.

894-8132
ALI-C

పీఠిక.

చంద్రగుప్తుఁ డను చక్రవర్తి మగధరాజ్యమున పాటలీపుత్రసిం
హాసనారూఢుఁ డగుటకు పెక్కువ్యాఘాతములుతటస్థించినవి. తదీయ
చరిత్రాదికములు పురాణప్రసిద్ధములే గాక సంస్కృతమునఁ గలము
ద్రారాక్షస మను నాటకముచే మఱింత వెల్లడి యయ్యెను. ఆముద్రా
రాక్షసము మ॥రా॥శ్రీ బ్రహ్మశ్రీ శతావధానులు తిరుపతివేంకటకవులు
రసవంతముగా నాంధ్రీకరించిరి. అంతకుపూర్వపుగాథ అనగా నందవం
శమును చాణక్యుఁడు సంహరించినట్లు మ॥రా॥శ్రీ బ్రహ్మశ్రీ పానుగంటి
లక్ష్మీనృసింహకవిగారు ప్రచండచాణక్య మనుపేర నొకనాటకము వ్రా
సిరి. ఈరెండుకథలకు తరువాతికథను విజ్ఞానచంద్రికాగ్రంథమాలయం
దొకకుసుమముగా మ॥రా॥శ్రీ బ్రహ్మశ్రీ కే. వి. లక్ష్మణరావుగారిచే ర
చింపఁబడిన హిందూమహాయుగములో చంద్రగుప్తునిగూర్చి యొక్కిం
తచరిత్రము గలదు. దానిని సంప్రతించి మఱికొన్ని సంప్రదాయము
లు సంపాదించి సందర్భానుసారముగా కథ చెడకుండ కొంచెముగ నా
యల్పబుద్ధికిం దోఁచినట్లు తప్పొప్పులు పాటింపక రాజమహేంద్రవర
ములో మహారాజశ్రీ బయసాని వేంకటరమణగారియాదరణంబున వా
రిమేడపై నివసించి విఘ్నములు లెక్కింపక కొన్నివారములలో పూర్తి
గావించితిని.

ఇంతత్వరగా పూరించితి ననుట కొకప్రజ్ఞ యని గాని ప్రజకు
పకార మనిగాని నాయుద్దేశ్యము గాదు. ఈనాఁటినాటకములు సాధా
రణముగా పురాణప్రబంధములు, పూర్వనాటకములు శాశ్వతముగ ని
ల్చినట్లు కాలములమార్పులలోఁ బడి నిలువఁబడవేమో యను భీతిచే

విమర్శనాపూర్వకముగా సంస్కృతనాటకములట్లు లక్షణము పట్టించి జన్మమధ్యమున నొకనాటకరాజమును వ్రాయు ప్రయాసపడక చేతికి వచ్చినట్లు వ్రాసి, వ్రాసినది తీసివేయక నామాధ్యము పండితులకడ వెల్లడిసేయ ప్రకటనకుఁగూడఁ గడంగితిని.

అప్పుడే నాటకయుగము మాఱి వచనప్రబంధయుగ మారంభ మగుచున్నది. కాని యిప్పటిమట్టుకు చరిత్రాంశకమైన ప్రతివ్రాఁతయు మతతిరస్కారమునకు లోనై యున్నది. అది కూడదు. కొంతకాలమున కట్టివ్రాఁతలు దూషింపఁబడును.

నాయచ్చుపడినవానిలో నీచంద్రగుప్త మూఁడవనాటకము. ఇప్పటి ఇంగ్లీషుసాంప్రదాయము మొదలగుకొన్ని కారణములచే దీనికి ‘చంద్రగుప్త’ అనుసంకుచితనామముమాత్రమే పెట్టఁబడెను. ఇది వ్రాయుటకు మహారాజశ్రీ శ్రీరావు వెంకటగోపాలరావుగారు, మ॥ రా॥ శ్రీ బ్రహ్మశ్రీ వారణాసి సుబ్రహ్మణ్యముగారు కడు ప్రోత్సాహ మిచ్చిరి. వారికి కృతజ్ఞుఁడ నగుచున్నాను. ఇందుఁ గలచరిత్రము చదివినచో సుబోధకము గాన వ్రాయలేదు. సందర్భానుసారము కొన్నికొన్నిమార్పులు చేయఁబడినవి.

ఇట్లు
వుమ్రొఅలీషా.

కృతజ్ఞతానూచన.

సీ. విద్యచే నెవఁ డాత్మ ♦ విద్యచే విబుధచ
క్రములకుభానుఁడై ♦ గడనకెక్క
దాతయైసుగుణసం ♦ ధాతయై యర్థిచ
కోరచంద్రుండయి ♦ కొమరుమించె
శిష్టుఁడై ధర్మోప ♦ దిష్టుఁడై దుష్టవా
రిదసమీరుండయి ♦ ముదముగాంచె
శీలియై సౌభాగ్య ♦ శాలియై హితచాత
కములకు జలదమై ♦ కాంతినించె
నవనిబైసానివంశసు ♦ ధాకరుండు
పేరయసుధీమణికిఁ బుత్త్రుఁ ♦ డై రహించె
నట్టివేంకటరమణున ♦ కఖిలశుభము
లాయువారోగ్య మిడు దేవుఁ ♦ డహరహంబు.

ఇష్టదైవనుతి.

క. మానవుఁడో యీశ్వరుఁడో
గాని ప్రతిచ్ఛాయలేని • కల్యాణగుణుం
డైనమహమద్ రసూలె ను
భానుని ధ్యానింతుభోగభాగ్య • ము లొసఁగన్.

శా. శ్రీయాఖైలలిపాగురూత్తమ! నిన్నున్ • సేవింతు నిత్యంబు నా
చేయం జొచ్చినదుష్కృతాటవులకున్ • జిచ్చై ప్రదీపింపుమా
నీయస్తోకకృపామృతం బిడి సదా • నీవైపు నాదృష్టులన్
జేయం గోరుచు సంస్మరించెద నెదన్ • జేజేల నర్పించుచున్.

ఉ. శ్రీలలనాసమాన! శ్రిత • సేవకభక్తజనానుకూల! యు
ద్వేలకృపాలవాల! గుణ • విశ్రుతసన్నుత! శాంతిపూత! యా
ఖైలలిపాగురూత్తముని • యంగన! యోగురురాణి! యోమహా
శీల! నినుం భజించెదను • శ్రీ లిమమమ్మ! సిలారమాంబికా!

శుద్ధపత్త్రిక.

కొన్నికారణములచే అచ్చులో పడినదోషములు దిద్దుకొనుటకు చదువరులు ప్రార్థితులు.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
4	7	రారాజుని	రారాజును
14	13	నిష్క్రమింతురు	నిష్క్రమించును
17	15	బెల్లమునకు ం	బెల్లమునకు నీఁ
28	2	వదలకునిచే	వధలకు
33	12	గడియలలోనే	గడియలలోనే
38	24	యాధులు	యోధుల
43	20	చెప్పితివి	చెప్పితివి
67	6	మందయానచే	మందయానలచే
84	9	సమిర్పించి	సమర్పించి
98	16	బేరము	బీరము

ఇవిగాక న, స, ప, వ, ను, సు, పు, వులు కొన్నిచోట్లఁ దాఱుమాఱుగాఁ బడియున్నవి గావున వానిని సందర్భమునుబట్టి సవరించుకొనవలయును.

నాటకమున వచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు.

చంద్రగుప్తుఁడు = కథానాయకుఁడు. (ఈతనికి మౌర్యుఁడనియు, వృష లుఁడనియు వేఱునామములు గలవు.)

మహాపద్మనందుఁడు = చంద్రగుప్తునిజ్ఞాతి. (ఈతని పద్మనందుఁడు, నందుఁడు నందురు.)

శ్రుతశ్రీవుఁడు = మహాపద్మనందునిమిత్రుఁడు.

మంత్రి = చంద్రగుప్తునిమంత్రి.

చాణక్యుఁడు = చంద్రగుప్తునిగురువు. (ఈతనికి కౌటిల్యుఁడనికూడ పేరు గలదు.)

సెల్యూకసు = అలెగ్జాండరుప్రతినిధి. పాంచాలపురాజు.

మొగస్తనీసు = సెల్యూకసుసేనానాయకుఁడు.

పౌరులు, పాటచ్చరులు, సేన, నానాదేశపురాజులు, సేవకులు, వార్తాహారులు మఱికొందఱును సందర్భానుసారముగా వత్తురు.

స్త్రీలు.

శోణోత్తర = కథానాయిక. సెల్యూకసుకుమార్తె.

వసంతిక = శోణోత్తరచెలికత్తె.

జోరా = శోణోత్తరతల్లి,

నానాదేశనృపాలకన్యకలు.

చంద్రగుప్త.

నాంది.

చ. భువనము నాట్యమందిరము ; భూపతు లాడెడుపాత్రముల్ కవుల్
యవనికలందుఁ డాళికులు; వాళికు లందఱు సభ్యు ; లంగనల్
ప్రవిమలదీపపంక్తు లటఁ బాటలు పాడెడు సూత్రధారి వై
భవము లొసంగు మీకు భగ వంతుఁడ నేనని చెప్పకుండగన్.

తే. గీ. ఆకుపచ్చనికొమ్మకు నందమైన
యెఱ్ఱనినుమంబుగల్పించు నెమ్మెకాఁడు
వానచినుకున ముత్యంబు వఱలఁ జేయు
దేవదేవుండు మీకిచ్చు దీర్ఘసిరులు.

(నాంద్యంతమున)

సూత్రధారుఁడు—(ప్రవేశించి) నటీ! సత్వర మిటురమ్మ.

నటి—(ప్రవేశించి) నాథా ! సొమ్ములైన సింగారించుకొననివ్వక అం
తత్వరగా రమ్మన మని పిలిచితి రెందుకు ?

సూత్ర—సొమ్ములు సింగారించుకొను టెందులకు ?

నటి—అందమునకు.

సూత్ర—సహజశృంగారవతివైన నీకు సొమ్ములతో సౌందర్యము వ
చ్చు నని నే నూహింపలేదు.

తే. గీ. కవిత నెఱుగక పాండిత్య గరిమచేతఁ
బద్య మల్లిన రస ముట్టి పడనియట్లు

సహజసౌందర్య మగువిలా ♦ సంబులేక
సొమ్ము లుండిన సుదతికి ♦ సొగసురాదు.

నటి—అది యొకరీతి. మఱియు,

క. బంగారుబొమ్మయైనను
రంగగువస్త్రములచేత ♦ రాణించెదున
ట్లంగనలంకరించ ముండిన
శృంగారము వచ్చు నగల ♦ చేత జగానన్.

కావున పండితుండైన కవికివలెనే యందకత్తెయైన యంగన క లంకారమువలననే శోభ వచ్చును.

సూత్ర—నీవాదమే గెలిచినదిలే.

నటి—నాథా! ఈసభ్యు లిట్లేల విచ్చేసియుందురు?

సూత్ర—ఈవేళ మన మొకచరిత్రాంశకమైన మహానాటకము ప్రదర్శించెద మనిగదా ప్రకటించితిమి.తదీయవిలోకనసముత్సుకులై వచ్చియున్నారు. ఏదైన నొకఋతువునుగూర్చి పాడి వీనులకొ కింత విందుసేయుము?

నటి—వేరుగా సేయనేల?

చ. శుకపికశారికావళికిఁ ♦ జాతఫలంబులవిందు; బంభర
ప్రకరముకెల్ల పుష్పమక ♦ రందవుపానము లామృగాళికిన్
వికసితసూనశయ్యలు ప్ర ♦ వీణతనిచ్చు వసంతునిండ్ల నా
టకముల నాడఁ జూడఁగఁగ ♦ డానిముదం బుదయించుచుండగన్.

సూత్ర—బలే!

తే. గీ. పాట పాడితి వానంద ♦ పారవశ్య
మునఁజుమా! రాళ్లు తరువులు ♦ మొద్దువాఱె;
పూలు వికసించె, లే నవ్వు ♦ మొగముప్రాలె

కంతుఁ డిక్షుచాపముపూనె ♦ నింతియదిగో.

నటి — ప్రియవల్లభా! ఏరాజు నర్థించి నేఁటి నాటకము ప్రసిద్ధి గాంచు చున్నదో మఱచితిని. వచింపుఁడు.

సూత్ర — ప్రమాదముచేసితివి. ఆతఁడు ప్రాతఃస్మరణీయుఁడుగాదే.

ఉ॥ భారతవర్షమం దితర ♦ పార్థివులం జొరనీక శౌర్యగం
భీరత నేకచక్రముగ ♦ మేదిని నేలినచక్రవర్తి పె
న్కీరితితో దిగంతముల ♦ గెల్చి జయధ్వజముల్ రచించిపొం
పారినచంద్రగుప్తుని ని ♦ జాన్వయనాటక మిద్ది కోమలీ.

నటి — ఓహో! మౌర్యవంశసంస్థాపకుఁడైన చంద్రగుప్తుఁడా! ఆమహారాజు నెవ రెఱుంగరు? ఇది ముద్రారాక్షసనాటకమా యేమి?

సూత్ర — కాదు. దానితరువాతిచరిత్రాంశకమైన కథ. చంద్రగుప్త యనునాటకము.

నటి — ఇదిరచియించిన కవి యెవరు?

సూత్ర — నీవును ఎఱింగియుండవచ్చును.

తే. గీ. కావ్యములు నాటకంబులు ♦ నవ్యభవ్య
వచనచిత్రప్రబంధముల్ ♦ వ్రాసి కీర్తి
గన్న వుమ్మాలిషా యను ♦ కవియొకండు
చంద్రగుప్తను చేసె భా ♦ షామనీషి.

నటి — ఓహో! వుమ్మెలీషాకవియా! ఈతని నెవ రెఱుంగరు? ఈతనివంశమం దాంధ్రభాషాపాండిత్య మనుశ్రుతముగా వచ్చుచున్నదిగదా!

సూత్ర — అవును. తాతతండ్రులును విద్యాగరిష్ఠులై కీర్తి గన్నవారు.

నటి — ఈచంద్రగుప్తనాటక మచ్చువేయించి భాషాభిమానముపూనిన ధార్మికుఁ డెవరు?

సూత్రి—ఆంధ్రభాషాయోషామణికి పుట్టినిల్లగు రాజమహేంద్రవరపు రినివాసియు,

చ. పటుతరశేముషీవిభవ ♦ బంధురుఁ డాబయసానివంశసం
ఘటజలరాసిలోఁ బొడమి ♦ కాంతిలుచున్నసుధాకరుండు వెం
కటరమణుం డనంతగుణ ♦ గణ్యుఁడు కూరిమి నాంధ్రభాషపై
-దిటమతి నుంచి యర్థమిడి ♦ దీనిని నచ్చొనరించె వేడుకన్.

ఈ బైసాని వెంకటరమణగారికి విచిత్రబిల్హణీయము మచ్చువేయించి న బైసానిసుబ్బయ్యగారేమి కావలయును?

నటి—ఉభయు లన్నదమ్ములు. ఈ కాలమున నిట్టివార లెవ రున్నవారు.

సూత్రి—అవును.

తే. గీ. చంద్రగుప్తునిఁ జూడఁగాఁ ♦ జాలలేక
జ్ఞాతిపద్మనందుఁడు శుత్ర ♦ శ్రీవునిఁ గూడి
కుట్రలను బన్ని రాజ్యంబు ♦ గొన్నపాప
కాల మిదె వచ్చె కలిరాజు ♦ గారు చొచ్చె.

నటి—(దృష్టి సారించి) ఓహో! నాధా! పద్మనందుఁ డదే విచ్చేయుచున్నాఁ డిట నిల్వరాదు.

సూత్ర—అట్లైన పోవుదము. (అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రస్తావన.

చంద్రగుప్త.

ప్రథమాంకము.

రంగము — పాటలీపుత్రమునందలియుద్యానవనము.

(మహాపద్మనందుఁడు శ్రుతశ్రవునితో ప్రవేశించును.)

నందు — ఇంక నెంతని చింతించిన నేమికార్యము?

చ. కడువడిఁ గ్రొమ్మెఱుంగులను • గాంచి క్షుధార్తిఁ గృశించి వర్షపుం
జడములు త్రావఁబోవునల • చాతకపక్షికి నీటిచుక్కయో
వడగలియో లభించు నటు • వంటిదె రాజ్యము కోరి పోరికై
కడఁగ జయంబొ యోటమియొ • గల్గు వరించినకన్య గా దదిః॥

మిత్రుఁడా! శ్రుతశ్రవా! శుద్ధసాత్వికప్రధానమైన బౌద్ధమతావలంబనము చేఁగదా! మననందరాజవంశము మొఱుముఖ్రో యినకత్తివలె పౌరుషము చెడి, ప్రచండాఖండభండనంబున రిపుశుండాలదండంబులు ఖండించుదోర్దండకోదండపాండిత్యము నానాఁటి కడుగంటి రూపుమాయవలసివచ్చినది! అక్కటా! చెట్టుచెడువేళ కుక్కమూతిపిందె లుదయించు నన్నట్లు స్వచ్ఛమైన పాలవెల్లినంటి మననందవంశమున విషతుల్యుఁ డగుచంద్రగుప్తచండాలుఁ డుదయించి, చాణక్యాధముని గూడి వంశవృక్షమును వేరుపురుగువలె నశింపఁ జేయఁగా నేనొక్కఁడ చావు దప్పి కన్ను లొట్టపోయినట్టుల మిగిలినవాఁడ నన్నమా

టయే గాని జీవచ్ఛవమైననన్నుఁ జూచి సంతసించెడివా రెవ్వ రు? మాపూర్వులు నిర్వక్రపరాక్రమవిక్రములై రక్తము స్రా ఱించి సంపాదించినయశేషరాజ్యలక్ష్మి యొక్కశూద్రాధము చేతఁ జిక్కి యేకచక్రముగా పాలింపఁబడుచుండఁగా నోటిలో వేళ్లుంచుకొని చేతగానివానివలె నే నెట్లూరకుండనోపుదు ను? ఈసంగతు లన్నియుఁ దలంపునకు వచ్చిన నాకెమ్మెడలు భ గ్గున మండిపోవుచున్నది. అన్నన్నా! యెంతదురాగత మాపా దిల్లినది?

మ. సకలక్షోణివిపక్షనిర్దళనద ♦ క్షం బైనశస్త్రాళితోఁ
జకితానిందితరాజ్యలక్ష్మిని మహా ♦ సంగ్రామరంగంబునన్
జికురంబుల్ సవరించి నందుఁడు ప్రతి ♦ ష్ఠించెఁగదా దాని నేఁ
డొకశూద్రాధముచేతికిన్ విడిచి నే ♦ నున్నాఁడ నూఱేండ్లకున్.

మ. కులమా నీరయిపోయె నాహృదయమున్ ♦ క్షోభింపఁగాఁ జొచ్చెవ్యా
కులభావంబులు ప్రాప్తమయ్యె నకటా ♦ క్షుత్పీడనావ్యక్తచి
త్తులలీలన్ వగఁ గూరనయ్యె వృషలున్ ♦ దున్మాడుమటల్ చూడఁగాఁ
గలలోఁ గన్నగజంబు; నాబ్రతుకు రి ♦ క్తం బింక వేయేటికిన్.

శుభ్రిత—మిత్రుఁడా! నందా! నందకులకలశాంబుధిరాకానిశాకరా! నీఖరకరవాలము వైరిరాజమండలములఁ బరిమార్చుభూరిభుజం గం బని యెఱుంగవా? నీ వేల గతచరితంబునకై వగచెదవు? నీదురాగ్రహపరాక్రమవహ్నిముంగల చంద్రగుప్తునివంటిమిడు త లెన్ని భస్మీభూతంబులు కాఁజాలవు?

ఉ. కేలను గత్తిఁ బూని రణ ♦ కేళిని నిల్చిన నీవు వైరిశుం
డాలకరంఢపంక్తుల న ♦ డంచెద వేను విరోధు లన్న వే

లీలల మభ్యపెట్టి యవ ♦ లీలజయింతును జంద్రగుప్తచం
డాలుని యుద్ధమందొ కప ♦ టంబుననో కడతేర్పఁగావలెన్॥

నందు—అది మిథ్యామనోభ్రాంతి. చంద్రగుప్తునియందు ప్రజ లను రాగులై యున్నవారు. అతఁడు ప్రజలయభిమతమున నిష్పక్షపాతబుద్ధితో తగినన్ని స్వాతంత్ర్యము లొసంగి పరిపాలింపుచున్నవాఁడు. అట్టి సకలజన సకలధర్మ సమ్మతుఁడైన మహారాజును యుద్ధమందుఁగాని కపటోపాయమునఁగాని గెల్చుట దుస్సాధ్యము.

శ్రుత—దుస్సాధ్య మెంతమాత్రమును గాదు.

నందు—కాకపోవచ్చును. వానిసామంతరాజు లాఁబోతులవలె బలిసి నిరంతరకలహప్రియులై తమలో తాము ఘోరముగా పోరాడుచు యుద్ధభూమిని రక్తముచేతడుపుచు, మేదోమాంసంబులను కల్లంపి చల్లి వధలచే కాళికాసంతృప్తి గావించి జయరేఖలు దిశాభాగంబుల ముగ్గులువెట్టుచున్నారు. ఈసమయమున వారిని జేరి సహాయము గోరి మన మవలీల చంద్రగుప్తుని సార్వభౌమత్వమునుండి తొలఁగించి రాజ్య మాక్రమించుకొనవచ్చును.

శ్రుత—అది కేవల మసంభవము. సామంతరాజు లెంతవఱకు తమలో తాము కలహింపుచుందురో అంతవఱకు సార్వభౌమున కేహానియు రానేరదు. వారలు మనకు సహాయులు కాఁజాలరు. కావున చంద్రగుప్తుని గెలువవలె నన్న యుద్ధముకంటె విషయే నుప్రయోజనము.

నందు—అట్టివిష యేమున్నది? మన మెట్లిల్లఁగలము? మనచేత నే

మగును?

శ్రుత—మనచేత నేమగునా! ఎంతమాటంటివి? మనచేతఁ గాకున్న వజ్రాయుధము చేతఁబట్టిన దేవేంద్రునివల్లఁగూడ కానేరదు.

నందు—దేవేంద్రుఁడే గాదే. నాలుగుమోములు పెట్టుకొన్న బ్రహ్మదేవునిచేతఁగూడఁ గానేరదు.

శ్రుత—బ్రహ్మ చేతఁగాకుండుటచేతనే దౌర్భాగ్యుఁడు కులపాంసనుఁడు నీచుఁడైనచంద్రగుప్తాధముని రారాజునిగాఁ జేసిపెట్టినవాఁడు.

నందు—ఏచండాలుఁడైన నేమి? వానిస్వపక్షు లనేకు లున్నారు. వాఁ డాశ్రితపక్షపాతి. కావున వానిరాజ్య మాచంద్రార్క మీాధరావలయంబున నప్రతిహతముగా సాగు నని తోఁచుచున్నది.

శ్రుత—సరే. యెప్పుడైతే స్వపక్షులున్నారో పరపక్షు లవశ్య ముండితీరవలయును. నిరంకుశాధికారము సేయువానికి పక్షభేద మెప్పు డేర్పడునో అది వినాశకారణ మని యెఱుంగవలయును. అదిఁ గాక యిది రాజ్యము. ఒకరిసొత్తు గానేరదు.

చ. జలజవిరోధముఁ గలువ♦సఖ్యము గూర్చెడురాజొ యెప్పుడుఁ
నిలువఁడు కృష్ణపక్షమున♦నింగి తొలంగి నశించి పోవఁగా
వలయును పక్షముల్ తెగిన♦పక్షివిధంబున నెట్టివారికిఁ
మలఁకలు సాగిరావు నడి♦మంత్రపుఁగల్మలు గావె రాజ్యముల్.

కావున నేను చెప్పినచొప్పున నీవు నడచితివేని నీ కవశ్యము మగధరాజ్యపట్టాభిషేకము లభింపఁగలదు.

నందు—అది యెట్లు?

శ్రుత—చంద్రగుప్తుఁడు యుక్తవయస్సు నిండారనివాఁడు. వానికి ప్రపంచజ్ఞాన మంతగా నుండదు, ఉన్నను దూరదృష్టిదూరశ్రవ

ణాపరాయణుఁడు గానేరఁడు. మన మాతనియొద్దకు బంధురూప మునఁ బోయి హితవచనంబులతో వానిని గొలుచువారివలె నటించి క్రమముగా మంత్రిసామంతాదిచతురంగబలమును వశముఁ జేసికొని ఆవలనాచంద్రగుప్తుని వెన్నలో వెండ్రుకవలె నూడఁబెఱికి యడవులకుఁ బట్టింపవచ్చును.

నందు—సరే! బాగుగ నున్నది గాని నాబ్రతుకుతోపాటు ఆనీచునిసేవకుఁగూడ నొడంబడవలయునా!

శ్రుత—సమయము తప్పివచ్చినప్పు డట్లూహింపరాదు. విహితమున విషము త్రాగించినట్లు విరోధమున పాలు ద్రాగించలే రన్న మాట నెఱుంగవా?

తే. గీ. కార్యసాఫల్యమును జేయఁ • గడఁగువార
లెగ్గనక నీచతకుఁ దల • యొగ్గవలయు
ఖలుని సాధింప గాడిదె • కాళ్లు పట్టి
దేవురింపఁడె యలవసు • దేవుఁ డపుడు.

కావున నీ విప్పుడు నీచాధికములఁ బాటింపకుము.

నందు—సరే! నీయాదేశమట్లు పౌరుషమును జంపుకొని కులగౌరవములు మఱచి విధిని దూఱుచు నేరగానివలె చంద్రగుప్తునిచరణాంబురుహములకుఁ జాగిలి మ్రొక్కి సేవఁ జేయవలయునుగా! నారాచకులమున కెంతముప్పు తెచ్చిపెట్టవలసివచ్చినది. కట్టా! విధివిధాన మ ట్లున్నది గాఁబోలును.

శ్రుత—నీవట్లెన్నటికిని దలంపకుము.

ఉ. రాచకొలంబులో బ్రతుకు • రాలఁగ రాజ్యములూడ దీనులై
యాచకు లెందఱైరి తమ • యాలిని జూదమునోడి సిగ్గుచే

పాచకు లెందఱెత్తైరి విభ ♦ వంబులుబోవఁగ కాదుఁగాయుచున్
నీచత కోర్వలేదె మును ♦ నీవ యెఱుంగవె నందనందనా!
కావున రమ్ము పోవుదము.

(అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్కంభము.

రంగము—రాజసభాభవనము.

(చంద్రగుప్తుఁడు, మంత్రి సామంతరాజులతో కొలువుఁదీర్చి యుండుట)

చంద్ర—మంత్రివర్యా! మనపినతండ్రికుమారుఁ డగుమహాపద్మనందుడు కడువిశ్వాసియు, ఔదార్యగుణసంపన్నుఁడవలె మనల నెయ్యమారసి సఖ్యమున కొలువు వేఁడుచు వచ్చియున్నవాఁడుగదా! వాని నాదరించుట మనపురోభివృద్ధికిని వయశ్శ్రీకిని శ్రేయోదాయకం బని నాకృతనిశ్చయము. ఏమనిన నందవంశజుఁడు వాఁడొక్కఁడే నిలిచియున్నవాఁడు. వంశనాశన మైనదనుచింత వానితో నాకు నేఁడు పూర్తిగా నివర్తించినది.

మంత్రి—అది యెట్లు పొసఁగును? నీతల్లి మురయైనను, నీతండ్రి నందుఁడుగాఁడా? నందవంశజుఁడవు నీవుండఁగా వంశనాశన మైనదని యెట్లు చింతింపఁగలవు. కావున వీనినిఁగూడఁ దెగటార్చి నీవే వంశమునకు మూలపురుషుఁడవు కమ్ము. లేనిచో నీకు పెక్కుహానులు రాఁగలవు.

చంద్ర—చాలుచాలు. సోదరు నాదరించిన హాని గలదనియు, విశ్లేషించి వాని ప్రాణములను దీయు మనియు, నీవు తప్ప మఱెవ్వరును జెప్ప సాహసింపరు.

మంత్రి—సాహసముగాదు. ముమ్మాటికిని సత్యము.

ఉ. ఆదిని సఖ్య మారసి ద ♦ యాపరతన్ విహరించి చాలన
ద్యోదమితస్వభావులయి ? ♦ ద్రోహము సేతురు తప్పకుండ దా
యాదులకన్న శత్రువు లి ♦ హంబునలే ; రలపాండవేయులన్
బాదల డించి ఘోరవన ♦ వాసము లంపరె మున్న కౌరవుల్.

పామునకు పంటియందును, జ్ఞాతికి కంటియందును విషముండుట వాస్తవము. కావున శత్రుశేషము విడువరాదు.

చ. పొరిగొనుశత్రులన్ బిడికి ♦ పోటునొ కత్తినొ త్రుంచి యీర్ష్యతోఁ
జుఱజుఱరక్తధారలనుఁ ♦ జుర్రి ముదంబడఁగింపకున్న రా
చరికము సాగిరాదు దయ ♦ సల్పినఁ జేతికిఁ గుండ, కత్తి వే
గిరముగ వచ్చు రాజ్యమును ♦ గీజ్యము నిల్వదు మాట లేటికిన్.

చంద్ర—ఏది యెట్లైనను నాపినతండ్రికుమారుఁడు దిక్కుమాలినవాఁడై గతించిన తలిదండ్రులచే కలిగినచింత హృదయపీఢని గాల్చుచుండ నొంటిప్రాణితో నన్ను కన్నులారఁ జూచుచు సంతసించువానిని నేనెట్లు కాదని వెడలఁగొట్టఁగలుగుదును? అంతకంటె పాపకార్య మింకేముండును? అట్టిపశుప్రాయుఁడైహికాముష్మికంబులకుఁ జెడి తీరనిజనాపవాదంబులకు పాలై పొగిలిపోవలసివచ్చును.

మంత్రి—అట్లేమి!

చంద్ర—కాదా?

తే. గీ. రక్తమును పంచుకొని పుట్టి ♦ రాజ్యకాంక్ష
చేతఁబినతండ్రిపుత్త్రుని ♦ చేతులారఁ
జంపుకొనుకంటె పాపమీ ♦ జగతిఁ గలదె
కూరకై పెంచుపిట్టను ♦ గోసినట్లు.

మంత్రి—ఇంతకును నీపట్టు వీడకున్నాఁడవు. ఒకచెంప పాలును నొక చెంప నీరును గాఁగనీకీపప్రపంచవుమాయ లెట్లెఱుంగవచ్చును? హస్తములందు ఆకతీరుగ నుండవచ్చునుగాని మానసంబులు మాత్రి మట్టులుండనోపవు. ఇప్పుడానందుఁడాడెడుతియతియ్యని మాటలకు మోసపోకుము.

తే. గీ. దంభమునఁ బయోముఖవిష ♦ కుంభమట్లు
వచ్చి మేఁకవన్నెలపులి ♦ వంటివారు
తియ్యగాఁ బల్కి కపటమై ♦ త్రినినటించి
మ్రింగుదురు రాజ్యమును మన్ను ♦ మిన్నులనక.

కావున కట్టెవంక ప్రొయి తీర్చునన్నట్టు లిట్టివారికి కత్తియే బుద్ధిచెప్పవలయును. నీచే నభిమానింపఁబడు నీపినతండ్రికొడుకు నీహతవిరోధులకు పిండప్రదానములు సేయువాఁడు. కావున నావిరోధము వీనిహృదయపీఠికపై రగులుచుండకపోదు.

తే. గీ. అగ్ని నార్పియుమిణుగురు ♦ లార్ప నట్లు
పాములను జంపి పిల్లల ♦ నోమినట్లు
ద్రోహులను జంపి నిను జంప ♦ సాహసించు
పాపి వీని గాచుట రాచ ♦ పాడిగాదు.

కావున రణబుణశత్రుశేషములు విడువరాదు. వీనియందు నీ కంతయనురాగ మున్నచో వలసినన్నియూళ్ళగంబులఁ జేసి వస్త్రాలంకారవివిధభూషణభాషణంబుల గజతురంగంబులతో నలంకరించి సకామవృత్తి నాదరించి వేగిరము సాగనంపుము. లేదా! నిర్బంధవివిధవిషాదాలంకృతభీషణగభీరంబైన కారాగృహంబున నినుపసంకెళ్లతో కట్టి జొన్నన్నము పెట్టింపుము. ఈ రెండింటికి నొడంబడవేని నీకవశ్యము హాని చేకూరక మానదు.

అనల చింతించిన నేమి ప్రయోజనము? అలభ్యయోగముగా లభించిన పగతుని తృణప్రాయుఁడని యెంచి విడువరాదు.

తే. గీ. వైరి సాధారణుం డని ♦ పలుకరాదు
వాఁడికత్తితో బొమ్మపై ♦ వచ్చు నతఁడె
రాళ్ల జలజలమను సెల ♦ యేళ్లగావె
ముంచిమదగజంబులఁ బోలి ♦ యుంచుచుండు.

చంద్ర—ఏమీ! చతురబ్ధివలయితకువలయాధికారము నాకరమునబదరీఫలసమానమై యెదురులేక నాయాజ్ఞ నవిచ్ఛిన్నముగా దిశాభాగంబులఁ గంచుగంటవలె మ్రోఁగుచు పొల్లువోక చెల్లుచుండఁగా నొండొకఁడు సన్నదరించి దండింపఁగలదండివీరుఁడీబ్రహ్మాండకటాహపంక్తులం దుండునే? మదీయదోర్దండకోదండదండంబు చాఁగిన దండధరుండైన తనకాలదండంబును సన్యసించి మాంపాహి యని కైచాపు లర్పించి వెన్నుఁజూపి పాఱజూచునుగదా! అట్టినన్ను నాపినతండ్రికుమారుఁ డేమి చేయ సాహసించును? ఆతఁడేమో మోసపుచ్చు నని నాకు నీవు పిఱికిమందు పోయనక్కఱలేదు. వానికే నే నీఁకమీఁద సర్వాధికార మొసంగి ధరావలయ మేలించెదను.

మంత్రి—ఆహా! యేమి యీవిపరీతము! ఆధిపత్యముఁగూడ నొసంగునఁట!

చ. చెడు గొనఁగూడునప్పుడు వ ♦ చించుహితంబు విషంబుకైవడిన్
వెడఁగుగఁ దోఁచు మిత్రు నెడ ♦ పేర్మి నశించు నిజాపవాదముల్
పెడచెవిఁబట్టు చెట్టుచెడు ♦ వేళల పుచ్చులు వంకపిందె లే
ర్పడుగతి పాడుబుద్ధులు తి ♦ రస్కృతభావము లబ్బు నేరికిన్.

చంద్ర—ఇట్టితిరస్కారగర్భిత మైనవాక్యములు నీవాడ నగత్యము లే

డు. నేను తప్పక పద్మనందునకు సర్వాధికార మొసంగెదను. అందుకు నీ వే మనియెదవు ?

మంత్రి—నామంత్రిపదవికి నేఁటితో నీళ్లు వదలుకొనుచున్నాఁడను. ఇదే గైకొనుము. (అని కత్తియు ముద్రయు పాఱవేయును.) ఓ రాజా !

చ. చిటిముటితీపుమాటలెరఁ ♦ జేయుచు రాజ్యరమావధూమణిక్
గుటుకున మ్రింగి ని న్వెతలఁ ♦ గూలిచి కానల కంపి యశ్రువుల్
జొటజొట రాల్చినక్ గరుణఁ ♦ జూపక దాఁ బగఁ దీర్చుకోఁగ ను
త్కటముగ వచ్చినట్టిపులి ♦ కాని సహిష్ణుఁడు గాఁడు చూడుమీ.

చంద్ర—సరే ! పోనిమ్ము. నీసర్వోత్తమత్వముతో మాకునిమిత్తము లేదు. మా కట్టిదీనస్థితి వచ్చినప్పుడు సంతసించెదవుగాని పొమ్ము. ఇంక నీ విచట నిల్వవలదు.

మంత్రి—ఇది నీదురాగతమునకుఁ గాలము గాన నే నిచ్చట నిలుచుటయు నసంగతమే ! (అని దిగ్గున లేచి)

తే. గీ. కొమ్మ లన్నియుఁ దెగినట్టి ♦ కుజము వ్రాలె
వంగనము పోవ నిక్ దిగ ♦ మ్రింగుకొఱకుఁ
దడవుచున్నాఁడు నీపిన ♦ తండ్రికొమరుఁ
డేకువలె వచ్చి బిగియించు ♦ మేకువలెను.

(అని నిష్క్రమించును.)

చంద్ర—సేవకా ! మహాపద్మనందుని సగౌరవముగా రథ మెక్కించి తోడ్కొని రమ్ము.

సేవ—చిత్తము. దేవా ! (అని పోవును.)

సామంతరాజులు—రాజా ! వలదు. వలదు. నీమంత్రిపలుకులు త్రోసివేయకుము. ఈనందుఁడు నిన్ను మాయఁ జేయుటకు వచ్చిన

వాఁడుగాని మేలుచేయుటకుఁ గాదు.

క. జ్ఞాతికి దుర్జ్ఞాతికి వి
ఖ్యాతం బగునీతి గల్గ • దంత్యమునం దీ
పాతకులు వెనుకదీయక
ఘాతలు సలుపుదురు లోక • కంటకు లగుటన్.

చంద్ర—ఈపద్మనందుఁడుమాత్రము జ్ఞాతివైరముకొఱకు వచ్చినవాఁడు గాఁడు. కావున వీని నవశ్యము నాదరింపఁ దలఁచుకొంటిని. మీరు నావిహితము కోరినయెడ వల దని వారింపకుఁడు.

సామం—సరే! నీ కంతపట్టుగా నున్నయెడల మధ్యను మాకెందులకు? మేమును లేచిపోయెదము. (అని నిష్క్రమింతురు.)

పద్మనందుఁడు—(ప్రవేశించి, స్వగతము) నామంత్రి మీమురకుమారునితల కెక్కినది. ఇఁక వేలీలల బాధపెట్టి యవలీల వీనిని కువలయాధిపత్యముసుండి తొలగించి శత్రుశత్రివాదులతో ధరాచక్రము నిరంకుశముగా ప్రభుత్వముచేయుశుభసూచనలు నాకుడిక న్నదరి సూచించుచున్నవి. ఓరీ మౌర్యా! ఇంక నీవెంతరా!

చ. సలసలఁ గ్రాఁగుచున్నది వి • చారముతోడ మదీయరక్తముల్
జలధినిబోలె పొంగుచు ని • జంబుగ మౌర్యుని బట్టి మద్గదా
కలితనిపాతసంహతుని • గా నొనరించినఁ గాని నాదుహృ
జ్జలజము వీడఁబోదు ప్రమ • దం బుదయింపదు నిద్రరాదిఁకన్.

(అనికాళ్లతో నేలదట్టించును.) పైకిమాత్రము నిండాదుపేర్మి వెలిబుచ్చుచు కపటనాటక మాడి నాకోరిక లన్నియు నెఱవేర్చుకొనవలయును. (అని రెం డడుగులు నడచును.)

చంద్ర—(ఎదురేగి) అన్నయ్యా! పద్మనందా! నీతమ్ముఁ డిదే నమ

స్కరించుచున్నాఁడు.

నందు—తమ్ముఁడా! చిరంజీవి వగుము.

చంద్ర—అయ్యా యాసన మలంకరింపుము. (అని యిరువురు వేఱువేఱాసనంబులఁ గూర్చుండుదురు.) అన్నా! నిన్నుఁ జూచినది మొదలు నాతండ్రియగు నందమహారాజు లేఁ డనుచింత సూర్యసందర్శనంబున మంచు విడిపోయినట్లు పలాయనమైనది. ఇంతటితో నీమగధరాజ్యము మన మిరువురము క్షీరనీరములవలె పరిపాలించుకొనియెదము. మనసఖ్యము వైరివారిదంబులకు ఝంఝామారుతంబువలె భయావహంబై దోఁచుచుండునుసుమా! ఇంతకన్న మనకు కావలసిన దేమున్నది?

నందు—తమ్ముఁడా! చంద్రగుప్తరాజచంద్రా! నందవంశమునకు నేనును, మౌర్యవంశమునకు నీవును మొక్కలవలె నిలిచియున్నారము. కాని యుభయవంశసముద్ధరణసమర్థుండవు నీవును, భయశోకవిహ్వలుండనై గతించినజననీజనకులకై వగఁగూరి నీదరిఁ బట్టెడుకూటికై పడియుండుటకు వచ్చినదీనుండను నేనును గావున నన్ను నీట ముంచినను పాల ముంచినను నీదే భారము.

చంద్ర—భ్రాతా! నీ వట్టిసంగతినిగూర్చియు విచారింపవలసిన పనిలేదు. నేటితో దుఃఖములను మఱచిపొమ్ము. నారాజ్యమే నీరాజ్యము. మనతండ్రు లిరువురైనను వారు లొక్కటియే. కావున నీవు నాకగ్రజుఁడవు. నారాజ్య మంతయు పరిగ్రహించి ధర్మముఁ దప్పక పరిపాలింపుము. పేరునకుమాత్రము నే నుండెదను. నీ కేదియు కొఱంత లేదనుకొనుము. ఇదిగో! ఈముద్రాంగుళీయకమును చంద్రహాసమును గైకొనుము.

(అని యిచ్చును.)

నందు—(స్వగతము) దైవ మిప్పుడుగదా నన్ననుగ్రహించినవాఁడు. (ప్రకాశము) సోదరా! నీదయ యున్న నా కేమిలోపము? నీ యాజ్ఞను శిరసావహించి నీ వొసంగినరాజచిహ్నములను స్వీకరింపుచున్నాఁడను. (అని గైకొని) కాని నాయుద్దేశ మిదివఱకెన్ని నాళ్లనుండియో సన్న్యాసాశ్రమ మవలంబింపవలయు నని యుండెడిది. అనుజవాక్యపరిపాలనార్థము రాజ్యభారమువహింపక తీఱినదిగాదు.

చంద్రు—నామంత్రి యకారణకలహంబున కుపితుఁడై లేచిపోయిన వాఁడు. ఆస్థానమున నీ వలంకరించుటకు ప్రార్థితుఁడవు. కావున నిన్నింతగా శ్రమపెట్టవలసివచ్చినది.

నందు—అందుచే నేను కడుధన్యుఁడ నగుచున్నాను. కాని నీపరిజనమునకు నాయెడ దురుద్దేశ ముండవచ్చును; లేక ముందు గలుగవచ్చును. నన్నీ జానిసత్వమునకే యొడంబడుట కేలమో మోటపెట్టెదవు? బంధుసత్కారమున నన్ను సంతుష్టాంతరంగునిజేసితి వంతే చాలును. నాకు సెల వొసంగుము. ఈధర్మచక్రము బీరువోనివ్వక నీవే పాలించుకొనుము. నీకొఱకేగదా విశ్వప్రయత్నముఁ జేసి పరమలోక్యుండైన చాణక్యుఁడు మగధరాజ్యమున నందసింహాసనము గడించిపెట్టినాఁడు!

చంద్ర—నీ వట్లుదలంపకుము.

శా. అన్నా! యీజగ మెన్నఁ డెవ్వరికిఁ గల్యాణప్రదంబయ్యె సం
పన్నత్వంబును రాజ్యముఁ స్థిరమొకో భావింప మావంటివా
రెన్నో మాఱులు భూమి నేలి రలవా కేరైన నున్నారె యా
యౌన్నత్యంబులు స్వప్నదీపికలపొ యంబై నశించెఁగదా!
కావున నీ వమాత్యుఁడవై యుండకతీఱదు.

నందు—సరే! యేలాగుననోగుదెగట్టి మెడను పడనే పడినది. ఇంకేమి సేయవలయును.

తే. గీ. మంత్రిపదమన్న నూరక ♦ మాట కాదు
మోయవలెఁ బ్రజాభార మీ ♦ భూమితోడ!
పెండ్లి యన్నను సంతోష ♦ పదవి కాదు
భార్య వచ్చినఁ బోషింప ♦ వలసియుండు.

(తెరలో కలకలము)

చంద్ర—అదియేమి కలకలము? నాపౌరుల కేదురాత్ముఁడైనను హాని చేయఁదలంచెనా యేమి? వారించెడివా రెవ్వరును గానరా రేమి? నేనే పోయెదఁగాక.

నందు—నేను వారింపరాదా?

చంద్ర—ని న్నెవ రెఱుంగుదురు. నీ విచ్చటనే వసింపుము.

(అని నిష్క్రమింతురు.)

(శ్రుతశ్రవుఁడు పాటచ్చరులతోఁ బ్రవేశించును.)

శ్రుత—నేఁడుగదా నేను సంపూర్ణధన్యుఁడను. నామిత్రుఁడగు నందునకు మంత్రిపదవి వచ్చినది. నేఁడు రాజ్యపదవికూడ రానై యున్నది. రానై యున్నదేమి? వచ్చిన దనుకొనవలసినదే. పాచిక సరిగా సాగినది.

నందు—(ఎదురేగి) మిత్రుఁడా! శ్రుతశ్రవా! వచ్చితివా? నీకుశాగ్రబుద్ధికదా ఇంతవఱకు నాపురోభివృద్ధికి ప్రధానకారణమై పోయినయీయఖండరాజ్యలక్ష్మిని మఱలఁ బడయఁజేసినది. నీవంటిమహానుభావుఁ డుండఁగా నింక నా కేమియపాయము.

శ్రుత—అపాయములమాట గలలోనైనఁ దలంపకుము.

నందు—నీవిక్కడకు రాకముందైన కలకల మేమి? ఈభటు లెవ్వరు?

శ్రుత—ఈభటులు జగద్వీరులైన పాటచ్చరులు. ఇప్పుడే చంద్రగుప్తునిమంత్రియగుట వారియిల్లంటించి వీరలు చలికాచుకొనిరి. అదే కలకలము.

నందు—వీర లిప్పు డిచ్చటి కేల వచ్చిరి?

శ్రుత—నాచేర్చినసైన్య మిదే. ఇప్పుడు నీయాజ్ఞకొఱకు వచ్చియున్నారు.

ఉ. వీఁడును వీఁడు నాహితులు ♦ వీరవరేణ్యులు బందిపోటులం
దీడును దీయఁబోరు వధ ♦ లెన్నిటి నైనను జేసి దేశముల్
కాఁడు నొనర్పఁగాఁగలరు ♦ కన్నము లన్నను లెక్కలేదు నా
తోడ నొపంగు మీపురము♦తోటలు పేటలుఁ గూల్తుమియ్యెడన్.

1 పాట—అందుకు నే నొక్కఁడనే చాలుదును.

2 పాట—నోటఁ బలికితివి కాని చేయఁగలిగితివా ?

1—దొరగారి సెలవు గావలెనుగదా !

శ్రుత—నందరాజా ! వీరలు పాటచ్చరు లన్నమాటయే గాని కడునమర్థులునుమా !

నందు—అట్లేమి !

1 పాట—మే మేమి సేయవలెనో త్వరగా సెలవిండు. కూటికి వేళయైనది పోయెదము.

2 పాట—(స్వగతము) కూటికేంటి. కల్లుకనండిరా ! (ప్రకాశము) మహాప్రభో !

ఉ. ఇండ్లను గాల్పఁగావలెనొ ! ♦ యింతులనే బలవంతపెట్టి మీ
కండ్లకుఁ జూపఁగావలెనొ ♦ కన్నములో మఱిబందిపోటులో
బండ్లను దోఁచుటో నరులఁ ♦ బట్టి వధించుటో చెప్పరయ్య మా
విండ్లబలంబుఁ జూపి మిము ♦ పేర్కొని వత్తుము లిప్తమాత్రలోన్.

శ్రుత—శెహబాస్. పాటచ్చరా! మహారాజుసమ్ముఖమునఁ గడు తె
స్సగాఁ బల్కితివి.

నందు—మిత్రుఁడా! వీరలచే నిప్పు డేమి చేయింతువు?

శ్రుత—మనరెండవయంక మారంభింపఁ జేయవలయును.

నందు—ప్రథమాంక మేది.

శ్రుత—ఏదా! కపటోపాయమున నీకు మంత్రిత్వము వచ్చుదాఁక ము
గిసినది ప్రథమాంకము. దేశము కొల్లఁగొట్టి రాజ్య మాక్ర
మించుకొనుటతో రెండవయంకము ముగియఁగలదు.

నందు—ఆనాటకమునకు నీవే సూత్రధారివి కావలయును.

శ్రుత—(స్వగతము) తా నెందులకో!

తే. గీ. భోజనము మెక్కి యింట బ ♦ భ్రాజమాన
మగుచు విటనటుల విడెము ♦ లందుకొనుచుఁ
గాంతకౌఁగిటఁ గాలంబు ♦ గడుపు టొకటి
నేర్చెదవుకాని యొండేమి ♦ నేర్వలేవు.

(ప్రకాశము) నందవంశసంహారమునకు చాణక్యునివలె మౌర్య
వంశవినాశనమునకు శ్రుతశ్రీవుఁ డున్నాఁ డని ప్రజలందఱైక
కంఠ్యముగా వాకొందురుగాక!

నందు—సందియ మేమి? నీవట్టివాఁడవే.

శ్రుత—ఇంక నీయభిప్రాయ మేమి?

నందు—ఈమాగధీయులు కడు విశ్వాసఘాతకులు. ముందు వీరలమ
ద మడంచినఁగాని నాకసి దీఱదు. చూడుము.

తే. గీ. కడుపులోపలఁ జల్లయుఁ ♦ గదలకుండ
హాయిగా గుండియలపైని ♦ చేయివైచి
కొనుచు నిద్రించుచున్నారు ♦ కుమతులైన

మాగధులు నందవంశంబు ♦ మాయఁజూచి.

మఱియు,

ఉ. బిడ్డలఁబోలె రేపవలుఁ ♦ బెంచుచుఁ గంటికి ఱెప్పవ్రాలె నే
యడ్డములేక గాచుచు మ ♦ హావిభవంబులఁ దేల్చి మంచికిన్
జెడ్డకుఁ దోడునీడగుచు ♦ నిల్వఁ గృతజ్ఞత వారిపై రవం
తొడ్డక క్రూరుఁడై కుటిలుఁ ♦ డోగొనరించిన మిన్నకుందురే.

కావున వీరిని మున్ను హతమార్చవలయును. అప్పుడుగాని మ
నపూర్వాపరవిరోధము సమయుతెరవు పరికింపరాకున్నది.

శ్రుత—ఈమాగధులపై క్రోధము నీకన్న నాకు వేయిమడుంగు లు
న్నది. యేమంటివేని, నే నొక్కసారి బ్రాహ్మణార్థమునకు రా
గా నొక్కరాగికాసైన నియ్యక సాగనంపిరి.

నందు—ఇప్పుడు నీపేదఱికము విశదీకరింపకుము.

శ్రుత—అదిగాక కులముతక్కువవాఁడైన చంద్రగుప్తుఁడు తమ్మెమో
గజయూథ మెక్కించి యూరేగించు ననికదా నీరాజన మొసం
గి వానిపదసరోజంబులకు సాగిలి మ్రొక్కుచు బెల్లమునకు ం
గలవలె ముసురుచుండిరి. ఎంతకాల మీకావరము సాగివచ్చు
నో చూచెదఁగాక.

ఓరీ పాటచ్చరులారా!

సీ. కన్నుదోయికిఁ గానఁ ♦ గా వచ్చుకాంతల
బలవంతముగఁ జెఱఁ ♦ బట్టవలయు
నవమణీమయచారు ♦ భవనంబు లన్నియుఁ
జండాగ్ని కాహుతి ♦ సల్పవలయు
వాసు పీ రనకుండ ♦ దారిఁ బోయెడువారి
శిరములు కత్తితో ♦ నఱకవలయు

ధనధాన్యతతు లున్న ♦ మనయింటఁ ద్రోయించి
పాడిపంటలు భగ్న ♦ పఱుపవలయు
మదగజంబులు కల్హార ♦ మహిత మైన
మడుగులోఁ జొచ్చి కలఁచిన ♦ మాడ్కి వీరు
పట్న మెల్లను దిగఁద్రొక్కి ♦ ప్రళయ కాల
మట్లు దోపించి ప్రజలను ♦ నడఁపవలయు.

నందు—మఱియు నోతస్కరులారా!

చ. కనికర మింత లేక పొడఁ ♦ గాంచినవారల సంహరించి యా
జననిభవానికిన్ బలు ల ♦ జస్రముఁ జేయుచు రక్తపాతముల్
వనధికిఁ బాఱునట్లు రిపు ♦ పార్థుల గుండెలు వ్రయ్యునట్లు వా
యిని దినగండమంచుఁ బ్రిజ ♦ లేడ్వవలెన్ మనకత్తిధాటికిన్.

పాట—అది యెంత కార్యము. చిటికలోఁ గావించెదము. సెల వొసం
గుఁడు. (అని పాటచ్చరులు నిష్క్రమింతురు.)

నందు—మిత్రమా! ఇం కిక్కడ మన కేమిపని యున్నది?

శ్రుత—ఈరత్న సింహాసమున నీవు గూర్చుండుటయే.

నందు—చంద్రగుప్తుఁడో!

శ్రుత—ఇం కెక్కడిచంద్రగుప్తుఁడు, నీ వింకను నిద్రలోనే యుంటివా?
వాఁడు సూతకులసంజాతుఁడు గాన చేలలో నావులఁగాయుట
కుఁ బోనున్న వాఁడు.

నందు—అతఁడు మహారాజు గాఁడా.

శ్రుత—నీవు లేనప్పుడు కావచ్చును. ఈమగధరాజ్యలక్ష్మికి నీవుగావా
వారసుఁడవు!

నందు—అవును గాని వాఁడు ఔరసుఁడుగదా?

శ్రుత—అట్లైన నందరాజ్యము మౌర్యునిపాలఁబడిన దని యేల విల

పించితివి?

నంద—నీప్రబోధమువలన.

శ్రుత—ఇది యంతయు నీపినతండ్రి నందరాజు తెలివిహీనత గాని మఱి యే మున్నది?

నందు—అవును. వానికుమ్మరమే మన కింతఁ దెచ్చినది.

ఉ. పాయనికూర్మిచేఁ దనదు ♦ బంధువులకా విడనాడి యొక్క మా
ర్త్యేయునిఁ దెచ్చి మమ్ము వెతఁ♦బెట్టి యశంబుఁ గులంబు మట్టిపా
ల్సేయఁ దలంచి చేసెఁ బగ ♦ చేతను మాపినతండ్రి యింతకుఁ
హేయుఁడు; వారి వారి నన ♦ నేటికి? సిగ్గులచేటు గాదొకో!

శ్రుత—అయినను మార్త్యేయునిమాత్రము రాజ్యలక్ష్మి వలవదు.

తే. గీ. ఉల్లిపువ్వు లెపుడు ♦ మల్లెపువ్వులు గావు
పసిమియిత్తె డెపుడు ♦ పైడిగాదు;
అల్లె నీచుఁ డెన్నఁ ♦ డధికుండు గాఁబోఁడు
రాజ్యమున్న విబుధ ♦ పూజ్యమున్న.

కావున వాఁ డెన్నఁడు గద్దియపై గూర్చుండుయోగ్యత పట్టక బంగారుపిచ్చుకవలె రాజనామముతో చేఁతవెయ్యవలె కోట లో నుండును. ఇంక నీ పీఠంబునఁ గాలూఁది కూర్చుండుము.

నందు—ప్రమాదము రాదుకదా!

శ్రుత—నేనుండఁగ నీ కేమి ప్రమాదము? ధైర్యమును జిక్కఁ బట్టుము.

నందు—చిక్కఁబట్టియే సాహసించుచుంటిని.

శ్రుత—మఱియేల నవరోహింపఁజాలవు?

నందు—చాలలేకగాదు. సంశయించి.

శ్రుత—నిస్సంశయముగా నెక్కుము, మఱి యేమియుఁ గీడు లేదు.

నందు—కీడు లేకేమి. ఇందు నిందలఁ బొందవలసివచ్చునని నాయంతరంగము సాక్ష్య మిచ్చుచున్నది.

శ్రుత—నిందలు తొలంగు నని నాయంతరంగము హోరుపెట్టుచున్నది. దానికేమి సమాధానము చెప్పెదవు? కావున అంతరంగములు తరంగములు, రంగములు, అని జాలము సేయక పీఠము నెక్కుము.

నందు—ఇప్పు డిట్టు లీపీఠము నెక్కుట నాకంత యోగ్యముగాఁ దోఁచలేదు. ఏమనిన.

చ. సమరమునందు శత్రువులఁ ♦ జంపి జయధ్వజముల్ రచించి చ
క్రిముల వశంబుఁ జేసికొని ♦ క్రన్నన మంగళతూర్యరావముల్
ప్రమదముతోడ మ్రోయ నిభ ♦ రాజము నెక్కి పురంబుచుట్టిరా
డ్రమణి వరింప గద్దెపయి ♦ గ్రాలుట రాచకొలంబుధర్మమా.

అట్లుగాక.

చ. రణమును సల్పలేదు చతు ♦ రంగబలంబును గెల్వలేదు మా
ర్గణముల శత్రురాజకుల ♦ కానన మెల్లను గాల్పలేదు కా
రణ మొకయింత లేకిపుడు ♦ రాజ్యరమారమణిక్ హరింప రా
డ్గణములు నవ్వవే మనలఁ♦గాంచి కృతఘ్ను లటంచు నెంచుచుక్.

శ్రుత—(స్వగతము) నాబోధ లన్నియు వీనితలనుండి క్రిమముగాఁ గొంతకు యౌవనము జాఱిదట్లు దిగజాఱుచున్నవా యేమి? (ప్రకాశము) చెలికాడా! నీవు వట్టియమాయికబుద్ధివి. నీవు కాఁబట్టి యట్లూహింపుచుంటివి.

మ. మనపాటచ్చరు లెల్లెడక్ విమతసం ♦ హారంబుఁ గావించి నీ
వనిసల్పెన్నొ జయాంకపత్రములు వ్రా ♦ యంబూని యున్నారు నీ
వనుమానింపక పీఠ మెక్కు మటుపై ♦ నాటంకముల్ కల్గినక్

రణమో సంధియో చేయవచ్చు శుభకార్యం బాఁపఁగాఁగాదిఁకన్.

నందు— అది సరే. కాని నామనోరథము నీవు గ్రహింపకున్నావు.

ఉ. రాజులు వచ్చి కొల్వ లలరార నొసంగ, పురాంగనాళి నీ
రాజన మిచ్చి పాడ, గజరాజము నెక్కి పురంబుచుట్టి ని
ర్వ్యాజవిలాసవైఖరులఁ బట్టము గట్టుకొనంగ మద్హృదం
భోజము పొంగుచున్నది నభోమణిఁ జూచిన వార్ధికైవడిన్.

అంతేగాని యిట్లు దొంగచాటున చంద్రగుప్తునికన్నులు గప్పి రాజ్య మాక్రమించుకొనవలయు నని నాయభిప్రాయముగాదు.

శ్రుత— రాజా! నీ కింకను వెఱ్ఱివదలినదిగాదు. ఇట్టియజ్ఞాన మెందైనఁ గలదా? సిరి రా మోకాలొడ్డెదరా? యిట్టి వారీధరామండలంబునఁ గలరా?

మ. ఖలదుర్వాదమొ జూదమో! తుదకు సంగ్రామంబొ గావించియో
వల రాజ్యంబు గ్రహింతు రట్టుల నలభ్యంబైన భాగ్యంబు నీ
తలపూవాడక చెక్కిటన్ నొసట స్వేదంబైన జాల్వాఱ కా
మలకాభంబయి చేతిలోఁ బడినసామ్రాజ్యంబు వీడ్కొందువే.

ఏదియు నొక్కసారిగా రాఁ జేరదు. క్రమముగా నీమనోరథము లన్నియు సఫలీకృతంబు లగును. కావున వేగ మీసింగపుగద్దియ నలంకరింపుము.

నందు— అట్లె యెక్కెదను. (ఎక్కఁబోయి గడగడ వడఁకును.)

శ్రుత— మిత్రుఁడా! యేల కంపించెదవు? చలివచ్చినదా యేమి?

నందు— లే......దు.

శ్రుత— మ కేమియు భయము లేదు. వెనుక నే నున్నాఁడనుగదా! ధైర్యమును జిక్కఁబట్టి సాహసింపుము. నీవు రాచబిడ్డవుకావా? ఏల యీగద్దియపై నెక్కుటకు నంతర్గతజ్వరునివలె వడ

వడ వడఁకెదవు? ఇట్టివాఁడ వీఁక నేమియుద్ధమునఁ బోరాడెద వు? నీవు వట్టియుత్తరకుమారప్రిజ్ఞలు పలుకుటకేగాని నుతి యెందుకును బనికిరానట్టు తోఁచుచుంటివి. (స్వగతము) ఈ దౌర్భాగ్యున కందుకునే రాజయోగము పట్టినది గాదు. (ప్రకాశము) శుభములో నవాంతరములు రాఁగూడదు. రమ్ము. నేను చేయూఁత నొసంగెదను. (అని కూర్చుండఁబెట్టును.)

నందు—మిత్రుఁడా! నీయాదేశమట్లు పీఠమవరోహించితినింక దిగుదునా!

శ్రుత—అప్పుడే దిగెదవా! ముచ్చటఁ దీఱ నొకింతసేపు కూర్చుండుము. ఇంతలో మఱేమియుఁ బ్రమాదము రాదు.

నందు—చంద్రగుప్తుఁడు వచ్చునేమో?

శ్రుత—వచ్చిన నేమి? చూచి సాగిపోవును. లేదా మనచేతఁ దగినపరాభవమును బొంది మఱిపోవును.

నందు—అట్టి యేర్పాటులను చేసితివా?

శ్రుత—ఎట్టి యేర్పాటులను చేయ కున్న ని న్నీరాజసింహాసనమునఁ గూర్చుండ నియోగించితినా? నీవేమెఱుంగుదువు?

నందు—కాదా!

శ్రుత—సేవకా!

సేవ—దేవా! యేమిసెలవు?

శ్రుత—రాజకీయోద్యోగులనందఱ నిటకుఁ దోడ్కొని రమ్ము.

సేవ—చిత్తము దేవా! (అని నిష్క్రమించును.)

(ఉద్యోగులందఱు ప్రవేశింతురు.)

శ్రుత—ఓయార్యులారా! నందసింహాసనము యథావిధిగా నీపద్మనందునకు వచ్చినది. ఇంకిటుపై మీ కిచ్చెద మని వాగ్దత్తము చేసిన భాగములు మీరు స్వయముగా గ్రహింపఁగలరు.

1 ఉద్యో—మహాప్రసాదము.

శ్రుత—నేఁడో రేపో చంద్రగుప్తుని మే మీపురినుండి వెళ్లఁగొట్టెంతుము. అప్పుడు మీరు వానికి సహాయము చేయవలదు.

1 ఉద్యో—మఱియేమి సహాయము? శ్రీరామసహాయమే. ఆవలకు సాగనంపు మన్నను పంపెదము.

2 ఉద్యో—(స్వగతము) ఓధనపిశాచమా! చంద్రగుప్తు నెంతలో నీచునిగాఁ జేసితివి. ఓపరిజనులారా! వానిసన్మానము లప్పుడేమఱచితిరా!

తే. గీ. వెలల కమ్మంగఁబడువారుఁ ♦ గలరుగాని
యిద్దఱే సుప్రసిద్ధు లీ ♦ యిలను, జార
వెలఁది, యుద్యోగి; కాన నే ♦ కొలఁదికైనఁ
గూలికి విషంబు నేనిత్రా ♦ గుదురు వీరు.

ఓనందరాజా! వీరిని నీవు నమ్మకుము. నీకన్న నెక్కుడుసత్కార మింకొకరుఁ జేసిన వీరలు నిన్ను విడుచువారేసుమా?

తే. గీ. మాఱ్ఱ్నుముఁ గట్టుకొన్నట్టి ♦ మానవతుల;
స్వకులము పరిత్యజించుసం ♦ స్కారపరుల
నమ్మరాదు నీచతకు శి ♦ రమ్ము నిడిరి;
బాగుగా నున్నవైపునఁ ♦ దూఁగుచుంద్రు.

నందు—చెలికాఁడా! వీరి కందఱికి జాంబూనదతాంబూలంబు లొసంగి గౌరవింపుము.

శ్రుత—ఇదే యిచ్చుచున్నాను. (అనియిచ్చును.)

2 ఉద్యో—(స్వగతము) ఓపరిజనులారా! లంచము దిని కత్తిగట్టి లభించెడు నెంగిలికూటి కపేక్షించి సాధుచంద్రగుప్తుని నేల హింసింపనున్నారు? వలదు. వలదు.

తే. గీ. లంచముగఁ గొన్న ధనము శుల్కముగఁ గొన్న
ధనము పాపార్జితంబులౌ ధనము లెపుడు
నిల్వవు విషాభమై వంశ నిధులఁ గాల్చు
వేరుపురుగులు గూల్పవే వృక్షములను?

1 ఉద్యో—ఓనందమహారాజా! నేటితో నిన్ను మేమందఱము చక్రవర్తిగా పరిగణించుకొనుచున్నాము. మాకు సెల వొసంగుము. పోయెదము.

నందు—మీరు మీప్రయత్నముల నుండుఁడు. పొండు.

2 ఉద్యో—(స్వగతము) మంచిసంగతి విననప్పుడు చెప్పుటయు దూష్యమే.

(అని అందఱితో నిష్క్రమించును.)

శ్రుత—నందరాజా! నీవు నావలన కొన్ని రాజనీతులు నేర్చుకొనవలసియున్నవి.

నందు—అవియేమి?

శ్రుత—

ఉ. రాజ్యము వచ్చుదాఁక రిపు రాజు వశుం డగుదాఁక భూరిసా
మ్రాజ్యము పట్టుదాఁక కడు మైత్రి నటింపవలెన్ హుతాశనుం
డాజ్యము పోయుదాఁక నణఁగారి రవుల్కొనునట్లు మెల్లగా
పూజ్యత వచ్చెనేని మఱి పుణ్యము పాపము లెంచరా దొగిన్.

అదిఁగాక విద్వాంసుఁడుగాని కవి తెలుఁగున లోపల శక్తి లేకున్నను శక్తునివలె వెలికి నటింపవలయును. ఆవల,

సీ. జనులతో నతిమైత్రి నలుపఁగా వలయును
కుత్తుకల్ లోలోనఁ గోయవలయు
న్యాయసభల్ తీర్చి నట్లుండవలయును

కోట్లధనం బందుఁ ♦ గూర్పవలయు
సందఱిమేలెంతు ♦ మంచాడవలయును
మితిలేనిపన్నుల ♦ నతకవలయు
విద్యనేర్చెడునాస ♦ వెలయింపవలయును
వృత్తు లియ్యక నెత్తి ♦ మొత్తవలయు

తే. గీ. ధనము దాఁచిపెట్టి♦దమటంచుఁ బ్రకటించి
చిత్రవర్తకంబు♦సేయవలయు
నెఱపవలయుఁ బ్రజకు♦నిరతంబు వైరంబు
దానరాజ్యమునకు♦హానిరాదు.

మఱియు,

తే. గీ. నీచు నాచు లేక ♦ నిర్మలమై కల
కల మనెడుమొసళ్లె ♦ కొలనివలెను
నవ్వుమొగము పైకి ♦ నివ్వటిల్లుచునుండి
హానిచేయవలయుఁ ♦ బూని ప్రజకు.

ఇంకను నీవు నేర్చుకొనవలసినవిషయము లనేకము లున్నవి. పిల్లల కుగ్గుపాలు పోసినట్లు పోసి చిలుకలకు మాటలు సానుల కాటలు నాటకులకు పాటలు నేర్పునట్లు నేర్పి నాయంతవానిగాఁ జేసెదను రమ్ము పోవుదము. (అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది వృద్ధావళీపాకవికృతంబగు
చంద్రగుప్తయందు ప్రథమాంకము.

చంద్రగుప్త.

ద్వితీయాంకము.

రంగము—సభాభవనము.

(చంద్రగుప్తుఁడు విషాదముతో ప్రవేశించియుండును.)

చంద్ర—చింతించిన నేమిప్రయోజనము.

తే. గీ. మంత్రిమాటలు విననైతి ♦ మైత్రినైనఁ
దలఁపనైతిని హానివి ♦ ధం బాకింత ;
పట్టుపీడక పులి నింటఁ ♦ బెట్టుకొంటి
కొఱవి చేఁబట్టి తలగోకి ♦ కొంటి నకట.

ఓరీ ! మహాపద్మనందా ! నందకులకలశాంబుధిబడబాగ్ని ! ఏంతపని చేయుచుంటివిరా ? ఇందుచేతనే మహానుభావుఁడైనచాణక్యుఁడు మిమ్మందఱ నతఃపాతాళమున కణఁగఁద్రొక్కుటకుఁ గంకణముఁ గట్టుకొని, ఆయుపప్రతిహతప్రతిజ్ఞానిర్వహణార్థము రంధ్రాన్వేషణముఁ జేసి నందవంశోన్మూలముఁ గావించి స్వార్థపరిత్యాగియై ప్రపంచోపకారంబునఁ దనయమానుషప్రజ్ఞను ప్రకటించి కీర్తి గాంచినవాఁడు. లేనిచో నీమగధరాజ్యమేమీకు వచ్చియున్నయెడల నీపాటికి లోకమును రూపుమాపి సృష్ట్యాదివలెనో బ్రహ్మప్రళయమువలెనో కావించకుందురే! కావున.

తే. గీ. దుష్టుఁ డిల రాజ్య మేలుట ♦ దుర్లభంబు

మేకపిల్లలఁ దోఁచేలు ♦ మేపఁగలవె?
దుష్టకీర్తి రాజ్యము సేయు ♦ దొరలు తాము
పృథివి రాజ్యంబు మొదలంట ♦ పెఱికికొందురు.

సేవకుఁడు—(ప్రవేశించి) దేవా! చంద్రగుప్తమహారాజా! దేవరవారి దర్శనార్థులై వేనవేలు పౌరులు పడుగాపులై పడియున్నారు. అనుజ్ఞయేని కొనివత్తును.

చంద్ర—పడుగాపులై యుండనేల? సాధుపౌరుల కీచంద్రగుప్తుఁ డతిసులభుఁడుగదా? సత్వరము రావింపుము.

సేవ—చిత్తము. దేవా! (అని వెళ్లును. పౌరులు ప్రవేశింతురు.)

1 పౌరు—దేవా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

శా. సంసారంబులు నీట ముంచి నెలవుల్ ♦ చండాగ్ని కర్పించి మా
హంసీయానల బాధపెట్టి జనసం ♦ హారంబుఁ గావించుచున్
హింసించున్ భవదీయసోదరుఁడు మా ♦ కెవ్వాఁడు దిక్కింక నా
కంసారాతియె గాక; మా బ్రతుకుకాం♦క్షల్ వీడుకొన్నా మొగిన్.

2 పౌరు—దేవా! ఏమని చెప్పుటకును నోరాడకున్నది.

మ. ఖలుఁడై నీపినతండ్రిపుత్త్రుఁ డకటా ♦ ఖండించుచున్నాఁడు పి
ల్లలతోఁ దల్లుల నెల్లవారలను లీ ♦ లామృత్యురూపంబునన్
ప్రళయంబో యిది, కాక రాక్షసుఁడొ మా ♦ ప్రాణంబులన్ దీయఁగా
నిల జన్మించిన కాలుఁడో తలఁప మా ♦ కింకేమిదిక్కో నృపా.

3 పౌరు—ఓ రాజా!

ఉ. ఎక్కడఁ జూచినన్ బశుల ♦ హింసయె ప్రాణులఁ బట్టి చంపుటే
యెక్కడఁ గాంచినన్ సతుల ♦ యేడ్పుల నశ్రుకణంబు లొల్కుటే
నెక్కడ కేగినన్ రుధిర ♦ మేర్లై వీథులఁ బాఱుచుండుటే
నిక్కక పాడుకన్నులను ♦ జూడఁగనయ్యెను బాప మక్కటా.

4 పౌరు—ఓరాజకంఠీరవా!

తే. గీ. నిలువలే మింట వదలకునిచే ♦ నిలువలేము
బ్రతుకలేమయ్య లేమిని ♦ బ్రతుకలేము
క్రూరుఁడై నీదుతమ్ముఁడు ♦ కుడుపువెతలఁ
గుడువలే మింక మీఁద యీ ♦ పడుపుఁగూడు.

పౌరు—ఓరాజా! మా కిం కెయ్యది తెరువు.

తే. గీ. కుక్కలను లేళ్లపై నుసి ♦ గొల్పినట్టు
లీదురాత్ముని మంత్రిగాఁ ♦ బాదుకొల్పి
ప్రజలఁ బీడింపనెంచితో ♦ పార్థివేంద్ర!
పిట్టలను బెంచి పిల్లి క ♦ ర్పింపఁదగునె.

చంద్ర—ఓపౌరజనులారా! శాంతింపుఁడు. శాంతింపుఁడు.

శా. ఔరా! క్రూరుఁడు దుర్మదాంధుఁ డసిహ ♦ స్తాబ్జంబులం జాచి మి
మ్మేకీతిన్ మది సాహసించి ఖలుఁడై ♦ హింసించెనో నేరముల్
మీరల్ సేయరు నోరెఱుంగరు దయా ♦ లేశంబు లేకుండ మ
ద్ఘోరాసిన్ దెగటార్తుఁ దమ్ముఁడయినన్ ♦ దుష్టాత్ము సైరింతునే.

(నందుఁడు శ్రుతశ్రవునితో తీవ్రమైనకోపమున ప్రవేశించును.)

నందు—దురాత్ము లైనయీపౌరులకావరము చల్లాఱినది. ఇంక నీచంద్రగుప్తునిపని పట్టవలయును.

శ్రుత—ఇంకను తడవేల చేసెదవు? హతవిరోధుఁడ వగుము.

చంద్ర—(స్వగతము) ఆహా! నందా! ఎంత కెంత చేసితివిరా?

చ. కనలుచు లోన లోచనయు ♦ గంబుల నశ్రుకణంబు లొల్కఁగా
వినయవినోదభాషలఁ బ్ర ♦ వీణత యేర్పడ సంచరించి నా
మనముఁ గరంచి సోదరుని ♦ మాడ్కి నటించిన మోసపోతి నా
యనుజుఁడు గాఁడు వీఁడు దను ♦ జాధముఁ డందఱఁ బ్రింగు మృత్యుకన్

నందు—ఓహో! ఈపౌరు లీచంద్రగుప్తునివద్దకు వచ్చి మొఱపెట్టుకొ నుచున్నారు గాఁబోలును. (ప్రకాశము) ఓరోరి పౌరులారా!

తే. గీ. చక్కెరను మెత్తినట్టి శ ♦ త్రుములు మీరు
కుడిచినింటివాసములు లె ♦ క్కిడెడువారు
కారె మీవంటివిశ్వాస ♦ ఘాతుకు లిలఁ
బుట్టినారె రాజద్రోహ ♦ బుద్ధితోడ.

శ్రుత—ఇట్టిస్వామిద్రోహులకు కత్తిఁ జూపియే మాట్లాడవలయును.

పౌరులు—(గడగడలాడుచున్నారు)

నందు—మీవంటికృతఘ్ను లీబ్రహ్మాండభాండంబున నుండఁబోరు.

సీ. నందవంశము నాశ ♦ నం బొనర్చెడునాఁడు
కండ్లు మిటకరించి ♦ కాంచలేదె
చాణక్యుఁ డుగ్రుఁడై ♦ సంహరించెడునాఁడు
మూలమూలల డాఁగఁ ♦ బోవలేదె
మేమరణ్యావాస ♦ భూమిఁబొాలిననాఁడు
తిని హాయిగా నింటఁ ♦ దిరుగలేదె
కులహీనుఁ డగుచంద్రి ♦ గుప్తుఁ డేలెడునాఁడు
గజయూథ మెక్కె నే ♦ గంగలేదె
నాఁటిభాగ్యంబు విభవంబు ♦ నాఁటిసుఖము
నేఁడు నాకత్తిపోటున ♦ కూడిపడును
నాఁటికసి దీర్చుకొనుటకు ♦ నందుం డింక
బ్రతికియున్నాఁడు భూమిపైఁ ♦ బౌరులార!

పౌరు—పులివాతఁ బడక తప్పించుకొనిపోవుమేకలవలె మన మొల్లో యీదురాత్మునిబారినుండి తప్పించుకొని పాఱిపోవలయును. (అని పౌరులు నిష్క్రమింతురు.)

చంద్ర—అన్నా ! నిరపరాధులైన పౌరులపై నీపౌరుషముఁ జూపెదవే
లా ? చాలు. చాలు.

నందు—నిరపరాధులా ?

చంద్ర—సోదరా !

తే. గీ. నేరెఱుంగకనీయెడ ♦ నేరమింతఁ
జేయనేరనిపౌరులఁ ♦ జేరఁదీసి
మాడలిచ్చుటొ మన్నన ♦ తోడఁ గనుటొ
తగును గాని హింసింపఁగాఁ ♦ దగునె నీకు.

మ. నిను దూషింపరు నీచరిత్రములకున్ ♦ నేరంబు లూహింప రీ
వనిన ట్లాడుదు రెవ్వరే మనిన నీ ♦ యాజ్ఞన్ దలందాల్తు; వా
రిని బాధించుట రాచపాడియె దయా ♦ దృష్టిన్ విలోకింపవే
నినుభావించి చరిత్రకారులు కవుల్ ♦ నిందింపరేసోదరా !

నందు—నీ వాసంగతిఁ జెప్పనక్కఱలేదు.

తే. గీ. నీతులను నేర్చికొనఁగ నే ♦ నిలువలేదు
కూటి కాశించి చేరి నిన్ ♦ గొలువలేదు

శ్రుత— మాప్రభుత్వంబుఁ గొనుటకు ♦ మగధ కిపుడు
వచ్చినారము నిను వెళ్లఁ ♦ బుచ్చుకొఱకు.

చంద్ర—ఏమీ ! నీశ్రాహ్యము, నన్ను వెళ్లఁబుచ్చుకొఱకు వచ్చితివి
గా ! నే నెవరనుకుంటివిరా ! చతురబ్ధివలయితధరావలయము
పరిపాలించుమహారా జని యెఱుంగవా ?

శ్రుత—నిన్నే కాదు. నీపుట్టువునుగూడ నెఱుంగుదును. మధ్యను నీ
వెవ్వఁడవు ? ఎదుట నున్నవాఁడు మహారాజు.

చంద్ర—(ఆగ్రహముతో) ఏమని వాగుచుంటివిరా ?

శా. ఓరీ ! శ్రేలరి ! కండకావరమునన్ ♦ యోచింపకే మమ్మిటుల్

దూరక నో రెటు లాడెరా! కుమతీ! మద్ఘోరాసితోఁద్రుంచి నీ చారిత్రంబు ముగింతుఁ జూడు మిదె నీచా! చంద్రగుప్తుండిలన్ రారా జంచు నెఱుంగ నేరవె? ప్రత్యుత్రాయుఁడవే? దుర్మతీ.

(అని కత్తితో నఱకఁబోవును.)

నందు—ఆఁ! ఆఁ! ఆఁగు మాఁగుము. (అని వారించును)

చంద్ర—నన్ను వారింపవలదు. విడువుము. విడువుము.

శ్రోత—ఎదీ! ఏమాత్రము కొట్టెదవో కొట్టుము! చూచెదను! (అని జందెము పెనివేయుచు)

తే. గీ. బ్రాహ్మణుఁడు వీఁడు మాకెంత వాఁడటంచు
నెంచఁబోకుము రాజుల నేరి సంహ
రించి మడుగు లైదింటిని ర్మించినట్టి
పరశురాముఁడ ననుకొమ్ము పార్థివేంద్ర.

చంద్ర—అవురా! నీ విప్పుడు పరశురాముఁడవా?

తే. గీ. గోడదాపునఁ జేరిన కుక్కపిల్ల
యుత్తములఁ గాంచి మొఱుగుచు నుండురీతి
నందుచాటునఁ జేరి మమ్మందఱ నిటు
కాఱులరచుచు నుంటివే నోరు విప్పి.

నీనోరిప్పుడే మూయించెదను చూడుము. (అని చేయెత్తఁ బోవును.)

నందు—తొందరపడకుము. అతఁడు నామిత్రుఁడు. వాని నీ వేమియు నన వలనుపడదు.

చంద్ర—ఏమీ! నోటికి వచ్చినయట్లెల్ల దురుక్తులాడు నీదురాత్ముని వారింపక పైఁగా నన్ను వారించెదు దుష్టబుద్ధి నీ కెవ్వరు నేర్పిరి?

నందు — అవురా! నన్ను దుష్టబుద్ధి యని నిందించెదవా? సరే. ఇందుకు నీకుఁ దగినబుద్ధి చెప్పవలసినదే గాని దయదలంచి విడిచితిని నీ విప్పుడీపురము విడిచిపెట్టి యీచుట్టుపట్ల నుండక నేకాంతారంబులకో లేచిపోవలయును. లేదా! ఆజన్మాంతము కారాగృహనిబద్ధుఁడవై యుండవలయును. ఇందులో నీ కేదిసమ్మతమో విప్పి చెప్పుము.

చంద్ర — కట్టా! ఇది యెక్కడినీతి. భూమండలాధిపత్య మొనరించునే నేల యూరువిడిచి కాఱడవులకు నడవవలయును. బందిగమున నేలపడియుండవలయును. అస్మత్కరగతంబైన నీమగధరాజ్యము గైకొనుటకు యుద్ధ మొనరించితివా? లేక జూదమున గెలిచితివా? అవురా! నమ్మినందుకు నీవును విశ్వాసఘాతకుఁడ వైతివా? ఏమి యీఅక్రమము!

శ్రుత — అక్రమమా?

మ. ఇల నందాన్వయ మెల్ల నీవలనఁ గాదే నాశనం బయ్యె న
వ్వల సామ్రాజ్యము చిక్కె నీధరణి కీవా కర్త? వీనందుఁ డ
క్కులమందుద్భవమందెఁ; బాలిడక నీకుం దక్కునే సర్వముం
దులువా! నీవు గ్రహింప నక్రమముగాదో! నేరవో! ధర్మముల్.

చంద్ర — అంతకంత కీబాఁపఁడు స్వపరతారతమ్యపరిజ్ఞానము వీడి పరిహసింపుచున్నాఁడు.

నందు — ఓచంద్రగుప్తా! ఈరాజ్యము నాపినతండ్రి యగునందునిది. కలహచర్యాకుతూహలుం డగుచాణక్యునికపటతంత్రంబువలన నీ కలభ్యముగా లభించినను వారసుండ నగునే నుండఁగా నీ కొక్కనాటికిఁ దక్కనేర దనుకొనుము. ఇది యంతయు నాది గాని నీదియిందొక్కవీస మైనను లేదు. కావున మహాఋమా

టూడక యుందుండి లేచిపొమ్ము. లేదా దండనార్హుండ వయ్యె
దవు. జాగ్రత.

చంద్ర—ఏమీ! నేను దండనార్హుఁడనా? ఈరాజ్యము నీపినతండ్రిది
గాని నాతండ్రిది గాదా? చంద్రగుప్తునితండ్రియెవరు?

శ్రుత—తండ్రిమాట కేమిగాని, మురకు జన్మించుట వాస్తవము.

చంద్ర—ఓరీ! చండాలుఁడ! పరమపతివ్రతలఁ దూలనాడి పాప మేల
వడిగట్టుకొనియెదవురా!

శ్రుత—నేను చండాలుఁడ నైనచో నీకీరాజ్యగతి పట్టించిన చాణక్యుఁ
డెట్టిచండాలుఁడురా?

చంద్ర—నన్నేగాక పరమపూజ్యుఁడైన చాణక్యఋషినిగూడ నిందింప
సాహసించు చుంటివిగా! ఇది నీకు వినాశకాల మని యేఱుం
గుము.

శ్రుత—వినాశకాల మెవ్వరికి వచ్చునో కొన్నిగడియలలోనే తెలిసికొ
నఁగలవు.

చంద్ర—ఓరీ! హీనుఁడగు నీనందుఁడు నీ కివి యన్నియు నేర్పి కయ్య
మునకుఁ బంపెనా యేమి?

నందు—నీ వతిప్రసంగములకుఁ బోక వెంటనే దిక్కున్నచోటికిఁ బో
యి కైచావు లర్పించుకొనుము. నే నింతవఱకు దయామతితో
హిమబిందుసంకాశములైన హితములను బల్కితి నింక మీఁ
ద జాలము చేసితి వేని చెడిపోవుదువు.

చంద్ర—ఏమి నీదురాగతము.

ఉ. కూటికి లేక దిక్కఱి య ♦ కుంఠితదీనదశన్ దపించుచున్
దూటెరి మున్ను నన్ గొలువ ♦ దోయిళు లొగ్గితి వీవుగాదె? నా
చాటున పెద్దవై యిపుడు ♦ చక్రముఁ గైకొన నుంటి వోర! నీ

బోఁటికృతఘ్నుఁ డీసరులఁ • బుట్టడుపుట్టినవారి లేఁడిలన్.
శ్రుత—ఎంతమాటంటివి! నీదాధరాచక్రము ?
నందు—న్యాయాన్యాయములు లెక్కించిన నీజగమే మనకృతఘ్నతల
కు సాక్షి కాఁగలదు.

చ. మురయనుదాసి గర్భమునఁ • బుట్టియు నందకులాంకురంబులన్
బెటికిమహానురాగమునఁ • బెంచినవారిని జంపి రాజ్యమున్
సిరిని గ్రహించి బంధువులఁ • జేరఁగ నీయనినీవొ నేనొ యీ
ధరణిఁ గృతఘ్నఘాతకులు • దాఁపఁగ నేల? జగంబెఱుంగదే.
కావున,

క. భాసురశౌర్యమృగేంద్రవి
లాసులు క్షత్రియులు నందు • లకుఁ గాక యిసీ
దాసీపుత్రుల కేటికి
నీవరసిజజాండపంక్తి • యేలఁగఁ గలుఁగున్ ?

చంద్ర—
చ. తొలి దమయంతి చంద్రమతి • ద్రోవదిఁదొట్టిసతీవతంసముల్
సలుపరె దాస్యవృత్తి యల • సాధ్వులపుత్రికు లిమ్మహామహీ
వలయమునేలియుండరె య • భంగపరాక్రమవృత్తిఁ గీర్తిమై
వెలయరె? దాసులంచు వెలి • వేసిరెదాయలురాజ్యహర్తలై.
నందు—వారికిని నీకును చాల వ్యత్యాసము గలదు.

తే. గీ. వారు వీరపతివ్రతల్ • ప్రణుతయశలు
క్షత్రియస్త్రీలు గాని నీ • జననివంటి
శూద్రకులకాంత లగుదురే • సూతతనయ!
హస్తిమశకాంతరము లున్న • వతివలందు.
చంద్ర—అవును. లేకేమి? తప్పులు కప్పిపెట్టుకొనుటలో నున్నది.

ఉ. ఏవనితాలలాములు వి ♦ హీనమతిన్ వ్యభిచారవృత్తిచే
నేవురుబిడ్డలన్ గనిరొ ♦ యేవుర నొక్కతె పెండ్లియాడి ధా
త్రీవరుకొల్వు నీడ్వఁబడి ♦ దీనతఁ గన్నుల నీరు కార్చెనో
యీవనితాశిరోమణుల ♦ యంతటిదే ? ననుఁ గన్నతల్లియున్.

కావున తీఁగలాగకుము. డొంకకదలును.

నందు—ఓరోరి దుర్విదగ్ధ! యెంత నేర్చితివిరా !

చంద్ర—కావుననే.

ఆ. గీ. ఇరువదొక్కసారి ♦ యేరి రాజసుమాళి
రాల్చె నపుడు పరశు ♦ రాముఁ డలిగి
యంత నంతరింప ♦ రైరి ; పాపులు చిరా
యువులుగారె ? యన్ని ♦ యుగములందు.

నందు—నే నూరకున్నకొలది నీవంతకంతకు పరుషోక్తులలోనికి దిగితివి
గా ! ఇప్పుడు నీ వవశ్యము వధ్యుఁడ వగుచున్నావు. ఏమనిన.

తే. గీ. పదుపుఁజెలిపుత్రుఁడవు గాన ♦ బంటు వీవు
మత్కులాంతకుఁడవు గాన ♦ మార్తుఁడీవు
నందరాజ్యాపహర్తవై ♦ నందు కిపుడు
నీశిరఃకర్తనం బింక ♦ నిక్కమగును.

అయిన నస్మదీయాక్షీణక్షత్రియధర్మమును దలంచి నిన్ను సజీ
వునిగా విడుచుచున్నాఁడను. లేచిపొమ్ము. (అని మెడఁబట్టిగెం
టివేయును.)

చంద్ర—ఓసైనికులారా ! ఓసామంతరాజులారా ! రండు ! రండు !
ఈదురాత్ముఁడు నన్ను హింసింప నున్నాఁడు.

శుకిత—వారందఱు నాఁడే మావశమైనారు.

చంద్ర—అయ్యో ! ఎవ్వరును రారేమి ?

నందు—చాణక్యుని బిలువుము. వచ్చును.

చంద్ర—(దీనత్వముతో) అయ్యో! తుద కెంతగతి వచ్చినది.

మ. కలదే యింతటిపాపకాల మెట నే ♦ కల్పంబులోనైన నీ
ఖలునిఁ సోదరుఁ డంచు నమ్మి సచివుఁ ♦ గాఁజేయ నీరాజ్యముఁ
లలి నాదంచు హరించె నాబ్రతుకులీ ♦ లఁ వ్యర్థమై పోయె న్నా
జలజాక్షుండు గలండొ లేఁడొ యకటా!♦ చర్చింప నింకేటికిఁ.

ఆహా! ఉత్తరక్షణ మెట్టిదె వచ్చునో తెలియదు. ఒక్కత్రుటి లో నిమ్మహామహీచక్రి మేలుచక్రివర్తినగు నాకుఁ జూడఁ జుట్టమును మొక్క దైవమును లేఁడయ్యెనుగదా!

ఉ. అమ్మయుఁ జచ్చె నాజనకు ♦ డక్కట! స్వర్గముఁ జేరియుండె ని
క్కమ్ము వనమ్ము కేగుగతి ♦ గల్గెను వేరొకదిక్కు లేదు రా
జ్యమ్ములు వైభవంబు లివి♦యన్నియుఁ బోయెఁ బ్రపంచమింతకున్
నమ్మఁగ రాదు రాలను గ ♦ నంబడునీడలవంటివన్నియుఁ.

ఇంక మహానుభావుఁడైన చాణక్యఋషిసత్తమునియాశ్రమంబు నకుఁ బోయి తత్వజ్ఞానము నేర్చికొని దాన విదేహకైవల్యంబును బడయఁగోరెద. (అని నిష్క్రమించును.)

నందు—మిత్రుఁడా! మనయభీష్టము నెఱవేఱినది.

శ్రుత—అయ్యయ్యో! ఇంక గుండె నిబ్బరమైనది.

నందు—ఇది నీసంకల్పవిశేషమునుమా!

శ్రుత—ఇంకను మనము ముందు చేయవలసినకార్యములు పెక్కులు గలవు.

ద్వారపాలకుఁడు—(ప్రవేశించి) దేవా! నందమహారాజా! గ్రీసుదాజప్రతినిధి యగుసెల్యూకసు వచ్చి హజారమున వేచియున్నవాఁడు.

నందు—సత్వరము రావింపుము.

ద్వార—చిత్తము దేవా ! (అని పోవును.)

నందు—శ్రుతశ్రీవా ! సెల్యూకసున కాంధ్రభాష వచ్చునా ?

శ్రుత—రాకేమి ? ఈతఁడు పండితుఁడు.

తే. గీ. సంస్కృతాంధ్రములను ♦ సంపూర్ణవిద్వాంసుఁ
డనని నితఁడు గ్రీసు ♦ కవివరుండు
స్వచ్ఛమైన తెనుఁగు ♦ భాషించుఁ బ్రభులకు
దేశభాషలన్ని ♦ తెలిసియుండు.

నందు— అట్లయిన నితఁడు కడు సమర్థుఁడే.

సెల్యూకసు—(ప్రవేశించి) ఈనందుఁడు చంద్రగుప్తునికపటోపాయము న పాటలీపుత్రోలి రాజ్యమును సంపాదించినకుశాగ్రబుద్ధి గావున నీతనికి నావలెనే రాజ్యాశ యుండవచ్చును. హిందూదేశ మంతయు జయించి నారాజ్యము పాశ్చాత్యరాజ్యములకంటె న త్యంతాధికముగాఁ దులఁదూఁగింపవలయు ననుపేరాస బహు కాలమునుండి నామనంబున జీర్ణించి యున్నదిగదా ! అది నేఁ డీతనిసహాయమున సఫలీకృత మగు నని తోఁచుచున్నది. కా వున పోయి దర్శించెదను. (అని వెళ్లును.)

నందు—పాంచాలాధిపతులైన సెల్యూకసుమంత్రివరులా ! ఇట్లు దయ సేయుఁడు. (అని చెయ్యి చెయ్యి కలుపును.)

సెల్యూ—నందరాజా ! కుట్రవాఁడైన చంద్రగుప్తుని సాగనంపి మీ రాజ్యమును మీరు మరల సంపాదించుటకు ప్రకటించిన య మానుషకుహనాతంత్రమునకు సంతసించి దర్శింపవచ్చితిని.

నందు—భాగ్యము. భాగ్యము. మీ రిప్పుడు గ్రీసుప్రభు వగుసలెగ్జాం డరుచే జయింపఁబడిన పాంచాలదేశమునకు మున్ను ప్రతినిధి

గా నుండి తదీయరాజ్యము స్వయముగ పరిపాలింపుచున్నారని విని యున్నాఁడను. అది నిక్కమేగదా?

సెల్యూ—అగును. నేను ప్రాతినిధ్యము రాజ్య మాక్రమించుటకే యంగీకరించితిని.

శ్రుత—ఈవిషయములో మీరిరువురు సమానులే.

సెల్యూ—మే మిరువుర మననేల? ఎవ్వరు గారు. రాజనామము ధరించినవా రందఱు మావంటివారలే యనుకొనుఁడు.

శా. ఏద్రోహంబులు సల్పకుండఁగను భూ♦మీశాధిపత్యంబులున్
భద్రార్థంబులు వచ్చు! ద్రేల్మడచి చె♦ప్పన్ బుట్టులో నుండి ని
ర్నిద్రప్రౌఢి గడించిరే? ధరణి నా♦ర్జింపన్ మనం బున్న దే
శద్రోహంబులొ మాయలో కపటయో♦జల్ చేయుటో యొప్పగున్.

నందు—అగు నొకరు చెడినఁ గాని యొకరికి లాభము గానేరదు.

సెల్యూ—రాజా! నే నొకసంగతి రహస్యముగా ప్రసంగించుటకు వచ్చితిని. అందుకు మనయీమిత్రుని యడ్డు లేదుగదా?

నందు—ఒకింతయు లేదు.

శ్రుత—దాన లాభమున్నఁ జెప్పుము. నేను జేయించెదను.

సెల్యూ—లాభములేనిదే గ్రీసుదొర వచ్చునా?

సీ. ఏమహారాజ్ఞికి ♦ హిమవన్నగంబులు
కులగిరుల్ పెట్టని ♦ కోట లొక్క
ఏలతాతన్వికి ♦ హిందుగంగానదుల్
దరిలేనిమంచిము ♦ త్యాలసరులొ
ఏపరోజాస్యకు ♦ నాసింహళద్వీప
మత్యంతరత్నసిం ♦ హాసనంబొ
ఏరమారమణికి ♦ భారతయాధులు

కాళిదాసాదులఁ ♦ గన్న కడుపొ
అట్టినుగుణరత్నాకర ♦ మై జగాన
ననదృశవిలాసినిగ నల ♦ రారుచుండు
భరతవర్షవధూటిని ♦ బడయవలయు
సమరభూమిని రాజుల ♦ సంహరించి.

శ్రుత—ఈయూహ కడు లెస్సగా నున్నది.

తే. గీ. పంకజాక్షి సాంకవగంధి ♦ పరమపూజ్య
భరతవర్షాంగనను జెఱఁ ♦ బట్టఁగలరు
మీర లిరువురుఁ గూడిన ; ♦ దారుణాగ్ని
గాలితోఁ దాటియాకింటఁ ♦ గలసినట్లు.

నందు—ఇది పరమదుఃరవగాహమైనకార్యము. ఇం దెవ్వఁగను కృతకృత్యులు గానేరరు. మన మికార్యమున కియ్యకొని చేయసాహసించుట స్వర్గమునకు మెట్లు కట్టుటవంటిది. కావున

క. వర్జింపుము నీతలఁపులు
నిర్జరవరు లెత్తి వచ్చి ♦ నిలిచిన ననిలో
నిర్జించెద రభినవభీ
మార్జునుల ట్లలిగి హైంద ♦ వాధిపు లిచటన్.

సెల్యూ—ఓనందకుమారా! మాగ్రీకుసైనికుల పరాక్రమము నీవెఱుంగవు.

తే. గీ. యవనరాజ్య మెల్ల ♦ నవలీల గెలిచితి
పారసీక మెల్లఁ ♦ బట్టుకొంటి
యట్టినేను మదిని ♦ గట్టిగాఁ దలఁచిన
హిందుదేశ మెంత ♦ నందతనయ!

మీభారతీయులు బ్రతికియున్న బలుసాకులు తిని జీవింతు మం

దురుగదా! వారలతో యుద్ధ మన నెంత ?

శ్రుత—నీ వట్టిసమర్థుండవే. ఇంక తడ వేల సేయవలయును ?

సెల్యూ—రాజు సహాయమే తడవు.

శ్రుత—అసహాయశూరులుగదా! ఒరుల సహాయముతో నేమిపని?

సెల్యూ—(సస్మితముగా) బంగారుపళ్లెమునకును గోడచేర్పుండవల యును.

నందు—అగు నేపని కేని యిరువు రుండవలయును. ఒంటిచేతితాళము వాగదుగదా ?

సెల్యూ—అదిగాక (స్వగతము)

తే. గీ. భారతీయుల హతమార్చ ♦ వలయునన్న
నొగి విభీషణువంటివా ♦ డుండవలయు
నడవినటికెడుగొడ్డలి ♦ యందుఁ బెద్ద
కఱ్ఱ లేకున్న సాగునే ♦ ఖండనంబు ?

(ప్రకాశము) ఇందులో మీక్షేమముగూడ నున్నది.

నందు—అది యేమి ?

సెల్యూ—మీరాజ్య మందఱిరాజ్యములతోపాటు నశింపకుండుటయే!

నందు—మే మిప్పుడు సాయముసేయకున్న మారాజ్యమును నశించు ననియా మీయాశయము. సరే! నశింపఁజేయుఁడు. చూచెదము.

సెల్యూ—మేము చాణక్యునిపాటివార మైనను గామా ?

నందు—అతఁ డింటిదొంగ. అంతమాత్రముననే మేము చులక నైతిమా ?

తే. గీ. కొనరి గాజులుదొడిగించు ♦ కొనుచు నింటఁ
గుడిచి కూర్చుండలేదు మా ♦ కుపితుఁడైన

మంత్రిచాణక్యుఁ డట్టుల • మాయఁ జేసెఁ
గానిచోఁ గాలిచట మోపఁ • గలరె మీరు?

సెల్యూ—(స్వగతము) భారతీయులలో నీతఁడుతప్ప మఱియెవ్వరును నాలో కలియరు. నాభావికార్యము నిర్విఘ్నపరిసమాప్తి కొఱ కేదో తూయ పన్ని యిచ్ఛకంబుల వీని వశంవదునిగా జేసి కొనవలయును. (ప్రకాశము) రాజా! నందకుమారా! నీ పౌరుష మంతయు నోటనే వెల్లడించుకొనవలయునా? కాదు. నీ కొక్కహితము చెప్పెదను గూర్చుండుము.

నందు—అది యేమి?

సెల్యూ—కలదుగదా! నా కొకసుకుమారియైన కుమారిక. ఆమె యొక్కనాఁడు మీప్రసంగము వచ్చి నందవంశజులు పౌరుషవంతులైనచో చంద్రగుప్తు నేల విడిచెదరు? అని నవ్వులాలకు ముచ్చట లాడినది. అందుచే నేను నీచేవ కనుంగొనుటకై యట్లంటినిని గాని మఱి యొకటి గాదు.

నందు—ఇప్పుడైన నాపరాక్రమ మెఱింగినదా?

సెల్యూ—ఎట్లెఱుంగఁగలదు?

నందు—నీ వెఱింగింపవలదా?

సెల్యూ—నీ వామెను వరించితివా?

నందు—(స్వగతము) ఈమె పాశ్చాత్యకన్య. దేవకన్యవలె నుండు నందురుగదా? నిజముగా నా కాకన్యారత్నమే లభించినచో నే నామెబానిసత్వమునకైన పనకిరా ననుకొనియెదను.

శ్రుత—రాజా! మిన్నకుండెద వేమి? ఏదో యొకయుత్తర మొసంగుము.

నందు—నాపెండ్లిబేరము నేనే చేసికొనవలయునా?

సెల్యూ—

చ. చలనము లేని క్రొమ్మెఱుఁగొ ♦ చంద్రుఁడొ యంచును జంద్రగుప్తునిన్
వలచిన నాకుమారికను ♦ బంకజనేత్రను హేమగాత్రినిన్
బలిమిని నైన నీ కిడఁగ ♦ వచ్చితి మెచ్చి పరిగ్రహింతువో
వలదని త్రోసెదో చెపుము ♦ పాలనొ నీటనొ ముంప మమ్ములన్.

నీవు కులీనుఁడవుగాన నామెమంగళసర్వాంగములు నీకు కాను
కగా నొసంగి నాతలపై నున్నబరువును దింపుకొన నెంచితిని.
ఆమె యెట్టిదంటివేమో ?

తే. గీ. చక్కఁదనమున శర్వాణి ♦ సహజగాన
మాధురినివాణి తిలకింప ♦ మంజువాణి
యఖిలలక్షణములకు నీ ♦ లాలివేణి
విమలశృంగారముల కల ♦ విష్ణురాణి.

నందు—(స్వగతము) ఇట్టియాకన్యాతిలకమును గోరకయే నాకొసం
గవచ్చుట చూడఁగా నాభాగ్యమునకు పరిమాణము లేదను
కొనియెదను. (ప్రకాశము) ఆర్యా! తమయాజ్ఞను శిరమునఁ
గొఁగిలించుచున్నాఁడను.

శుత్రి—చూచితివా ! రాజా ! నీరాజ్యరమారమణియే గాక నీవు వల
వఁబోవు కన్యారత్నముగూడ నాచంద్రగుప్తునే వరించినదఁట !

నందు—నేఁ డాసతీద్వయముగూడ నన్నే వరించినదిగదా?

శుత్రి—కాదా? సకలమానినీజనమనోహరుఁడును, భుజబలపరాక్రమ
చక్రవర్తియు, దిగంతవిశ్రాంతకీర్తిధన్యుండునునగు నందమహా
రా జుండఁగా నొరుల వరించుట కేకన్య యిష్టపడును.

సెల్యూ—రాజా ! మఱియొకసందేశ మున్నది. నీ వీస్వల్పరాజ్యము
తో సంతుష్టుఁడవు గాకుము. మన మిరువురము హిందూదేశ

మంతయుఁ గొల్లకొట్టి యందున్న యశేషధనంబులతో వచ్చి రాజన్యమకుటకేయూరమణిగణవగర్ఘిగితపాదాంభోరుహుండవై నీవును అప్రతిమానాప్రతిహతమహాశూరశిఖామణినై నేనును జగంబుఁ బాలించుకొనవచ్చును. కావున నిప్పటినుండియే కామినీవిహారలంపటుండవై యుండుట పౌరుషధర్మము గాదు. నా చెప్పినచొప్పున నవశ్య మాచరింపుము.

నంద—అదియే నా కసాధ్య మని తోఁచుచున్నది. అదిగాక.

తే. గీ. రాజ్యతృష్ణకుఁ గాంతాను ♦ రాగమునకుఁ
గోరికలకు సమాప్తియుఁ ♦ గూడఁగలదె?
యున్నదానితో సంతుష్టి ♦ నొందలేక
తడవికొని తెచ్చికొన నేల ♦ గొడవలెల్ల?

శ్రుత—అట్టియల్పసంతుష్టుఁడవు గనుకనే పదునుపోయినకత్తివలె నున్నాఁడ వని జను లనుకొను చున్నారు. సెల్యూకసువంటి మహారాజుకోరి కన్యక నిచ్చుచున్నప్పుడు వానియాదేశమును మన్నింపక త్రోసివేయఁదగునా? పిల్ల నిచ్చుకొనువాఁడు నిన్నుఁ బాడుచేయునా!

నందు—సరే! నీవును తోడగుచున్నావు గావున మీ రేమి చేయుమన్నను చేయుటకు సిద్ధపడుచున్నాను.

సెల్యూ—మేలు! శ్రుతశర్మా! మేలు! సమయమునకు మంచివిషయము చెప్పితివి.

శ్రుత—ఓపాంచాలరాజా! మ జేమైన చెప్పఁ దలంచితివా?

సెల్యూ—అట్టి వేమియును లేవు.

తే. గీ. భరతవర్షంబు రణమునఁ ♦ బడసినపుడె
మత్కుమారిపాణిగ్రహ ♦ ణోత్కరంబు

సేయవలె నీవు; నేను శా ♦ సించి దేశ
మెల్లఁ బాలింతు నుల్లంబు ♦ పల్లవింప.

శ్రుత—చెలికాఁడా! అందు కనుమతింపుము.

సందు—అనుమతింప కేమి?

తే. గీ. భరతవర్షంబు రణమునఁ ♦ బడయఁబోయి
నీకుమా ర్తెను వలతునో ♦ లేక వీర
స్వర్గలక్ష్మిని వలతునో? ♦ సభికులట్టు
లోడుగెల్పులు మన వని ♦ చూడరాదు.

సెల్యూ—నీ కాసంశయ మనగత్యము.

సందు—నే నన్నిటికి సిద్ధముగ నున్నాను.

శ్రుత—ఓనందనందనా! నేను నీజాతకము చూచితిని. నీయదృష్ట మి ప్పు డుచ్చదశయం దున్నది. కావున లాభకర మైనకార్యముల ను జేయఁబోకుము.

సెల్యూ—లాభములుగాని నష్టములుగాని యొక్కొక్కటి రాక జం టజంటలుగా వచ్చుట సహజములుగదా.

శ్రుత—సత్యము. ఓనందరాజా! నీ కింకను గొప్పయదృష్టయోగము పట్టనై యున్నది.

మ. తిలకింపన్ భవదీయకీర్తిసతి యా ♦ దిగ్దంతిదంతవ్రజం
బుల పైఁ దాండవమాడు నీపదయుగాం ♦ భోజంబు నానానృపా
వళికోటీరమణిప్రభాతతులచే ♦ వైరాజితం బాను మం
గళతూర్యంబులు మ్రోయు నీజయమరి ♦ గ్రామంబు వెల్లార్పఁగన్.

సెల్యూ—నందియ మేమి?

చ. వసువులు మేఘముల్ గురియుఁ ♦ బందు మనోరథసత్యసంతతుల్
పసిడిమృగేంద్రపీఠముల ♦ పైని వసింపఁగఁ గలు నిపమా

రసికజనంబుతోడ జవ ♦ రాంద్రను గూడి వనాంతసీమలం
దసలంగ వచ్చు రాజ్యపద ♦ మన్న లభించునె యెల్లవారికిన్.

శుచిత—అది గాక.

ఆ. గీ. ఉర్వి రాజ వగుచు ♦ నూరేగునపు డీవు
హారతుల నొసంగు ♦ పౌరజనము
నిక్క మప్పు డింట ♦ నిత్యకల్యాణంబు
పచ్చతోరణంబు ♦ పరగుఁగాదె.

నందు—(సెల్యూకసుతో) ఆర్యా! యీదినముమాయింటనాతిథ్య
ము నలుప ప్రార్థితులు.

సెల్యూ—సమ్మతము.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది వృమ్మోఅలీపాకవికృతంబగు
చంద్రగుప్తయందు ద్వితీయాంకము.

చంద్రగుప్త.

తృతీయాంకము.

రంగము—చాణక్యఋషి యాశ్రమప్రాంత కాంతారము.

(చాణక్యుఁడు క్రోధానలకషాయిత నేత్రకాంతులతో తలవిరియఁబోసి కొని చంద్రగుప్తునితో ప్రవేశించును.)

చాణ—వత్సా! చంద్రగుప్తా!

మ. ఎవఁ డాముష్టుఁడు? నొట్ట కన్ను గలదే! యెగ్గించి హింసించి ని
న్నవమానించియు సాగనంపుటకు వాఁ డల్పాయువుగ బూనెనో
యవిలంఘ్యం బగుమత్ప్రతాపవిశిఖా యఃపిండజాలంబులన్
జవిఁ జూడన్ మనసయ్యెనో బ్రతుకుకాం క్షల్ తీఱెనో వానికిన్.

చంద్ర—మఱి యెవ్వఁడు? మహాపద్మనందుఁడు.

చాణ—(చెవులు మూసికొని) బ్రతికియున్ననందునిపే రీచాణక్యుఁడు విని సహించునా? వీఁ డింక నెట్లు మిగిలియున్నవాఁడు!

ఉ. నిప్పులు ద్రొక్కుచున్ దిశలు నిండఁగ నార్చుచు నందజాన్వయం
బప్పులపాలు చేసితిని నాఁకటిసింహము నోరు విప్పి యిం
పొప్పఁగ నావులించి గజ యూథము మ్రింగినరీతి నాఁడు వీ
డప్పుడు పత్తి లేక యెట నుండెనొ డాఁగెనొ చచ్చిపుట్టెనో.

నాఁ డశ్వత్థామ గర్భాంతరశిశువినాశన మొనరించినట్లు నే నీనం దవంశకాంతారము ఖండించినను ఇంకను శాత్రవరాజబీజాం

కుర మొక్కటి మిగిలెనా? సరే! వాఁడింకను చాణక్యుఁడు ప్రళయకాలరుద్రుని తెఱఁగున చిరంజీవియై యున్నాఁడని యెఱుంగఁడు గాఁబోలును.

మ. వ్రతముల్ పోయిన, పేరుమాసిన, తపస్స్వాధ్యాయముల్ తగ్గిదు
ర్గతికిన్ వచ్చిన సన్యసించిన మహాఖడ్గంబుఁ జేఁ బూని యా
హితదూరుం డగునందు నుక్కణఁతు మత్త్రైభంబు కల్హారము
ద్ధతలీలన్ బెకలించునట్లు తృణముల్ దావాగ్ని సైరించునే.

ఆవల నేమైనది.

చంద్ర—దేవా! ఆనందుఁడు ఆవలసైన్యమును సామంతనృపులను నాకు హితమారయువారి నెల్ల నే మేమో మోసపుమందులు త్రాగించి వారిమానసములను విఱిచి నాయందు క్రమముగా ననూయ పుట్టించి పురజనుల హింసించి యీరాజ్యము తనపినతండ్రిది యనియు కౌటిల్యునివలన నీకు లభించినను నీ వర్హుఁడవు గా వనియు నన్ను పీఠమునుండి తొలఁగించి తాను సింహాసన మధిరోహించెను.

చాణ—అన్నా! సింహాసన మెక్కెనుగా!

ఉ. బాల్యమునందు నెవ్వనికిఁ బాటలిపుత్రము నొప్పగించి సౌ
శీల్యముతోడ గద్దెపయిఁ జేర్చితినో యటువంటి నిన్ను కౌ
టిల్యుఁడు భూమి నుండఁగనె డీకొననే? యల జ్ఞాతిబుద్ధిచా
పల్యమె గాక పోగలఁడె బాణపథంబును దాఁటి వాఁడిలన్.

మదీయానర్గళనిర్గళద్బాహాబలంబులతో మార్గణంబులు వింట సంధించి విడిచిన నద్దురాత్ముఁడు త్రిలోకంబుల కేగి కైచాపు లర్పించుకొనినను హరకేశవు లడ్డుపడినను శరణ్యంబుఁ గానక కుయ్యిడకుండునే!

చంద్ర—సత్యము. సత్యము. అది యెవ్వరెఱుంగనిది?

తే. గీ. మించి గుహ డించి బయల గర్జించుసింహ
మావులించినఁ గోరల నంటవచ్చుఁ
గాని చాణక్యుఁ డలిగి సంగ్రామభూమి
వీఁక నిలిచిన హరుఁడైనఁ దాఁకఁగలఁడె?

చాణ—తరువాత నేమయ్యెను?

చంద్ర—తక్కినవాని కేమిగాని.

తే. గీ. నందవంశనాశముఁ జూచి నారటంచు
పౌరులను జంపుచున్నాఁడు పాపమునకు
వెనుకదీయక పందుండు విక్రమించి
కటికివానిపాటిది యైన కరుణమాలి.

చాణ—హరహరా! వాని కిది యేమి పోఁగాలము? పోనిమ్ము. త్వరలో నీవు నీరాజ్యలక్ష్మిని బడయుఁగలవు. వగపు మాని నాయాశ్రమంబున వసింపుము. నీ కేకొఱంతయును లేదు.

చంద్ర—నా కిఁక రాజ్యలక్ష్మితోఁ బనిలేదు. మోక్షలక్ష్మిని ప్రసాదింపుము. మున్నొకసారి దయాతిరేకంబున స్వార్థపరిత్యాగివై నన్ను సింహాసనారూఢునిగా జేసితివిగదా? అది దైవికముగా వదలిపోయినది. ఇంక నాకా మాయాప్రపంచవిషయేచ్ఛలతో పనిలేదు. కావున నాకు జ్ఞానంబుపదేశింపుము.

చాణ—పుత్రా! నీ కిప్పుడే జ్ఞానయోగంబు వలదు. కర్మయోగము నాశ్రయింపుము. నీ కిప్పుడు జ్ఞాతిచేఁ గలిగినపరాభవదవానలము నార్పుకొనకున్న నీవు ప్రపంచమున జన్మించినందుకుఁగాని నిన్ను నేను చేపట్టినందుకుఁగాని ఫలంబు గానరాదు. ఎంతవఱకీమేన ప్రాణము లాడుచుండునో యంతవఱకు దేశద్రోహుల

నడంచి మాతృభూమికి మహోపకార మొనరించుటకు దోర్వీ ర్యము వెల్లడించి కీర్తిఁ గాంచవలయును గాని చరమకాలము నఁ జేయవలసిన వేదాంతవ్యాసంగములతో ముక్కు మూసి కొని పూసలు త్రిప్పుట యిప్పుడెందుకు?

క. మనుజుండు రెండుపనులనె
యొనరింపఁగవలయు ధర్మ ♦ మొక్కటి మఱియుఁ
జనని యగుజన్మభూమికి
ననుకూలుం డగుటయిదుమ ♦ లలవడుచున్నఁ;

చంద్ర—భవదాజ్ఞను తల ధరించుచున్నాఁడను.

చాణ—నాకు సంధ్యానుష్ఠానకాల మైనది. ఇట వసింపు మిప్పుడే వచ్చెదను. (అని నిష్క్రమించును.)

చంద్ర—మహాప్రసాదము. (అని యొకవ్యాఘ్రచర్మాసనమునఁ గూర్చుండి) ఈమహానుభావుఁడు తపసి యైనను కృష్ణాజినంబులుపయోగించుకొనక తీవ్రమైనవ్యాఘ్రచర్మాజినంబులు వాడి తనప్రచండతేజోరాశిని వెల్లడించుచున్నవాఁడు.

తే. గీ. చిఱుతకూఁకటినాఁడె భా ♦ స్కరునిపగిది
మండి కోపానలజ్వాల ♦ నుండువాఁడు
చరమకాలాన యతియయ్యు ♦ సాధు వగునె
చింత చచ్చినఁ జచ్చునే ♦ చింతపులుపు.

అదిగాక.

ఉ. పీనితపోవనంబులను ♦ వీరరసోచితమైనపాటలుఁ
గానివి సామగానములు ♦ గానఁగరావు శకుంతపాళి యి
క్కానను కోడిపుంజులటు ♦ కయ్యము లాడఁగఁ గాలుద్రవ్వ ని
వ్వానినిబట్టి యాశ్రితు ల ♦ మానుషశౌర్యవిలాసులేగదా.

(తెరలో)

మ. ఇడుమల్ సైపఁగలేము లేమికిని మే ♦ మేరాజు నర్థింపఁగా
నొడయం డివ్వఁడు? మౌర్యుతోఁ జనకమే ♦ మున్నారమీ నాటకం
బుడుగం జాలము నందుఁ డాగ్రహముతో ♦ నుక్కార్చుచున్నాఁడు మ
మ్మడవిన్ డాగిన నార్తరక్షకులు లే ♦ రా మమ్ముఁ గాపాడఁగన్.

చంద్రి—ఓహో! ఆయార్తనాదము పౌరులదని తోఁచుచున్నది. అన్నా! యెంతచింతకు లోనై యడవుల వంతలుఁ గుందుచున్నవారు. ఓపౌరులారా! శాంతింపుఁడు. శాంతింపుఁడు. ఈచంద్రగుప్తుఁ డెంత దీనస్థితియం దున్నను తనప్రాణములు ప్రజల కర్పింపవలసినవాఁడని యెఱుంగుఁడు. ఇదే వచ్చుచున్నాఁడను.

(అని నిష్క్రమించును.)

ఇది విష్కంభము.

రంగము—అంతఃపురము.

(సెల్యూకసుకుమార్తెయగు శోణోత్తర ప్రవేశించియుండును.)

శోణో—ఇంక నాచంద్రగుప్తుఁడు నా కెట్లులభింపఁగలఁడు?

ఉ. చక్కనివారిలో మిగులఁ ♦ జక్కనివాఁడఁట! లక్షణంబులన్;
జుక్కలలోనిచంద్రుఁ డఁట! ♦ శూరశిఖామణియంట! వానికిన్
మ్రొక్కుదు రంట! విశ్వమునఁ ♦ బొల్చెడి భూపతులెల్ల; నట్టినా
చక్కెర విల్తుఁబోలు నెఱ ♦ జాణను గౌఁగిటఁ జేర్పఁగల్గునే?

ఆమహానుభావుని దురాత్ములగు జ్ఞాతులు మోసముఁజేసి రాజ్యమునుండి వెడలఁగొట్టిరఁట. వానిజాడలు దీసి యెందున్నవాఁడో కనుఁగొనివచ్చుటకు నాచెలి యగువసంతికను పంపి

యుంటిని. ఏమో యింకను రాలేదు. ఓదైవమా! ఆచంద్ర గుప్తుని కాపాడుటకు నీవే సమర్థుండవు. మాతండ్రి యగుసె ల్యూకను యుక్తాయుక్తంబులు పాటింపక ఖలుఁడైన పద్మనం దునకు సన్నాసంగి హైందవదేశ మంతయు జయింప నెంచె నఁట.

తే. గీ. అబలలంచును దేలిక • యగుటఁగాదె
ధనముకోసరమో లేక • ధరణికొఱకొ
దుహితసుఖముల బలినిచ్చి • దోచుకొందు
రక్కటా! కన్నకడు పని • యైన లేక.

సరే! భారతవర్ష మంతయు జయించినప్పుడుగదా నన్ను నందపి శాచమునకు ముక్కుచెల్లించుట! ఎంతవఱకీభూమండలం బున చంద్రగుప్తుఁడు జీవించియుండునో యంతవఱకీభరతఖం డము చెన్నుమాయక తనయథావిలాసముతో సొంపారుచుం డుట నిస్సంశయము. ఒరు లెవ్వరు జయింపనోపరు. అదిగో మాచెలి వసంతిక నవ్వుమొగముతోనే వచ్చుచున్నది.

వసం—(ప్రవేశించి) శోణోత్తరా! సుఖమా!

శోణో—చంద్రగుప్తునికొఱ కింతవఱకు సుఖముంటి ననుకొమ్ము.

వసం—సుముఖుఁడై యుండిన బాగుండును.

శోణో—అది యేమి? వాఁడెట నున్నవాఁడు.

వసం—ఉండుటకు తావులే లేవా?

మ. పురముల్ ప్రోవ నరణ్యముల్ కలుగవే • పోషింపరే రాజులన్
గిరిరాజుల్ సుకులాభిమానము మదిన్ • జింతించి సన్మైత్రితో?
ధరణిన్ దాయలవంటివారి హితు? లు•ద్యత్ప్రీతిసంధింతు్ర సో
దరుఁ జేరం దగ దాప్తుఁ జేరవలయున్ • దైన్యంబు వాటిల్లినన్.

కావున నేఁడు చంద్రగుప్తుఁడు వత్సలుం డైనచాణక్యునియా
శ్రమంబున నున్నవాఁడు.

శోణో—ఇంక మాతండ్రితోపాటు నందాదుల మనోరథములు భ
గ్నమైన వనుకొనవలసినదే.

తే. గీ. కాఱుచిచ్చునుబోలి పె ♦ న్కాయ్యమునను
నందవంశాంకురశ్రేణి ♦ క్రిందరాచి
నట్టిచాణక్యసింహ మ ♦ య్యడవియందు
దాఁగ, నందులు బ్రతికిపోఁ ♦ దలఁచినారె.

వసం—వారి కేమిధైర్యమున్నదో!

శోణో—ద్రోహచింతకు ధైర్య ముండునా? అది కేవలము సాహసము.

వసం—నా కింకొకయనుమాన మున్నది.

తే. గీ. పగఱ నుఱుమాడి యస్త్రిముల్ ♦ పాఱవైచి
సన్యసించెను బాపముల్ ♦ సమయుకొఱకు;
అట్టిచాణక్యబడబాగ్ని ♦ యమలశాంత
వనధిమునిఁగియు మరలఁ గై ♦ కొనునె కత్తి?

అడిగాక చంద్రగుప్తుఁడును నిరాయుధుఁడేగదా! వారి కింక
జయంబెట్లు?

శోణో—ఓసీ! బేలా! నీ వేమెఱుంగుదువు? దైవము లేదా? పాప
మునకై దురాత్ములకు జయం బొసంగునా? ధర్మము త్రికాలా
బాధ్య మని యెఱుంగవా?

తే. గీ. ప్రజల రక్షించి దేశంబు ♦ పండుకొఱకు
భూమిఁ బ్రాణార్థములు ధార ♦ పోయువారి
కస్త్రశస్త్రంబు లేటికె? ♦ న్యాయ మొకటె
చాలు శివపూజకును భక్తి ♦ చాలినట్లె.

కావున వసంతికా! నేఁడే నాచంద్రగుప్తునికడకుఁ బోయి, పరరాజన్యరాజ్యాపహరణార్థమై మాతండ్రి సెల్యూకసుఁడును, నందుఁడును జేసెడుభగీరథప్రయత్నముల నిష్ఫలములను జేసి స్వదేశసామ్రాజ్యమును కాపాడుటకుఁ దోడయ్యెదను. నే నీ తుచ్ఛము లగుప్రాణముల కాశించుట లేదు.

మ. నరకున్ ద్రుంచెను సత్యభామ శరముల్ ♦ నాటించి యమ్మాహిషా
సురు మర్దించెను బార్వతీసతి ధరన్ ♦ సుశ్లోకులై యెందఱో
తరుణుల్ యుద్ధము లాచరించిగుణదో♦ర్దర్పంబుతో దేశముల్
గరముల్ గాచి కృతజ్ఞులై వెలయరే ♦ కాంక్షించిరే ప్రాణముల్.

శౌర్యసత్వంబులు గలిగియు ధర్మసంరక్షణార్థమై వెచ్చింపని మతిహీన వుట్టిన నేమి? గిట్టిన నేమి? కావున నేఁడే చాణక్యాశ్రమంబునకుఁ బోయెదను.

వసం—చెలీ! నీ వంతటిసాహసికురాలవే. కాని నీ విప్పు డీయభ్యంతరమందిరము వీడి నానాయవనపాంచాలభటసంరక్షితమైన కోటను దాటి ఘోరాటవులకుం బోయి యె ట్లాచంద్రగుప్తునిఁ గాంచఁగలవు? అదిగాక నాతఁ డిప్పుడు ప్రచ్ఛన్నవేషమున నొరులకుఁ గానరాకడాఁగియున్నాఁడు. అంతకంటె నీ వేమైన సందేశ మంపఁదలఁచితి వేని చెప్పుము. నేను బోయి యెఱింగించి వచ్చెదను.

శోణో—నీ వేల శ్రమపడవలయును? నీవు వార్తాహారిణివై పోయిన వానిదర్శనమహాభాగ్యము నీ కగును గాని నా కలభ్యమేగదా కావున,

తే. గీ. ప్రియసమాదరణార్థమై ♦ వెడలువారి
కడ్డుపెట్టునె యడవులు ♦ యవనభటులు

స్వార్థము పరిత్యజించిన ♦ సాధ్వులకును
దైవమే తోడు మేదినీ ♦ దేవి తోడు.

వసం—అది నిజమైనను నీవిప్పు డీమందిరద్వారమునుండి కాలీవలకుఁ బెట్టితివేని దానప్రమాదము లనేకము లున్నవి. తుదకు నీ వె వ్వరికిని సహాయముఁ జేయనేరవు. కావున నాచెప్పినట్లు వినుము. నీకోరిక లన్నియు ఫలింపఁగలవు.

శోణో—అట్లైన నీ వాక్కుసాయము చేయుము. చంద్రగుప్తుఁ డిప్పుడసహాయుఁడై రాజ్యమును పోగొట్టుకొని యున్నాఁడుగదా? వానిచే యుద్ధము చేయించి ద్రోహులగు నందాదుల గర్వభంగము గావించి యవ్వల నేను వానిపాణిగ్రహణము సేయవలయు నని యున్నది. ఇందుకు నీ వేమనియెదవు?

వసం—అట్లవశ్యమాచరింపుము.

శోణో—నాయమూల్యనవమణిమయసహస్రాలంకారములును, నేను చిన్ననాటనుండి కూడఁబెట్టుకొనిన యశేషధనంబును, గైకొని నీవు నీతోడివారలతో రహస్యముగా చంద్రగుప్తునికడకుఁ బోయి యొసంగిరమ్ము. ఇదిగో నాతొడవులను మున్నుగా గ్రహింపుము. (అని తీసియిచ్చి) నామాటలుగా నాతనితో నిట్లు వచింపుము.

తే. గీ. ధన మవశ్యంబు వైరికాం ♦ తారదహన
కారణంబును, రణజయ ♦ కారణమును,
గానఁ గైకొని జాతీయ ♦ సేనఁ గూర్చి
కదన మొనరింపు తప్పక ♦ భ్యుదయమునకు.

మ. నృప! సెల్యూకసు వైరి నూ కతనిపు ♦ త్రీరత్న మీకాన్క నే
యుపకారంబున కంపెనో యనుచు రో♦యం బోకు నాయందు నే

యుపచారంబులు గల్గినఁ దలఁప కీ యర్థంబు వైకొమ్ము ని
ష్కపటత్వంబున నిస్వీకరించితిని హృత్యాయోక్తికర్మంబులన్.
ముందే యిట్లనవలయును.

సీ. వనిత శోణోత్తర నిను వరించియుఁ జాల
నీమీఁదఁ బ్రాణముల్ నిలిపె నను
దాయాది కుపితుఁడై మాయఁ జేసిననాఁడు
దుఃఖించి కన్నీరు దొలఁచె నను
ఏకాకివై కాన కేగఁ బోయిననాఁడు
దారిలో నిను డాయఁ దలఁచె నను
రిపులు నీ కొనరించు యుపకారములఁ బాప
నింటఁగాలూఁది నే నుంటి నను
ద్రోహులను వీడవల దని సాహసించి
బవరమున వారిఁ జంపఁగా వలయు నను
జగతి జన్మించి కీర్తితోఁ జచ్చుకంటెఁ
దపము గొప్పది గా దని తలఁపు మను.

ఇదిగో! ఈనాచిత్రఫలకముఁగూడ జ్ఞాపకార్థ మొసంగుము.
పొమ్ము. (అని యిచ్చును.)

వసం—సరే. (అని పుచ్చుకొనును.)

శోణో—ఇప్పు డా చంద్రగుప్తుని గుఱుతుపట్టఁగలవో లేవో? మున్ను
నీవు చూచినవాఁడు తప్పక వృషలుఁడేగదా ?

వసం—

తే. గీ. నళినశంఖరథాంగచి హ్నములు గలుగు
నడుగుజాడలె వృషలుని యానవాలు
వేరొకరు చెప్ప నేల మం దారసుమము

చెప్పఁకొనదె సుగంధంబు ♦ గుప్పిగుప్పి.

అదిగాక.

తే. గీ. నవ్వుమొగమున మోహంబు ♦ నివ్వటిల్లు
సోగకన్నుల తేజంబు ♦ సొబగుమీఱు
నతఁడు రారాజలక్షణ ♦ యుతునియట్లు
దోఁచుచుండును రేరాజు ♦ తోఁచుపగిది.

శోణో—శుభ మగుఁగాక! పోయిరమ్ము. (వసంతిక నిష్క్రమించును)
ఓకాలమా! ఎట్టిచంద్రగుప్తు నెట్టివానిఁగా మార్పఁగలిగితివి?

మ. నడువంజాలక యెండవానలకు నా♦నాకష్టముల్ పొందుచున్
బడుచున్ లేచుచు దిక్కుఁ గాన కకటా!♦ప్రచ్ఛన్నుఁడై పోయియే
యడవిన్ డాఁగెనొ? వార్ధిలో మునిఁగెనో?♦ప్రాణేచ్ఛలన్ వీడి యా
యుడురాయుండో దినేంద్రుఁడో యతని నే♦నూహింతురక్షింపఁగన్.

(ప్రక్కకుఁ జూచి) మాజననీజనకు లిచ్చోటి కదిగో సేనానా యకుని వెంటం దీసికొని కేమికతంబుననో వచ్చుచున్నారు. నే నిచ్చోటువీడి మేడమీఁదికి వెళ్లెదనుగాక. (అని వెళ్లును.)

(సెల్యూకను వానిభార్య యగుజోరా సేనానాయకుఁడు ప్రవేశించును.)

సెల్యూ—అమ్మా! శోణోత్తరా! ఇటు రమ్ము.

జోరా—నాథా! యిప్పుడే లోనికి వెళ్లినది గాఁబోలును. నేను దూరమునుండి చూచితిని.

సెల్యూ—చేటికా! యిటు రమ్ము.

చేటి—దేవా! యేమి సెలవు.

సెల్యూ—అమ్మాయి శోణోత్తరను తోడ్కొనిరమ్ము.

చేటి—చిత్తము దేవా! (అని నిష్క్రమించును.)

సెల్యూ—వాహినీపతీ! నాయుద్దేశము నీవెఱింగిన దేగదా?

తే. గీ. మనయలగ్జాండరుప్రభుండు ♦ మహినిగెల్చి
హిందుదేశ మంతయుఁ గొన ♦ నెంచెఁగాని
యతఁడు విఫలమనోరథుఁ ♦ డగుచుఁ బోయె
ద్రాక్షఫలము లందనినక్క ♦ దారిఁ గనుచు.

ఆకోరిక నే నిప్పుడు సంపూర్ణముగాఁ దీర్చికొన నెంచితిని.

సేనా—అది యెంతసేపు. కాని జయింపవలయు నన్న నొకహిందూదేశమే యననేల? యెన్ని లేవు.

సెల్యూ—అవునుగాని గ్రహములన్నిటిలో సూర్యుఁ డెట్టివాఁడో దేశములలో హిందూదేశ మట్టిది.

ఉ. భూలలనాగళంబున వి ♦ భూషితమైన విదేశరత్నహా
రాళిని ముత్యమట్టు లల ♦ రారెడు భారతవర్ష మిందుతోఁ
బోలునె రోమకాదిపర ♦ భూములు? దీనికి రత్నగర్భయం
చోలివచించుపల్కు దగి ♦ యుండెడు నెంతయు నీధరాస్థలిన్.

సేనా—అయినచో తప్పక జయించియే తీరవలయును.

సెల్యూ—అందుకు మగధభూపాలుఁ డగుపద్మనందుఁడు తోడ్పడవలయును. ఆతఁడు మనకు వశ్యుఁడగుటకు మనశోణోత్తరను భార్యగా సమర్పింపవలసియున్నది.

సేనా—ఆతఁడు మనయుత్తరకుఁ దగినభర్తయేనా?

సెల్యూ—అట్లు విచారించిన మనప్రియత్న మివ్వ డీడేఱదు.

సేనా—అటులైన మన కది భావ్యము గాదు. ఆనో రెఱుంగనిపసికూనను మూర్ఖుఁ డగునందుని కంటగట్టుట కాకిముక్కునకు దొండపండు గట్టుటవంటిది.

జోరా—అగు నది సత్యము. ఆపద్మనందుఁడు కేవలము మూర్ఖచిత్తుఁడని వినియున్నాను.

సెల్యూ—మీ రెంత వెఱ్ఱివారలు. మీవంటిభూతదయాపరు లరణ్యములో పుట్టవలసినది.

మ. బలులర్పించియొ బోంకులాడియొ మహా♦పాపంబులన్ జేసి యా
వల నార్జించెద రర్థ మన్నను దృణ♦ప్రాయంబె రాజ్యంబు భూ
రిలసత్ భాగ్యము వచ్చునప్పుడు కుమా♦రీసౌఖ్యమూహించినన్
గలదే కార్యము డబ్బుకన్న ఘన మి♦క్కాలంబులో నేదికన్.

శోణోత్తర—(ప్రవేశించి) ఓజననీజనకులారా! వందనములు చేయుచున్నాను.

సెల్యూ—శుభమగుఁగాక. అటఁ గూర్చుండుము.

సేనా—శోణోత్తరా! (అపవారించి) నీతలిదండ్రులు నీతో కొన్ని సంగతులు చెప్ప నున్నారు. వానిని నీవు కాదనక శిరసావహింపుము

సెల్యూ—కుమారీ! నీవు పితృభక్తిపరాయణ వని యెఱుంగుదును.

శోణో—తమహితవచనంబులు విన వేడుచున్నాను.

సెల్యూ—మగధదేశాధీశుండగు పద్మనందుఁ డనువానికి నిన్నిచ్చి పెండ్లిసేయుటకు మే మందఱము నిశ్చయించుకొన్నారము. అందుకు నీవును సమ్మతింపుము.

శోణో—(ఊరకుండును.)

సెల్యూ—మిన్నకుండెద వేమి? ఆతనిసంగతి నీకు చక్కగా తెలియదు గాఁబోలును.

శా. సౌందర్యంబున మన్మథుండు విలసత్♦సౌజన్యవారాశి యా
మాంధాత్రాదిప్రతిభుం డకల్మషుఁడు సా♦మ్రాజ్యాభిషిక్తుండు నీ
యందున్ గోరికఁ గల్గువాఁ డగుట న♦య్యబ్జాక్షుఁ బెండ్లాడుమీ
మందారంబును జేరు తేఁటివలె నా♦మర్యాద కాపాడఁగన్.

సేనా—అమ్మా! నీ వీవిషయమున సందేహింపవలదు. దాన నీకు భ

ర్తయు మాకు హిందూదేశరాజ్యలక్ష్మియుఁ జేకూఱనున్నది.

సెల్యూ—పుత్రికలను కన్నందున కేదియో ఫల ముండవలయును గదా! కావున నీ విందు కియ్యకొనుము.

శ్లో—నా పెండ్లివిషయమై మీరింతగా ప్రయత్నింప నేల? నే నేమైన నభిలషించితినా?

చ. అతివలు కోరువారిని స్వయంబుగఁ బెండిలియాడుధర్మముల్
మతము స్వతంత్ర మియ్యఁగను మాయురె! కూఁతులనమ్మితండ్రులి
ట్లతుకులుపూఁడ్చుకొందురెకటా! సుతశుల్కముపాపమంచునీ
మతినిదలంచినేఁడయిన మానుకొనుండిటువంటియత్నముల్.

సెల్యూ—కుమారీ! ఉత్తరా! నీవిట్లనఁజెల్లునా?

శ్లో—తమ క్కాగ్రహకారణం బని తలంపకున్న కొన్నిసంగతులను విన్నవించుకొని యెదను.

సెల్యూ—అవి యేమి?

శ్లో—ఎవనిని కేలుఁ గొనఁగైకొని యీధరాచక్రము జయింప నుద్యోగించుచున్నారో అట్టిసందునకు కపటమందు పాండిత్య మున్నట్లు లస్త్రశస్త్రములందు లేదు. ఈతఁడు రణభీరుఁడుగాని శూరుఁడు గాఁ డని చంద్రగుప్తుని యెడ నగపడిచిన మోసమే చెప్పక చెప్పుచున్నది. ఇంతకన్న చంద్రగుప్తుని చేఁ జేయుట సర్వోత్తమము. కాని యిప్పు డున్నరాజ్యముతో సంతసింపక దేశమంతయు జయించి కబళింపనేయు ననెడియు ద్దేశము పరిత్యజింపఁడు. ప్రజల హింసించి రక్తాన్నము భుజించుటకంటె వ్యసన మింకొకటి లేదు. రాజ్యదాహంబునకు తృప్తి లేదు. వాంఛామూలంబులైన దేహంబులు దొంగవెలుఁగులవంటివి. పాపంబుల నెనుకీయునివారు రౌరవంబులఁ బరితపిం

పవలసియుండును. అమాయికులగుహిందువులను కపటరణంబు
నఁ జంపుట మేకలను నూకాలమ్మకు బలియిచ్చుటవంటిది. అది
గాక చిరకాలమునుండి నివాసమేర్పఱచుకొనియున్న మనల నీ
హిందూభూమి విడువదు. ఈమె నాశ్రయించి మాతృభక్తిని
పూజించుట యశఃకాములలక్షణము. కావున మీతలంపు లిం
తటితో చాలింపుఁడు. లేనిచో పెక్కుకష్టములకు చిక్కుటేగా
క యున్నగౌరవమునకుఁగూడ హానివచ్చును.

సేనా — నీ వింతవఱకు మాటలాడ నేర్చినముద్దుపలుకులు నాచెవులకిం
పులు నింపుచున్నవి. కాని నీ వింకను బాలికవు. ఇట్టివిషయము
లయం దప్పుడే జోక్యము గలిగించుకొనరాదు.

సెల్యూ — నీవు భయము దక్క మా కీనీతులు కఱపుచుంటివిగా?

శోణో — నందుని పెండ్లియాడుటకు నాయాత్మ సమ్మతించుటలేదు.

సెల్యూ — ఏమి నీపకార్యము!

చ. అడిమడిఁ జెప్పుచుంటివి బ ♦ లా యిఁక తెక్కులు వచ్చెనంచు నీ
వడు గెట నైన నుండునె వి ♦ వాహపుభారము తండ్రినెత్తిపై
నిడి పడియుండ కీపదరు ♦ లేటికి దుష్టవు పుట్టినావు మా
కడుపున రాయి యైనఁ గనఁ ♦ గాంచిన మే లగు నేమొ బాలికా.

శోణో — నేనును అట్లే దలంచుచున్నాను.

చ. వలచినవానిఁ బ్రేముడిని ♦ వచ్చినవానిని మానసంబులోఁ
దలఁచినవాని లేవయను ♦ దర్పములొప్పెడువానిఁ జేరనీ
వలవక యిష్టమున్న పెఱ ♦ వల్లభుఁ గట్టెద నంచుఁ బుత్రికన్
బులిమెడుతండ్రిగర్భమునఁ ♦ బుట్టుటకంటెను చావుమేలగున్.

సెల్యూ — ఇట్టినిందాగర్భిత మైనమాటలు నామ్రోల నీ వాడుటకంటె
నొకయీఁటెతో నావక్షమునఁ బొడిచిన బాగుగ నుండును.

అన్నన్నా! యెంతమాటంటివి.

ఉ. కూఁతులఁ గాంచి దుఃఖమునఁ గుంగి తపించెద రిందుచేతనే
పాతక మెంత చేసితినొ పాపిని నిన్గనఁగాంచినాఁడ నా
ఖ్యాతికి నెగ్గు దెత్తువె కటా! నను శుల్కము బట్టితంచు; దు
ర్జాతిని బుట్టినామె నిను రాయిడిసేయఁగ? సిగ్గులేదటే!

జోరా—నాథా! కన్నకడుపుపై నింతయాగ్రహింపవలదు. నేనుకొంత యూరడించి దీనిని మంచిత్రోవకుఁ దీసికొనివచ్చుటకు ప్రయత్నించెదను.

శోణో—అమ్మా! నీ వేల యాయాసపడియెదవు? నాకన్నియుఁ దెలియును.

ఉ. ఆరయలేక పుత్రికను ఖానుభవంబు; వివాహమే సదా
చారమటంచు వృద్ధునకొ జారునకో యిడుచుంద్రు గాని తాఁ
గోరినవారి కిచ్చుటకుఁ గొంకుదు రింతకు వారి కేమి? నం
సారము సేయువారల విచారము చెప్పెడివారికుండునే.

కావున తల్లీ!

తే. గీ. శుక్తిగర్భంబులోఁ జారు మౌక్తికంబొ
మాంసమో యుండి తెలియని మాడ్కి నెవని
యెవనిహృదయంబులోన నే మేమి గలదొ
తెలిసికొనరాదు పైకింత తెలియఁబడదు.

సెల్యూ—ఇట్లు మమ్మొక కానివారలనుగా నీవు భయముదక్కి తిరస్కరించుటకుఁ గడంగితివిగాన యథావిధిగా శిక్షింపఁబడియెదవు

చ. చెఱను నిరంతరంబును వసింతువొ నందునిఁ బెండ్లియాడెదో
పురమునువీడి ఘోరవన భూములపాలయి చంద్రగుప్తుఁ ద
చ్చరణసరోజపంక్తిఁ దలఁదాల్చెదవో తెగఁజెప్పు మింక మం

దిరమున నిల్వరాదు పద ! తీఱెను నీఋణ మింక మా కిలన్.

జోరా—ప్రాణేశ్వరా ! అంత యాగ్రహమేల ? ఆమె తమకూఁతురు గాదా ! ఈవేళఁ గాకున్న త్వరలైన మీయాజ్ఞమన్నింపదా ? మీలాభమున కామె నేడ్చింతురా ?

శోణో—తండ్రీ ! నేనందులకు శంకింపను.

చ. చెఱను వసింపు మన్నను వ సించెద మీభవనాంగణావళుల్
పురములు వీడి పొమ్మనినఁ బోయెదఁ గాని వరించి నందునిం
బరిణయ మాడఁజాల నల మౌర్యునిపాదరజోవ్రజంబుమ
చ్ఛిరమునఁ దాల్చిపోయెద మదీయమనోరథసిద్ధిఁ గోరుచున్.

సెల్యూ—(తిరస్కారముగా) అ ల్లేమి !

తే. గీ. కుట్టుపోగులతోడ నీ కొలఁకు నిడిన
భూషణంబులు దీసి నా మ్రోల నిడుము
నడువు మావలి కిఁకను నీ నుడువుచోటఁ
జంద్రగుప్తుఁడొ గిప్తుఁడో సాకు నిన్ను.

శోణో—అందుకు నేను సంసిద్ధనై యున్నాను. (అని వస్తువు లన్నియుఁ దీసిపెట్టును.)

ఉ. ఖంతియగాదె మీరు విధి యించెడి శిక్షలు ? తల్లిదండ్రులై
వంతలఁ బెట్టిరన్న గుణ వంతులు మెత్తురె నాకు దైవమే
యింతగఁ జేయుచుండ నొరు లేగతి మాన్పగలారు గాన నా
స్వాంతము చంద్రగుప్తుపద పద్మములం దిడి పోదు నిప్పుడే.

సెల్యూ—ఎంతకు సాహసించితివి !

జోరా—అమ్మా ! శోణోత్తరా ! నామాట చెల్లింపవుగా ? నీకుమేము తల్లిదండ్రులమయ్యును నపకృతి సేయఁదలంతుమా ? మామాట లంతయనాదరణీయములా ? కావున తల్లీ ! నాహితాలాప

ములు మన్నించి మీతండ్రియాజ్ఞకు నొడంబడుము.

శోణో—(స్వగతము) నే నిప్పుడు వీరియాగ్రహమునకు పాత్రుఁడనైనచో నా భావికార్యమునకు ముప్పు దెచ్చుకొనవలసియుండును. అదిగాక హిందూదేశవిజయానంతరముగదా నన్ను నందునకిచ్చుట! సరే! అంత యోగ్యత వీరలకు పట్టినప్పుడుగదా! కావున నైకి వీరలయభిప్రాయము నంగీకరించెదను.

సేనా—శోణోత్తరా! నీ విన్ని యెఱిఁగియుండియు మీతలిదండ్రుల నిట్లు క్షోభింపఁజేయఁదగునా?

శోణో—సరే! ఆనింద నాపై నెందులకు? నేను మీసొత్తునుగదా? మీయిష్టము వచ్చినట్లు చేసికొనుఁడు. నే నన్నిటికి నొప్పుకొనుచున్నాను.

సెల్యూ—అమ్మా! యెంతలో నీబుద్ధిని మఱలించుకొంటివి. నీవలె మనోబుద్ధులను స్వాధీనమునం దుంచుకొనువార లీలోకంబున లేరుసుమా! నీ విప్పు డొక్కమాటచే నన్ను సానందునిఁ గావించితివి.

జోరా—మాదీవనలు నీ కభీష్టార్థము లీడేర్చును గాక.

శోణో—(స్వగతము) అటులైన మాచంద్రగుప్తుఁడు వైరులను జయించునుగాక.

ద్వారపాలకుఁడు—(ప్రవేశించి) దేవా! దేవరవారిదర్శనార్థ మెవరో వచ్చియున్నారు.

సెల్యూ—రావింపుము.

ద్వార—చిత్తము. (అనినిష్క్రమించును.)

వార్తాహారి—(ప్రవేశించి) దేవా! నందమహారాజు మీ కీయుత్తరము పంపియున్నాఁడు. (అని యిచ్చును.)

సెల్యూ—మఱి యేమైన వార్త లంపెనా ?

వార్తా—కొన్నిటినిమాత్రము పంపెను.

సెల్యూ—అవియేమి ?

వార్తా—దేశమునందంతటను రాజద్రోహులు పొడసూపుచున్నారు. రహస్యముగా సంఘము లేర్పరచి నేలమాళెలు త్రవ్వి యుద్ధ సామగ్రిని జేర్చి ప్రజల నల్లకల్లోలముఁ జేయ నుంకించుచున్నారు. వార లుత్తరప్రత్యుత్తరములకు నూతనభాష కల్పించిరి. వేషములను మార్చి స్వరవైకల్యము నేర్చి బందిపోటులవలన ధనముఁ గూర్చుచున్నారు. ఉపన్యాసకులవలెను మతప్రబోధకులవలెను బయలువెడలి కుట్రలు పన్నుచున్నారు. మనరాజకీయోద్యోగులు నిందనేకసలహాల నిచ్చుచు తోడ్పడుచున్నారట. చంద్రగుప్తుఁడు మనపై నెత్తి వచ్చు నని వార్తాహరులవలన తెలియవచ్చుచున్నది. కావున మీ రిందు నప్రమత్తులై యుండవలయును.

సేనా—ఈనందరాజు వట్టిపిఱికివలె నున్నాఁడే.

సెల్యూ—ఉత్తరములో నేమి వ్రాసెనో చూచెదను. (అని విప్పును.)

" తే. గీ. మాకు దాయాది యిప్పుడు ♦ మీకువైరి
చంద్రగుప్తుఁడు చాణక్య ♦ సాయమునను
రాహువో యన సైన్యస ♦ న్నాహుఁ డగుచు
మ్రింగఁజూచుచు నున్నాఁడు ♦ మిమ్ము మమ్ము."

అనియా ? సరే ! ఓవార్తాహరీ ! మీనందమహారాజుతో నిట్లని వచింపుము.

తే. గీ. చంద్రుఁ డెప్పుడు రాహువు కాఁ ♦ జాలఁ డనుము
సైన్య మూడిసఁ జాణక్య ♦ సాయమున్న

నంద మేఘంబు శరధార • లందు ముంచి
మాపివేయును చంద్రుని • మహితకళలు.

శోణో—(స్వగతము) నందుఁ డను మేఘము నీటిని గ్రుమ్మరించుటయే గాని చంద్రగుప్తుఁ డను చంద్రు నేమిచేయఁ జాలును?

క. శరజాలంబులు గురిసియు
విఱుగును మేఘంబు చంద్ర • బింబము స్వచ్ఛాం
బరమున జ్యోత్స్నాకరమై
వఱలుచు సంతసముఁ గూర్చు • వసుమతి కెపుడున్.

కావున చంద్రుఁడు చంద్రుఁడే.

సెల్యూ—ఓ వాహినీపతీ! యేది యెట్లున్నను మన సైన్యమును సిద్ధపఱచుకొనియుండుట కర్తవ్యము. ప్రమోదములు చెప్పి రానేరవు. ఇంక మనము పోవుదము రండు.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది తృతీయాంకము.

చంద్రగుప్త.

చతుర్థాంకము.

రంగము—బయలు.

(నానాదేశపుస్త్రీలు అగ్నిగుండము చుట్టి యుందురు.)

మాగధి—ఓయక్కలారా! నేటితో మనరాజవంశంబును హిందూ దేశమహారాజ్యలక్ష్మియు భూమండలమునుండి తొలఁగిపోవ నున్నది.

లాటి—ఎప్పుడు పద్మనందుఁడు సెల్యూకసుకుట్రలో చేరెనో నాఁడే మన కీకీడు మూఁడు ననుకొంటిమి.

వరాటి—చంద్రగుప్తుని రాజ్యమునుండి తొలఁగించినప్పుడే ఖలుఁడగు నందుని మనక్షత్రియరాజశూరులు కడతేర్చియున్న చో మన కీ చేటు లేల వచ్చియుండును ?

పాంచాలి—రాజశూరులపై నిందమోప నేల? రాజకాంత లేమి చేయుచుండిరి? వారిని ప్రోత్సాహపఱుప లేకుండిరా?

కర్ణాటి—అంత తెలివి యెక్కడిది ?

పాంచా—మనయందు నానాఁటికి స్వచ్ఛందవిషయాసక్తి క్రమముగా హెచ్చు పెరుగుటచే దేశమంతయు . చెడిపోవుచు పాపకారులు, అపౌరుషులు బయలు వెడలుచున్నారు.

కర్ణా—అయ్యయో! యెంత కెంతవచ్చినది. ఓహిందూమహారాజ్య

లక్ష్మి! ఓయార్యావర్తపుణ్యక్షేత్రయా! ఓభారతవర్షకుమామ తల్లికా! నీ కింక నెట్టిపాట్లు రానున్నవో? నీ వేమి కావలసియున్నావో? నీగర్భమున మున్ను రాక్షసులఁ గనఁగాంచి విసిఁగి విసిఁగి నేఁడు నీయాత్మపుత్త్రులనే రాక్షసులకంటె క్రూరులను జేసికొంటివా? తల్లీ! ఆపద్మనందుఁ డేల యీమందయానచే నిందింపఁబడవలయును? వాని నేల నీమహాశక్తిని ప్రసన్నునిగా జేయకుంటివి;

తే. గీ. జననిరో! మున్ను నీగర్భ ♦ వనమునందు
బయలుదేరెడుపుష్పముల్ ♦ పరిమళంబు
గలవి యని పేరు వచ్చెను ♦ గాని యెపుడు
వట్టిదుర్గంధకుసుమంబు ♦ పుట్టలేదు.

మాళవి—ఓనందా! ఓరికుమతీ! నీ వీవీరక్షత్రియరక్తమునకు పుట్టలేదా? నీతల్లి హిందూసుందరిగాదా! నీవు హైందవుఁడవు గావా? నీ కేల యీమాతృదేశవధావ్యాపార ముదయించినది? నీ కిప్పు డున్నరాజ్యము నీకన్యాయముగా లభించినదే గదా? దానితో తృప్తి కాకున్నచో నీసాటియీరాజలోకంబును తోడుచేసికొని యెన్నిపరరాష్ట్రంబులగెలువరాదు? అట్లుగాక తల్లిదేశముపై దండెత్తి నీసోదరసోదరీమణులరక్తముచే ఆర్యావర్తపుణ్యభూమి దడిపిన నీఘోరమహాపాప మెన్నితపంబులు చేసినను వదలునా? నీ కీయపకీర్తి తప్పునా?

మాగధి—ఇంక ని స్నేమనిన నేమికార్యము? దేశమంతయు నీమూలమున సెల్యూకసుపాలఁబడినది. ఘోరముగా రణము జరుగుచున్నది. స్వదేశరాజులందఱుహతు లగుచున్నారు. మిగిలినవారు పలాయనపరులై పోవుచున్నారు. స్త్రీలకు మానభంగము

గలుగునేమో యని యీయగ్నిదేవునికి ప్రాణములను సమర్పింపనున్నారము. ఆహా! ఇంక నేమికర్తవ్యము?

పాంచా—ఓహిందూదేశమా నీ కిదే కడసారి నమస్కారము.

సీ. లెక్కింపఁగారాని ♦ పెక్కుడు లీరీతిఁ
గన్నబిడ్డలవలెఁ ♦ గాచినావు
చెక్కుచెదరకుండ ♦ స్నిగ్ధసాధంబుల
నుయ్యేలలనుబెట్టి ♦ యూఁచినావు
ఆరామసీమల ♦ నలఘువైభవములఁ
దేలించి వన్నెలు ♦ దిద్దినావు
కలిమిలేముల కవ ♦ కాశమియ్యఁగనీక
యెల్లరాజ్యసుఖంబు ♦ లిచ్చినావు
తల్లి! భరతవర్షవధూమ ♦ తల్లి! నిన్ను
వీడి ఘోరాగ్నిలోఁబడి ♦ వెడలుచుంటి
మిదిగో జోహారు గైకొను ♦ మింకమీఁద
మమ్ము నీపుత్త్రికలమని ♦ మఱచిపొమ్ము.

మాళవి—సోదరీమణులారా! ఈయుద్ధము నేఁటికి పదియాఱుదినములనుండి ఘోరముగా జరుఁగుచున్నను పరిసమాప్తి కాలేదు. మనక్షత్త్రియాఢివీరు లందఱు నశించిరి. సైన్యము పంచబంగాళ మైనది. ధైర్యము పటాపంచలైనది. ఒక్కింతసేపులో రాజ్యలక్ష్మి ద్వితీయస్వయంవరము ప్రకటింపనైయున్నది. ఇంక మీఁద మానహాని రాకమానదు. అంతకంటె ప్రాణహానియే శ్రేయోదాయకము. కావున మీరెవ్వరును వెనుదీయక మీ జీవనాళములయందు రాజరక్తము ప్రవహించుచున్నయెడల మీరు మీక్షత్త్రియత్వము నీజగతీత్రయంబున నింపెదరుగాక.

చ. ఎవరికి శాశ్వతంబు జగ ♦ మెవ్వరి కెన్నడు మంచిదయ్యె నీ
భువిపయి నెందఱెందఱు ప్ర ♦ భుత్వముచేసిరొ భిక్ష మెత్తిరో
దివిఁ జనినారు స్వప్నగత ♦ దీపికలో యనఁ గీర్తి నిల్చె వా
రవనిని నిల్వకున్నఁ; జెలు ♦ లార! యశంబునకై తపింపుఁడీ.

పాంచా—అందుకు మే మందఱము సంసిద్ధులమై యున్నాము.

మాళ—ఒక్కసారి యీయగ్నిదేవునిచుట్టు నిలువంబడి ప్రార్థింపుదము రండు. (అందఱును వత్తురు.)

చేతులు మోడ్చి.

చ. విమలుఁడ వగ్నిదేవుఁడవు ♦ వీరపతివ్రతమానరక్షణో
ద్యమమును జేయువాఁడవు ము ♦ దంబున సాధ్వులపాలికిన్ వివా
హములకు సాక్షి వీవు జవ ♦ హవ్యములన్ బరితృప్తి నొందు కీ
వమరఁగ నేఁడు మాతనువు ♦లాహుతిగాఁ గొను హవ్యవాహనా.

లాటి—ఓయనలదేవా! నాఁడు సీతాపాతివ్రత్యమునకు నీవేగదా సాక్షివై నామెను శుచిని జేసి రక్షించితివి నేఁడు మమ్మేల గావఁజాలవు? నీ కిదే జోహారు. (అని చేయును.)

కర్ణాటి—(కరము శిరమునఁ గీలించి) ఓయగ్నిదేవా!

చ. సహగమనంబు సేయుటకు ♦ సాధ్వులకున్ శరణంబు నీవె యా
విహితనియుక్తకర్మలకుఁ ♦ బెండ్లికి యజ్ఞసమాహితాగ్నికిన్
నిహితుఁడ వీవె నీ వఖల ♦ నేతవు ద్రాతవు దేవ! నీమహా
మహిమ మెఱుంగఁ గాఁదరమె ♦ మాదృశపాలికి హవ్యవాహనా.

పాంచా—ఓరాచకన్యలారా! మన మీయగ్నిని ప్రవేశించుట ఘనకార్య మని యూహింపకుఁడు.

ఉ. క్షత్రియరాజవీరులు ని ♦ శాతశరానలవర్షధారలన్
శాత్రవసైన్యకాననము ♦ నాశ మొనర్చుచు నాహవాగ్నిలో

గాత్రము లూహ్చుటల్ కనులఁ గాంచియు మానము గాచుకొంటకై
చిత్రమె! యస్సిఁ గూలి విర ♦ చించెదుసాహస మింటికాంతలై.

లాటి—అక్కలారా! నావిన్నప మొక్కటియున్నది యాలకింపుఁడు.

తే. గీ. పతికి సహధర్మచారిణి ♦ పడఁతి యగుట
కుడిచి యింటఁ గూర్చుండుట ♦ కొఱకొ లేక
కష్టములు పంచుకొనుటకొ ♦ కాంతలార!
యస్సిఁ బడనేల యుద్ధాన ♦ కరుగరాదె.

పాంచా—అవును లెండు. యుద్ధమునకే పోవుదము. అదిగో రణరంగము కేసి చూడుఁడు. (అని వ్రేలితో చూపును.)

కర్ణాటి—అక్కయ్యా! ఆధవళోత్తమాశ్వముపై సకలాయుధాలంకారములచే శృంగారింపఁబడి ఆజరుగు ఘోరయుద్ధరంగంబున విరోధిరాజవీరుల శీర్షంబుల నరఁటిచెట్లనుబోలె ఖండించుచు నెటు చూచినను నాతఁడైయై వైరిభటచమూసమూహముల కలఁగఁ ద్రొక్కుచు పుచ్చలవలె పుచ్చుల నెగురవేయుచున్నాఁడు. ఆహా! ఏమి యాతనిదోర్వీర్యము? సోదరీ! ఆతఁ డెవ్వఁడమ్మా! మనపాలిటిభాగ్యదేవతయా యేమి?

పాంచా—ఆతఁడేనా! ఎఱుఁగవా! నందనందనుఁ డగుచంద్రగుప్తుఁడు.

మాళవి—ఆతఁ డజ్ఞాతవాసమున నుండెనఁటగదా? ఎట్లు బాఁగలిగెను.

కర్ణా—పాండుపుత్త్రిలు రాలేదా?

పాంచా—అదిగో నందుఁడు చంద్రగుప్తునితో సమయుద్ధమునకు డీకొనుచున్నాఁడు.

మాళ—ఎందఱు దార్కొనిననేమి?

తే. గీ. వింట బాణంబు సంధించి ♦ విమతరాజ
కంఠలుంఠన మొనరించి ♦ కరుల హరుల

మట్టి మట్టాడుచున్నాఁడు ♦ మౌర్యుఁ డదిగొ
యరటిచెట్లను పెకలించు ♦ కరటికరణి.

పాంచా—నందచంద్రగుప్తు లీవంకకే వచ్చుచున్నారు. మనమిచ్చో టు వదలిపోయి యుద్ధసన్నద్ధుల మగుదమురండు.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

(నందచంద్రగుప్తు లాయుధపాణులై ప్రవేశింతురు.)

చంద్ర—కటకటా! మానధనులైనమానవతులు మానసంరక్షణార్థమై జోహారుగావింప నగ్నిగుండమును రాజవేయుచున్నారుగాఁబో లును. అయ్యో! అనాథయువతులారా! మీకెయ్యదియు శ రణంబు గలుఁగలేదా? మీకు రక్షకు లెవ్వరును లేకుండి రా? మీదుఃఖమీభూదేవి విని యూరకుండెనా? ఓయగ్నిదే వా? నీవెవరిని కాల్చుటకు సంబరపడుచు నీశిఖ లాకసంబున కుఁ దూలింపుచున్నాఁడవు. చాలు. శాంతింపుము. వారు వీర పతివ్రతలు. నీవు వారల దహింప నోడుము.

నందు—ఓరీచంద్రగుప్తా! దాసీగర్భసంభవా!

ఉ. ప్రాణముతోడ నిన్నడవి ♦ పాలొనరించితి దిక్కులేనియ
జ్ఞానివటంచు నంతకును ♦ నంతన మొందక నేఁడు పోరికై
నేనని సిగ్గులేక యెటు ♦ నిల్చితివో కడుఁ జిత్రమయ్యె భూ
జానివి కాఁదలంచితివొ ♦ క్షాత్రము వచ్చునె మౌర్యసంతతిన్.

చంద్ర—ఔరా! నీయవిశ్వాసము నీనోటనే జారుచున్నది.

ఉ. జ్ఞాతివిగావు భ్రాతృఁడవు ♦ సన్నిహితుండవుగావు హీనసం
జాతుఁడ వయ్యు నందకులఁ ♦ జన్మఁడనంచని వచ్చినంతనే
నీతిదలంచి బోధించితిని ♦ నేరక ; ద్రోహముఁ జేసి నన్ను న
జ్ఞాతముపాలుచేసితివి ♦ సాగి ఖలుండవు క్షత్రియుండవే.

నందు—ఇట్లని నీగురువౌ మఱియొక్కఁడో యగుచాణక్యుఁడు చెప్పి
పంపెనా యేమి? నేను నందకులసంజాతుఁడనుగానా? అవును.

ఉ. తల్లి తలంప; శూద్రిసతి♦తండ్రి కులీనుఁడు దొంగకాన్పు నా
కల్లకులంబుఁ జెప్పకొనఁ♦గాఁ దలవం పని మిన్నకుంటినో
ఫుల్లసరోజబాంధవని♦భుండనొ నందకులార్ణవంబునం
దల్లన మాగధీయులు త్వ♦దాత్మయుఁ జత్తులు సాక్షు లిమ్మెయిన్.

చంద్ర—వయసున నీవు పెద్దవాఁడవు. మల్లిపు వ్వని చెప్పకొనుచుంటి
వి గాని యుల్లివాసన వేయుచున్నప్పుడు నిన్నేల నిందింపరాదు?

ఆ. గీ. స్వచ్ఛమైన భరత♦వంశసంజాతుఁడ
వైన క్షత్రియుండ♦వైన నీకు
గ్రీసుదొరలకుసహ♦వాస మేటికి పెద్ద
పులికి నక్కచెలిమి♦గలిగినట్లు.

నందు—ఓరీమూర్ఖా!

ఆ. గీ. గ్రీసుదొర లటన్న♦కినుక యేటికి నీకు
కన్ను కుట్టెనొక్కొ♦కాంచ లేవొ
రవిని జూడలేని♦భువిదివాంధము పోలె
నొరులఁ జూచి యేడ్వ♦కూరకుండు.

చంద్ర—ఓరోరీపాఱుఁబోతా! ఏల యిట్టి యసంగతము లాడెదవు?

చ. దొరలఁ దిరస్కరించి కడు♦ద్రోహము నే నొడిఁగట్టరాను సో
దరులు స్వదేశరాజులవి♦ధంబున నెంచెదఁగాని నీవలెన్
దురితమనంబుతో దొరల♦తొయ్యలిపై కను వేసి కామినై
భరతరమాపహర్త నయి♦భ్రాతృధనంబును దోఁచుకొంటినే.

నందు—ఈతిరస్కారగర్భిత మైననర్మవాక్యము లిపాటికిఁ గట్టిపెట్టి నీ
తుల గాచికొమ్ము. నే నాచరించునది నవీనముగాదు. నావలె

ననేకు లీధరావలయంబున నిట్టిదిగ్విజయంబునకై బయలుదేరి దిగంతవిశ్రాంతకీర్తిం బడసి యున్నారు గావున.

చ. అవనియు రాజ్యముల్ బడయఁ • గా మదిఁ గోర్కె జనించెనేనియుం
బ్రవిమలమాతృభూమి యని • భ్రాంతిలు భూపతులంచు నెంతురే
సవనములంచు దిగ్విజయ • సాధనముల్ ఘనదింపలేదొకో
యువిదలకై ధరారమణు • లోలిని బోరరొ కొందఱుర్వరన్.

చంద్రి——అన్నా! ఆమార్గమునైన ననువర్తించితివా!

ఆ. గీ. అశ్వమేధమునకు • నాశింపవైతివి
చెలిస్వయంవరంబు • దలఁపవైతి
వింక దిగ్జయాన • కీ వొక్కఁడవు రాక
తోడు దొరలఁ దెచ్చి • నాఁడ వేమి?

నందు——నీ వేమనుకొనినను మా కెగ్గు లేదు.

చంద్రి——ఎగ్గుసిగ్గు లూహించెడివారు వేరు.

నందు——(కత్తిసవరించి) ఈపరిహాసములు కట్టిపెట్టి పోరికి సన్నద్ధుఁడవు కమ్ము.

చంద్రి——నీగర్వభంగ మీరణరంగముననే కాఁగలదు. ఒకింత యోపిక పట్టుము.

నంద——ఏమీ గర్వభంగమా!

శా. ఘాలాత్ముం డిపుడెత్తివచ్చినను ది • క్పాలావనీపాలురీ
వేళన్ దాఁకిన ద్వాదశార్కులొకరై • విచ్చేసి యుద్ధావనిన్
బాళిన్ నిల్చిన వారిగర్వము తుత్రిటన్ • భంగంబు గావింతు నా
ప్రోలన్ లెక్కయె నీవు? గర్వమా! తృణం • బో! కావా! పోదుర్మతీ.

చంద్రి——ఈప్రగల్భము లింక ముగించి నీయందు చేవ గలదేని నాతో సరిగా పోట్లాడుము. లేదా మాంపాహి యనుము.

నందు—అరే! దుర్మతీ! యేమని వాగితివి. (అని కాలు విసరును.)

చంద్రి—ఓరి! నీచుఁడా! కాలు విసరుట సులభము గాని, కేల నున్న కరవాలము విసరుట నీచేతఁ గాదు. (అని కత్తి సవరించును.)

నందు—సరే! చూచెదవుగాని రమ్ము. (అని యిరువురు యుద్ధ ముప క్రమింతురు.)

నందు—నా కాయము నిండ గాయములు తగిలినవి. నా కిప్పుడు మూర్ఛ వచ్చుచున్నది. ఓసెల్యూకసుప్రభో! హతోస్మి! హతోస్మి! (అని మూర్ఛిల్లును.)

చంద్రి—ఓరీ! మూర్ఖుఁడా! విషయలంపటుఁడవై అంత్యకాలమున సెల్యూకసును ప్రార్థించితివిగాని భగవంతుని ప్రార్థింప లేకుంటివిగదా!

సెల్యూకసు—(సైన్యసమేతముగా ప్రవేశించి) మిత్రుఁడా! భయము వలదు. భయము వలదు. నే నిదే వచ్చుచున్నాఁడను.

చంద్రి—వచ్చి చచ్చినవానిని బ్రతికించెదవా యేమి!

సెల్యూ—ఓసైనికులారా! వీనిని ముట్టడించి పట్టుకొనుఁడు.

చంద్ర—వీరా నన్ను పట్టుకొనువారు!

సైనికులు—దేవా! క్షణములో పట్టుకొనుచున్నారము.

సెల్యూ—ఇతఁ డట్లు దొరకువాఁడు గాఁడు (అపవారించి) పాశములచే నురి పన్ని తగుల్కొనునట్లు చేసినఁ గాని యీవీరకుంజరము స్వాధీనము గాదు.

చంద్రి—(స్వగతము) వీ రేదో కపటోపాయమున నన్ను నిర్జింప నుంకించుచున్నారు.

సెల్యూ—ఓనందమహారాజా! నీ కెంతయాపద తటస్థించినది. (పన్నీటి చల్లి) ఇంక మూర్ఛనుండి లెమ్ము.

శ్రుతశ్రవుఁడు—(ప్రవేశించి) ఓమిత్రమా! నీవేనా యిట్లు పడియున్న
వాఁడవు? అయ్యయ్యో! నాదుఃఖము నె ట్లాఁపుకొనఁగలను.
(అని చుట్టుకొని)

తే. గీ. రణవసుంధర వీడి వా ♦ రణము వీడి
తోడివారల దిగనాడి ♦ తొంగినావె?
మాయచేఁ జిక్కి మిత్రుఁడా! ♦ మాయదారి
పోరు మన కేల వచ్చెనో ♦ పొగులుకొఱకు.

సెల్యూక—ఓసేనానాయకులారా! పట్టుకొనుఁడు! పట్టుకొనుఁడు!
చంత్రి—నన్నా! పడియున్న నందునా?
సైని—(ఉరిత్రాళ్లచే చంద్రగుప్తుని బిగించి పట్టుకొనుచున్నారు.)
చంద్ర—ఓరీమాయలమారులారా! తుద కురిత్రాళ్లలోఁ జిక్కించితి
రిగాదే!

శా. శూరత్వంబును బాహువీర్య మనిలోఁ ♦ జూపింపఁగా నోడి స
న్నీరీతిన్ మటుమాయచే నురులతో ♦ నెగ్గది కట్టించి తౌ
రౌరా! పౌరుషహీన! యేటి కలశ ♦ స్త్రాస్త్రంబులన్ మోసెదో?
చోరుల్ పూనెడుకన్నకత్తులవలెన్ ♦ జూపింపఁగా దుర్మతీ!

సెల్యూ—అదిగో! నందనందనుఁడు మూర్ఛనుండి తేఱుచున్నట్టు
లున్నది.
నందు—(లేచి కూర్చుండును.) మిత్రుఁడా! శ్రుతశ్రవా! వచ్చితివా?
శ్రుత—చెలికాఁడా! లేచితివా?

తే. గీ. కలువ వసివాడి చంద్రుని ♦ కాంతిచేత
వికసితం బయ్యు వెన్నెల ♦ వెలుఁగుకొఱకు
వెదకెడుచకోరకంబును ♦ బిలుచునట్లు
నీవు తేఱి నన్ స్మరియించి ♦ నావు సఖుఁడ.

సెల్యూ—ఓ సైనికులారా! ఈచంద్రగుప్తుని కారాగృహమునం దుంచుఁడు. (అట్లు చేయఁబోవుచున్నారు) ఇంక నీహస్తినాపురము స్వాధీనపఱుచుకొనవచ్చును. మనతో నెదిరి పోరుసింహ మురులందుఁ దగుల్కొనెనుగదా?

చంద్రి—అ ట్లెన్నఁడును సంతసింపకుము.

తే. గీ. సింహ మురులందుఁ జిక్కినఁ ♦ జిట్టియెలుక
లేదె విడిపింప! రాదె యా ♦ మీఁదవైరి
కుంభికుంభంబులను జీల్చి ♦ కూలఁద్రోయ
కుండ విడుచునె జీవించి ♦ యుండునేని.

సైనికులు—ఓ వెట్టిచంద్రిగుప్తుఁడా! మేము ప్రమత్తులమై యుండిన ప్పుడుగదా! నీ వామాట యనవలసినది. యమభటులచేతులలోనివారైన విడిపోవుదు రేమోగాని మాచేతులం జిక్కినవారు మఱి ప్రాణముతో వదలిపోలే రనుకొనుము.

(అని కొందఱు చంద్రగుప్తునితో నిష్క్రమింతురు.)

సెల్యూ—సేవకులారా! నందమహారాజును పదిలముగా గుడారమునకు తోడ్కొనిపొండు.

శ్రుత—నేనును కే లూఁత మొసంగి వెన్నంటి పోయెదను.

(తెరలో)

మ. రణరంగింబును డించిపారకుఁ డహో! ♦ ప్రాణేంద్రియభ్రాంతి మార్గణముల్ ప్రూనిరి పీరులుంబలెను మీ♦కు లెక్క సమర్థుల్ విధూమణు లున్నారము చేవ యున్నయెడలన్ ♦ మాతోడఁ బోరాడుఁడీ క్షణకాలం బట నిల్చి లేనియెడ మీ ♦ శస్త్రంబులన్ వీడుఁడీ.

సెల్యూ—ఓహో! మఱల నెవరో మనపై నెత్తివచ్చుచున్నారు. వేగిరము నందుని దోడ్కొనిపొండు. సైన్యాధిపతు లందఱు శత

ఘ్నికానిచయంబులను సంసిద్ధము చేసికొని పోరికై వేచి యుండుఁడు.

(మాళవి, పాంచాలి, లాటి, కర్ణాటీత్యాది కాంతామణు లాయుధపాణులై సైన్యములతో వైపద్యమును చదువుచు ప్రవేశింతురు.)

సెల్యూ—ఓహో! నారీమణులుగూడ పోరాడుటకు కాలూఁదియున్నారు. ఇంక మనకు జయ మసంభవము.

నందుఁడు—ఏమీ! జయ మసంభవమా! ఈకాంతలు కదనమునకు వచ్చిరా? లేక మదనకదనమునకు వచ్చిరా? వీరలఁ జూడ నాకు నవశక్తి యుదయించుచున్నది. ఇది నాకునిశ్చయముగ స్వయంవరమువలెఁ దోఁచుచున్నది. స్వయంవరమునకు చాలమందిరాజులును నొక్కకన్యాతిలకంబుమాత్రమే యుండును.ఇప్పుడో బహుకన్య లొకపురుషరత్నంబునకై వచ్చియుండిరి. అనఁగా నాకొఱకు. (సంతోషముతో)

శా. నానాదేశనివాసభూరమణకన్యారత్నముల్ కోరి న
న్నానందింపఁగఁజేయ వచ్చిరి మదీయానూనకోదండవి
జ్ఞానంబుం రిపురాజకంఠవిదళత్ ఖడ్గప్రయోగంబునుం
వేనోళ్లం నుతిసేయుచుం వలచుచుం విచ్చేసి రొక్కుమ్మడిం.

(అని చంకలు కొట్టుకొని తేఱి నిలువంబడును.)

సెల్యూ—(స్వగతము) ఈమానవతులఁ జూచి వీఁ డెంతయుప్పొంగుచున్నాఁడు! (ప్రకాశము) నందరాజా! ఈసుందరీమణులు యుద్ధమునకు వచ్చిరిగాని వలచుటకుఁ గాదు.

నందు—నన్నుఁ గాకున్న మృత్యువునైన వలతురా?

సెల్యూ—సరే! వీరలసాహసమునకు సంతసింపవలసియున్నది.

నందు—(అపవారించి) ఈమందయానల నొకింత మందలించి చూచె
దనుగాక. (ప్రకాశము) ఓకాంతలారా !

ఉ. సుందరమందిరంబులను ♦ సొంపులు నింపుచుఁ దేనెసోనలం
దందునఁ జిల్కపల్కుల న ♦ హర్నిశముల్ నిజవల్లభాళిహృ
త్కందళనం బొనర్చునృప ♦ కాంతలు భీరులు మీర లేడ న
స్పందశతఘ్నికాదిశర ♦ జాలము లోర్చుట యేడ పొండిఁకన్.

మాళవి—ఏది మఱియొకసారి పల్కుము ?

నందు—ఒకసారియే గాదు పదిసార్లు వినవచ్చును.

చ. వనితలు మీరు ; వల్లభుల ♦ పై నమమానము పూని యింటిలోఁ
బ్రణయవిరోధముల్ పఱుప ♦ వచ్చుట గా దిది యుద్ధభూమి ; మా
ర్గణములు గాని సారసశ ♦ రంబులు గావివి ; కాముకేళి యం
చనుకొనిరేమొ కా దిది ర ♦ ణార్ణవకేళి ; స్రవించు రక్తముల్.

కర్ణాటి—అయుక్తాలాపము లాడకుము.

చ. వనితలొ వీరమాతలొ కృ ♦ పాణము పూని రణంబు సల్ప వ
చ్చినమము నిందఁ జేసెదవు ♦ ఛీ ! కులహీన ! రణంబువీడి వె
న్గనఁబడఁ బారిపోయెదుమృ ♦ గంబవునీ వొకపూరుషుండవే
వనితలతోడనైన సెన ♦ వచ్చిన కీర్తియె నీదుజన్మకున్.

నందు—ఏమేమి ! నీకన్నులకు మేమట్లు దోఁచుచుంటిమిగా !

పాంచా—మేము నీతో సంవాదమునకు రాలేదు. సంగ్రామమునకు
వచ్చితిమి. చాలితివేని నిలిచి పోరుము. లేదా "మాంపాహి"
యనుము.

మాళ—ఓరీ ! నందా ! భారతపుత్రుఁడ వయ్యు నెంతపనికిమాలిన
వాఁడ వైతివిరా ? చాలు నీసాహసము.

లాటి—వీఁడేనా ? నందుఁడు ; మందుఁడు.

కర్ణా—అవును. అనామకకల్పతరువు. బొగ్గులకై చెట్టును, పాలకై పొదుగును కోయువాఁడు. మఱియెవరనుకొంటివి?

నందు—ఇచ్చట మీారమణీస్వభావకటాక్షంబులు కృపాణంబులు గాఁ జాలవు. ఇంక రొయ్యారమును, విలాసంబులును వీడి వీటికి ద్రోవదీయుఁడు.

పాంచా—ఎవరుతీసెదరో చూచెదవుగాని—

మ. సమరప్రాంగణభూమి భోరనఁగ మా ♦ చంచత్కటాక్షంబులో
విమతారణ్యదవాగ్నికీలలగు మా ♦ విద్యుత్కృపాణంబులో
సమయించుక్ వడి నీబలం బపుడె మా ♦ శౌర్యంబొ; రూపించుమా
రమణీత్వంబొ, యొఱుంగవచ్చు తులువా ♦ రంతుల్ విసర్జించుమా.

నందు—అబలలతో యుద్ధమొనరించుట నీచమనిగాని లేనిచో మిమ్ము నిప్పుడీభూమికి బలియియ్యకుందునా? పొండు. పొండు.

పాంచా—శూరుఁడవుకావేని నీవుపొమ్ము.

నందు—యుద్ధమే కర్తవ్యమైనచో రండు చూచెదము. (అని కత్తితీసి కలయఁబడును.)

పాంచా—ఇదిగో సిద్ధముగనున్నారము. (అని కత్తిదూసి పోరికి డీకొనును.)

(అప్పుడు ఫిరంగులు పేలును. తెరలో కొంతరంగములో ఘోరముగా యుద్ధముజరుగును.)

(తెరలో)

ఉ. సంగర మాపి నిల్వుఁడిక ♦ సారసబాంధవుఁ డల్లవారుణీ
సంగమకాంక్షఁ బోయె; మన ♦ సైన్యసరోజకులంబు వాఁడె; నో
యంగనలార! రేపటి మెదు ♦ రయ్యె; నసంగత మేమొ గెల్పు;యా
నంగకుఁబోయి గాచికొన ♦ గావలె రండు మరల్పుఁడుల్లముల్.

పాంచాలి—ఏమీయానాదము? అశరీరవాణిదియా యేమి? (అని పైపద్యము చదివి) ఓసోదరీమతల్లులారా! ఈవాక్యములు భగవద్వాక్యములుగా పాటించి కాసికాపురముపైనం గాచికొంటకై గంగానదితటంబునకుం బోయి సమర యొనరింతము రండు.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

చంద్రగుప్త.

పంచమాంకము.

రంగము—కారాగృహము. తత్ప్రాంతోద్యానము.

(చంద్రగుప్తుఁడు ఖిన్నవదనుఁడై ప్రవేశించి యుండును.)

చంద్ర—కాలమా! అన్నిఁటికి నీవే మూలకారణమవుసుమా?

చ. పుడమియు, రాజ్యముఁ బోలఁగ • పోవఁగ నొంటిగఁ గొన్నినాళులా
యడవుల నంగలార్చి యశ • నాంబులకై వగఁగూరి యెట్టులో
గడపక కాల మీఁగతి న • కారణమైతివిని మాతృభూమిపై
విడువఁగలేక పట్టువడి • వీఁకిడినైతిని కారఁ జిక్కితిన్.

విధివిధాన మట్లున్నది కాఁబోలును.

ఉ. ఎవ్వఁడు దీనబాంధవుఁ డ • హీనమహామహిమానుపంగుఁడై
దవ్వులనుండువాఁ డెవని • దారిసదామును లేగుచుందురో
ఎవ్వఁడు తోఁచి తోఁచనటు • లేర్పడు; నట్టిపరాత్పరుండు నన్
జివ్వున బంధముక్తునిగఁ • జేయఁడె మ్రొక్కిన మిన్నకుండునే.

శోణోత్తర—(ప్రవేశించి నేపథ్యమున) భర్తృదారకా! నాఁడ మాతండ్రియగు సెల్యూకనుతో నేమంటివి?

„ తే. గీ. సింహ మురులందుఁ జిక్కినఁ • జిట్టిమెలుక
లేదె? విడిపింపరాదె యా • మీఁద వైరి
కుంభికుంభంబులను జీల్చి • కూలఁ ద్రోయ

కుంక విడుచునె ? జీవించి ♦ యుందు నేని."

స్త్రీప్రియురాలగు నీశోణోత్తర యున్నదని యెఱింగియుండియు సంశయించితి వేటికి ?

చంద్ర—నేనన్నిటికి గొఱమాలినవాఁడనై యుంటినిగదా ?

తే. గీ. సవనతంత్రములకు ♦ సామగానములకు,
క్షేత్రములకు, యోగి ♦ పాత్రములకు
నేదిపుట్టినిల్లొ ♦ యాదేశ మొకనీచ
పరిభుని కబ్బి పోగుల ♦ వలసె నకట !

శోణో—అట్లొక్క నాఁటికిని కానేర దనుకొనుము.

చంద్ర—ఎంతకీడు మూఁడనై యున్నది !

సీ. నిత్యాగ్నిహోత్రముల్ ♦ నిగమాగమాభ్యాస
సవనంబులిఁకమీఁద ♦ సాగిరావు
సన్మానినీమాన ♦ సంప్రదాయాద్యభి
మానంబులిఁకమీఁగ ♦ మాసిపోవు
స్వైరసదాచార ♦ పౌరుషవ్యాపార
సంగతు లిఁకమీఁద ♦ సమసిపోవు
భారతరాజ్యసౌ ♦ భాగ్యభానుఁడు పశ్చి
మార్ణవంబునఁ బడి ♦ యస్తమించు
భాష నశియించు ; నుపనిష ♦ ద్భాష్యచయము
రూపుమాయును ; వేఱొక్క ♦ రూపు వచ్చు
కాపురము సేయఁ గష్టంబు ♦ కాపులకును
భూపతులు లేనిరాజ్యమై ♦ పోవుఁదుదకు.

శోణో—(చంద్రగుప్తునియెదుటికి వచ్చి నమస్కరించునట్లు సంజ్ఞచేసి) ఆర్యా ! అట్లేలయోచించెదవు ?

తే. గీ. మతముపోదు ; నీప్రజకుఁదు ♦ ర్గతులు రావు
రాజ్యలక్ష్మి నీచే నల ♦ రారుచుండు
కారఁ జిక్కితి నని మదిఁ ♦ గలఁగఁబోకు
త్వద్వధూమణిగృహముగాఁ ♦ దలఁచికొనుము.

చంద్ర—నాకు వధూటియే లేదు. గృహ మెట్లు వచ్చును ?

శోణో—బాగుగ స్ఫురణకుఁ దెచ్చికొనుము. నీకు వధూటి లేదా! లేదా!

చంద్ర—నిజముగా లేదు.

శోణో—ఉన్నదిసుమా ?

చంద్రి—ఎవరు ?

శోణో—ఎవరిని జూచుచున్నావు ?

చంద్రి—నాకన్నులను నేను నమ్మలేకున్నాను.

శోణో—నీవు కృతజ్ఞుఁడవేనా ?

చంద్ర— కృతఘ్నుఁడ నని యెవ రందురు ?

శోణో—నీయంతరాత్మ యొప్పుకొనినచో అప్పుడేమి చేసెదవు ?

చంద్ర— పశ్చాత్తాపపడియెదఁ గాఁబోలును.

శోణో—సరే.

సీ. ఏకన్య నీకయి ♦ యేకాల మొకరీతి
కన్నీళ్లు కార్చుచుఁ ♦ గడుపు నొక్కొ
యేనారి నీకయి ♦ ప్రాణంబు లర్పించి
నిండుప్రేమను జూచు ♦ చుండెనొక్కొ
ఏలేమ నీతోడి ♦ దేలోక మని పాట
పాడుచు శోకంబు ♦ వీడెనొక్కొ
ఏకాంత నీకయి ♦ భూకాంతుఁడగుతండ్రి
నెయ్యంబు చెల్లింప ♦ దయ్యెనొక్కొ

అట్టికన్యక నీచర ♦ ణాబ్జములకు
నొరిగి జోహారుచేయుచు ♦ నున్నదిపుడు
గైకొనుము నాథ! నీదాసి ♦ గాఁగ దీని
పేరు శోణోత్తరాదేవి ♦ విమలచరిత.

చంద్ర—నీవేనా శోణోత్తరవు? దేవీ! నే నన్నిఁటికిని కొఱమాలినవాఁడ నై నీతండ్రిచెఱసాలలోఁ బడియున్నాఁడనుగదా! ఇంక నా యందు ప్రేమ యెందులకు? తెగఁ దెంచుకొనుము.

సీ. నగ లమ్మి పెండ నున్న ♦ నాసొమ్ము లమ్మి స
మర్పించి తెవ్వని ♦ మైత్రికొఱకు
చిన్ననాటనుగోలెఁ ♦ జేర్చికొన్నధనంబు
లిచ్చి తెవ్వని నాత్మ ♦ మెచ్చికొనుచు
నడవుల నున్న నా ♦ కతఁడె వల్లభుఁ డని
ప్రేమించి తెవ్వని ♦ ప్రీతికొఱకు
భరతరాజ్యము నందు ♦ పాలను బడు నని
శోకించి తెవ్వని ♦ శుభముకొఱకు
అట్టినీచెలి చెఱసాలఁ ♦ బట్టువడియె
నురులఁ జిక్కి నగజరాజు ♦ కరణి, తరుణి!
నీఋణము దీర్చుకొనలేక ♦ నింద తల ధ
రించి శోకించు చుంటిని ♦ రేపవల్లు.

శోణో—తే. గీ. నేనె దుఃఖిత నని ♦ లోనెంచుకొను చుండ
నీవు వగవఁ గంటి ♦ నిపుడు నఖుఁడ
విధునికొఱకుఁ గలువ ♦ విలపింపఁ గలువకై
తేఁటి వగవఁ గాంచు ♦ తీరు దోఁప.

వసంతిక—(ప్రవేశించి) చెలీ! శోణోత్తరా! యేమి చేయుచుంటివి?

శోణో—వసంతికా ! వార్తలేమి ?

వసం—ఏమివార్తలు వినఁగలవు ? చంద్రగుప్తుఁడు కారాగృహనిబద్ధుఁడై యుండ మిగిలినరాజలోకముయొక్కగతి యింక వేరుగ వచింపవలయునా ? రణభూమికి భోరున బలియివ్వఁబడుచున్నారు.

చంద్రి—అన్నన్నా ! పాపపుదైవమా ? ఎంతసంతాపము పుట్టించుచుంటివి ?

తే. గీ. చెఱ వసించినట్టి ♦ జీవన్మృతుండ నే
నైతి దేశభక్తి ♦ యాచరించి
మీరు రణ మొనర్చి ♦ మృతజీవులైతిరి
మిత్రులార ! విజిత ♦ శత్రులార !

శోణో—చెలీ ! మనవలన రహస్యముగాఁ జేర్పఁబడిన యేఁబదివేలసైన్యమును సాయుధాలంకారముగ రమ్మని చెప్పుము.

వసం—అట్లనే పంపెదను. (అని నిష్క్రమించును.)

సైనికులు—(ప్రవేశింతురు.) దేవీ ! శోణోత్తరా ! నీపదాంకములకు మే మందఱము వందనము లొనరించుచున్నారము.

శోణో—సైనికులారా ! జయమగునుగాక.

సైని—మా కెయ్యది సెలవు రాజ్ఞీ ?

శోణో—ఈచెఱసాల బ్రద్దలుగొట్టి అందున్న వీరపురుషుని విడిపింపుఁడు.

సైని—(అట్లు చేయుదురు.)

శోణో—(స్వగతము) మాతండ్రి యుద్ధరంగమున గంగానదీతటంబున నున్నవాఁడు. వాని కీసంగతి యెఱింగింపకుండ నేర్పఱిచెదఁగాక. (ప్రవేశించి) దేవా ! ఈసైన్యమంతయు నీదాసిచే సమకూర్పఁబడినది. వీరలను గైకొని విజయమును గాంచుము. నే నిదే పోయి యొకసేనానాయకుని పంపెదను. కావున సెల వొసం

గుము. (రెండడుగులు నడచి తనలో) నేనే సేనానాయకుని వేషముతో నీనాప్రియునికి చేదోడుగా నుండెదనుగాక. (అని నిష్క్రమించును.)

చంద్రి—బంధవిముక్తి యైనది. కాని.

తే. గీ. ఆయుధము లేదు నాకు వా ♦ హనము లేదు
సమరమున కేగి యే నేమి ♦ సలుపువాఁడ

శోణో—(సేనానాయకుని వేషముతో ప్రవేశించి)
ఇవిగో గైకొను మోదేవ ♦ యిది శరాస
నంబు చంద్రహాసము స్యంద ♦ నంబు నివిగో.

(అని యిచ్చుచు)

ఉ. వైరము పూని యేఖలుఁడు ♦ భారతపుణ్యధరాధినాథులన్
ఘోరరణాంబులోఁ దునుమఁ♦గోరునో యాఖలుఁ డొక్కవ్రేటునన్
భోరున నేలఁ గూలుత న ♦ భోమణిసాక్షిగ ! పాపు లెప్పుడున్
భూరిజయాంకమేగతిని ♦ బొందగఁబోరు దలంపఁ బార్థివా !

(అని యిచ్చును.)

చంద్రి—(పరిగ్రహించి) ఆర్యా ! నీవెవ్వఁడవు ?

శోణో—ఇంతటినుండి నీచెలి ననుకొనుము.

చంద్ర—సందియమేమి ? నాచెలిచే పంపఁబడిననీవు తప్పక చెలికాఁడవే.

శోణో—ఇంక జాగుసేయఁదగదు. వారణాసియం దిప్పుడు రణ మారంభమైనది. రమ్ము పోవుదము.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్కంభము.

రంగము—గంగానదీతటాంచలయుద్ధభూమి.

(శతఘ్నికాదిసకలాయుధసహితులై హైందవరాజులు కొందఱు యుద్ధసన్నద్ధులై యుందురు.)

మాళవాధీశుఁడు—ఓభ్రాతలారా! వింటిరా! మన కెట్టిదుస్థితి చేకూరినదో! యెన్నియుద్ధములం దోడినను గెలిచినను లెక్కలేక పోయినది గాని నేఁటిది కడసారిదండయాత్ర. ఇంతటితో మన హైందవరాజ్యము వినాశనము కానున్నది.

నేపాళనృపుఁడు—నాఁ డామానవతులు చితింబడి యుద్ధ మొనరింపనిచో మనదేశ మప్పుడే పోయియుండును.

కర్ణాటాధిపతి—దుఃఖము, దుఃఖము.

ఉ. ఆర్యులచే గడింపఁబడి ♦ యార్యవధూటిసతీత్వనృష్టిచే
శౌర్యము గల్గు పుత్త్రులను ♦ సస్యములున్ ఫలియింపఁ గీర్తిగాం
భీర్యముగన్న దేశ మొక ♦ భీరునిచేఁ బడ నున్న దింక దు
ర్వార్యము తొంటివైభవము ♦ వచ్చుటరాజకులంబునం దిలన్.

లాటనృపతి—మనచే మోయఁబడు నీయాయుధంబులు బరువులచేటు నకేగాని యీఫిరంగులముందట నెందు కక్కఱకు వచ్చును.

చ. పుడమి పరాక్రమంబునకుఁ ♦ బుట్టినయిల్లట బాణతూణముల్
తొడిగినక్షాత్రవంతులట ♦ దోర్బలవైరిమదేభపంక్తి పె
న్నడుగుల మట్టివైతురట ♦ యావరవీరనృపాలపుత్త్రికుల్
కడ కొకనందరాజునకుఁ ♦ గప్పము గట్టఁగ నయ్యె నక్కటా!

వరాటనాథుఁడు—ఏరాజు లొరులచే కప్పము గొంటిరో వారలిప్పు డొకనికి చెల్లింప నున్నారు. ఇంక దేశముయొక్కగతి చెప్ప నేల?

సీ. విద్య లన్నియుఁ జాల ♦ విలయంబు నొందును
మితిలేనిసంకటంబు ♦ లతకఁబడును

వనితలమానంబు♦లనుమానములఁ జిక్క
ధనసమార్జనముపై ♦ ధ్యాన మగుచు
అల్లుల కధికార ♦ మలవడి యుండును
పరువుమర్యాదలు ♦ పనికిరావు
మాలమాదిగలెల్ల ♦ మహనీయులగుదురు
వర్ణసంకరవృత్తి ♦ ప్రబలియుండు
క్షామ మంకురించుఁ ♦ గాలంబు మాఱును
వాన కురియ దింక ♦ బలము లుడుగుఁ
జెడుగు లన్ని మూఁడుఁ ♦ జివరకుఁ గలిరాజు
నాల్గుపాదములను ♦ నాట్యమాడు.

కళింగభూపాలుఁడు—రాజ్యవినాశనము లగుపాపకార్యములు మనదేశమున నుండుటచేతనే యీదుర్భరవిషాదమున కిన్నాళ్లకు మనము పాల్పడవలసి వచ్చినది. ఇది దైవలబ్ధమైనపోరుగాని మఱియొకటి గాదు.

చోళరాజు—అది యేమి?

కళింగభూపాలుఁడు—

సీ. యజ్ఞంబులకు గోవు ♦ లన్యాయముగఁ జంపఁ
బడినపాపము కట్టి ♦ కుడుపదొక్కొ
సహగమనం బని ♦ సతుల నగ్నినిఁగూల్చి
తలఁచినపాపంబు ♦ తగులదొక్కొ
అతిబాల్యమునఁ బెండ్లి ♦ యాచరించియు శుల్క
ములు గొన్నదోషంబు ♦ పొరయదొక్కొ
పురదేవతలపేర ♦ నరబలు లిచ్చిన
ఘోరపాతక వృష్టి ♦ కురియదొక్కొ

పరసతీసంగమాసవ ♦ పానమతుల
వలనఁ బ్రిజకొనర్చిన హింస ♦ పడయవొకొ-
యగ్నిలేక కట్టెలు కాల ♦ వనినయట్లు
పాపములు సేయకే రాజ్య ♦ పదవి పోదు.

చో—ఓతండ్రీ! చంద్రగుప్తా! నీవు చెఱలోఁ జిక్కకయున్న మాకీ దుఃఖములు లేకుండునుగదా!

చ. ఎవనిని నమ్మి యీరణము ♦ లీగతిఁ జేయఁ దలంచినామొ యా
నవనుకుమారసుందరుఁడు ♦ నందకుమారుఁడు కారఁ జిక్కె నీ
యవనియు రాజ్యలక్ష్మియుకు ♦ టాభరణధ్వజ మాతపత్రముల్
ఎవని వరించునోభగవ ♦ దిచ్ఛగదా? గెలుపోటముల్ భువిన్.

మా—భ్రాతలారా! అదిగో! ఆవంకను జూడుఁడు. (అని వ్రేలితోఁ జూపుచు) పరంగుల సైన్యము వెంటగొని నందుఁడు సేనానియై రయంబున చనుదెంచుచున్నవాఁడు వాఁడుగో!

కర్ణా—అవును. మనమును యుద్ధసన్నద్ధులమై యుండవలయును.

కళిం—(ఎలుగెత్తి) ఓ సైన్యములారా? యుద్ధ మారంభము కానున్నది. విరోధిరాజసైన్యములు మనలను సల్లమబ్బులవలె చుట్టుకొనుచున్నవి. ధైర్యమును చిక్కఁబట్టుఁడు. ఇదియే కడసారి దండయాత్ర. దేశమును రక్షించుకొందురో లేక పోఁగొట్టుకొందురో! ఆబరువు మీయందున్నది. మీకు సర్వదా బానిసవృత్తియే సేయఁదలంపున్నచో నాయుధములు పాఱవైచి ఆ గ్రీనురాజుపాదపద్మములకు నమస్కారము గావింపుఁడు. లేదా ప్రాణముల కాసింపక యుభయలోకములు కీర్తితో నింపుఁడు.

కర్ణా—అదిగాక.

చ. సమరము వీడి పాఱకుఁడు ♦ సైనికులార! జయంబు గల్గినన్

ప్రమదయశంబు వైభవము ♦ వచ్చును, జచ్చిన సూర్యదేవు గ
ర్భము నొగిఁ జింపి యా తెరువు ♦ గా దివి కేఁగి సురాంగనావిలా
సములను గాంచుచున్ సుఖము ♦ చాలఁగఁ బొందఁగవచ్చు స్వేచ్ఛమై

(సైనికులు తెరలో)

ఉ. ప్రాణము పోవుఁగాక రిపు ♦ పార్థులగుండెలు వ్రయ్య నేసి మా
బాణములన్ ద్రిలోకవిభ ♦ వంబుల నింతుము వెన్నుఁజూపి మా
మేనులకాసఁ జేసి రణ ♦ మేదిని వీడ్వడి పోయి మాసరో
జాననలున్ హసింపఁగ గృ ♦ హంబుల గాజులు వెట్టుకుందుమే.

లాంట—ఓనృపవరులారా! చూడుఁడు! చూడుఁడు! మనచంద్రగుప్తుఁడు పూర్ణిమాచంద్రునివలె నరుగుదెంచుచున్నాఁడు. అదిగో! నందునిసిగ పట్టుకొని రణవసుంధర ధూళిరేగ నీడ్చుచున్నవాఁడు.

కళింగ—అవు నౌను! మన మందఱము మౌర్యునిసహాయార్థము పోవుదము రండు. మన కింక జయలక్ష్మి ప్రాప్తించు నట్లున్నది.

వరా—వానివెంట నొకసర్వాంగసుందరుం డైనదళవాయి యున్నవాఁడు. వాఁడెవఁడైయుండును? వారిసైన్య మంతయు నవీనముగానే యున్నది. అది దైవప్రసాదితబలము గాదుగదా? ఏదైననేమి? మాతృభూమికి మేలు చేకూరినఁజాలును.

మాళ—తథాస్తు.

వరా—ఇంక నేల జాలము చేసెదరు? కరవాలములు దూసి రణరంగమున చొచ్చుదమురండు.

మాళ—అక్కడకుఁ బోనక్కఱలేదు. ఈపర్వతదరీతటంబున నేప్రా శతఘ్నికానిచయనినాదంబులు వినవచ్చుచున్నవి!

వరా—వినవచ్చుటయేగాదు. అవిగో మనపై ఫిరంగిగుండ్లు ధారాళముగాఁ గురియుచున్నవి. ఇంకేది తెరువు.

కర్ణాట— తే. గీ. బాణమో లేక ఖడ్గమో ♦ పట్టి యుద్ధ
భూమి నిల్వఁలే రెదురుగాఁ ♦ బోరరారు
రాక్షసులరీతి మాయ ఫి ♦ రంగిగుండ్లఁ
గూలనేతురు పక్షులఁ ♦ గూల్చినట్లు.

(గుండు దెబ్బలు తగులుచున్నవి.) హరహరా! ప్రాణములుపో వుచున్నవి. ఈగంగలోఁ బడిన నొకింత పుణ్యము చేకురునందు రుగదా! (అని దూఁకును.)

మాళవుఁడు—అక్కటా! ఇది యొకరి నొకరు విచారించుకొనవలసినయవస్థ గాదు. ఈకొండచరియనుండి భయంకరము లగుఫిరంగులగుండ్లు వడిగండ్లవలెఁ గురియుచున్నవి. ఇంక మనబ్రతుకు తెరువు లేదు.

(ఫిరంగులధ్వనులు వేనవేలు వినవచ్చును.)

వరాటుఁడు—ఓక్షత్రియులారా! ఈగంగానదిలో ప్రవేశింతము రండు. ఇఁక మనకు సంగరము చేయుయోగ్యత లేదు.

అందఱు—అట్లే కానిండు.

వరా—ఓగంగాభవాని! మమ్ము నీకడుపులో డాఁచికొనుము తల్లీ! (అని చేతులు జోడించి)

మ. సరసీజాక్షునిపాదపంకజమునన్ ♦ జాల్వాఱఁ దోతెంచియున్
సురలోకంబును వీడి యాశివుజటా ♦ జూటంబులో డాఁగి బం
ధుర కైలాసనగంబునుండి హిమవ ♦ ద్భూమీధ్రముం జేరి సాం
పరయన్ మమ్ముఁ దరింపఁజేయుదువు గం ♦ గా! నీకు జోహారిదే.

(పెద్దధ్వనులతో గుండ్లువచ్చును. హాహాకారములతో నంద ఱును ప్రాణములు వదలుదురు.)

భారతుడు—(ప్రవేశించి) హానృపాలురారా! మీదుఃఖము నే నీపాపపుఁగన్నులతో నెట్లు చూడఁగలుగుచున్నానో యూహింపలే

కున్నాను. అయ్యో!

చ. గగనమునుండి రక్తములు ♦ కాఱెనొ హా! ప్రళయంబు వచ్చెనో
జగము నశింపఁజేయుటకు ♦ జ్వాలలు వీచెనొ ద్వాదశార్కులి
మ్ముగ నుదయించిరో కపట ♦ భూపతికిన్ బలియిచ్చెనో హరుం
డగుభగవంతుఁ డీనరుల ♦ నక్కట పీన్గులె యేడఁజూచినన్.

మ. నతులై సూర్యుని నైనఁ జూడక సదా ♦ సౌధాళిపై డాఁగునా
యతివల్ మేకలరీతిఁ దోలఁబడుచుం ♦ డ్రియ్యారె! యీరీతి భా
రతరామాయణయుద్ధముల్ జరిగెనే ♦ రక్తాంబుధుల్ పాఱెనే
క్షితిపైఁ గాంతలకంటినీ రొలికెనే ♦ చింతింపఁగా నేటికిన్?

హా! క్షత్రియవీరులారా! మిమ్ముఁ జూచిన నాగుండెలు తల్లడ
మొందుచున్నవి.

తే. గీ. కత్తు లేటికి బల్లెంపుఁ ♦ గఱ్ఱ లేటి?
కీకఁ దుపాకిగుండ్లకుఁ జాల ♦ వెన్నియైన
బలులు సమరాంగణంబున ♦ నిలిచియున్నఁ
గూలవలయును వింటితోఁ ♦ గోలతోడ.

మీధైర్యతేజోరాశి ముఖములనుండి యింకను చెన్నుమాయ
కున్నది. ఓభ్రాతలారా! భువిని వీడినారా?

ఉ. చేతులలోని ఖడ్గములు ♦ చేతుల నున్నవి విల్లునమ్ములున్
వీతఱిఁగట్టిరో యటుల ♦ నే భుజపీఠిని వ్రేలుచుండఁగా
భూతలశయ్యపై నిదురఁ ♦ బోవుచునుండిరి; గుండుదెబ్బకున్
గాతరుఁడైన నొక్కఁడెని ♦ గారవుశూరుఁడు నైన నొక్కఁడే.

పద్మనందుడు—(ప్రవేశించి) ఓరీ పాఱుబోతా! నీ వెవఁడవురా కా
ఱులఱచుచున్నాఁడవు! నేఁడు మాకు సంపూర్ణజయము చేకూ
రినది. వైరిరాజులోక మంతయు హతమారినది. చూడుము.

సీ. పాంచాలభూపతి ♦ పంచబంగాళమై
పఱతెంచె నను(గాంచి ♦ పాహియనుచు
కర్ణాటకపురాజు ♦ కైచాపు లర్పించి
మాంరక్ష యని బ్రతి ♦ మాలుకొనియె
మద్రభూపాలుండు ♦ మత్పదాబ్జములకు
జోహారుసలిపె న ♦ శ్రువులు రాల్చి
వంగదేశవిభుండు ♦ వారువంబును డిగ్గి
వెన్నిచ్చిపాఱె నా ♦ పన్నుఁ డగుచు
నున్నరాజు లడవి ♦ నొదిగిరి కొండలు
నిహతులైరి నాదు ♦ నిశితమైన
శస్త్రధార నింక ♦ జయలక్ష్మి నాచేతఁ
జిక్కె వైభవంబుఁ ♦ జిక్కె నాకు.

(శోణోత్తర చంద్రగుప్తుని సేనాధిపతివేషముతో తీవ్రముగా ప్రవేశించును.)

శోణో—నందా ! మాతృదేశవధానందా !

శా. ఓరీ ఘోరము లాడఁబోకు మిఁక గ ♦ ర్వోద్రేకముం జేసి నీ
వేరంగంబున నిల్చిపోరితివో ! నీ ♦ వేరాజు హింసించితో !
యీ రాజన్యుల నెల్ల కృత్రిమముచే ♦ నీరీతిఁ జంపించినా
వారా ! క్రూరుఁడ దక్కిపోఁగలవె ? నా ♦ యస్త్రంబు నిన్ వీడునే ?

నందు—(గడగడలాడుచు నొకప్రక్కకు తప్పుకొని తనలో) ఇది నా కంత్యకాలము. ఈబలశాలి నన్ను తప్పక చంపును. ఓతమ్ముఁడా ! చంద్రగుప్తా ! (స్వగతము) నీసొత్తు హరించినదోషము నేఁడు లెస్సగా ననుభవింపనై యున్నాను నాయుత్తరక్రియలుమాత్రము నీ వాచరింపు. (అని వడవడ వడంకుచున్నాఁడు.)

శోణో—ఓరీ యపాత్రుడా! నీ వామహారా జగుచంద్రగుప్తునిపేరేల యెత్తెదవురా!

నందు—నా కదియే హరినామస్మరణము.

శోణో—ఓరీ పశుప్రాయుఁడా! ఎంతపాతకకర్మము గావించితివిరా! యెంతమంది చచ్చునట్లు చేసితివిరా! మూర్ఖుఁడా!

నంధు—ఇట్టిమహాపాపి నగునే నింకనీలోకంబున నెట్లుజీవింపఁగలను?

తే. గీ. పాపములఁ జేసితిని రాజ్య ♦ పదవికొఱకు
తమ్మునిఁ బరాభవించితి ♦ ధనముకొఱకు
తుదకు నేవియు రావయ్యె ♦ దుష్టమతికి
జయము చేకూర దాపదల్ ♦ చాలఁ గలుగు.

శోణో—ఇప్పు డీవెంతపశ్చాత్తాపపడిన నేమిలాభము?

తే. గీ. ఇంతమందిని హింసించి ♦ యెంతకాల
ముందువో తుదకొకనాఁడు ♦ క్రుమ్మందకుండ?
వందగొడ్లు తినినరామ ♦ బందుకొక్క
గాలిపె ట్టనులోకోక్తి ♦ కరణిగాఁగ.

నందు-ఓహో! నన్ను చంపుటకేగాఁబోలును వేనవేలు సైన్యమువచ్చు చున్నది. (అని కత్తితో పొడుచుకొని పడిపోవును) హాంహారా!

చంద్రగుప్తుఁడు—(ప్రవేశించి) ఓమిత్రుఁడా! వాహినీపతీ! విరోధిసైన్య మంతయు పలాయన మైనది. సెల్యూకసు పాఱిపోయియున్నవాఁడు. నందుఁ డేడ నున్నవాఁడో గానఁబడలేదు. నీవు చూచితివా?

శోణో—దేవా! నందుఁడా! మృతినొందియున్నవాఁడు.

చంద్ర—ఏఁడీ!

శోణో—వీఁడుగో. (అని చూపును.)

చంద్ర—హా! అన్నయ్యా! చచ్చితివా! (అని వానిపైఁ బడి దుఃఖముతో)

సీ. నందవంశాంబుధి ♦ యందుఁ బుట్టినచంద్ర
బింబ మీవనుచు భా ♦ వించుకొంటి
మనవైరివారిద ♦ మునకు ఝంఝూమారు
తంబు నీ వని మదిఁ ♦ దలఁచుకొంటి
మగధరాజ్యమునకు ♦ మాతవే రనుచును
నీపైని కోరికల్ ♦ నిలుపుకొంటి
నారాజ్యమంత నీ ♦ పేరనే యేలించి
యిభరాజ మెక్కింప ♦ నెంచుకొంటి
అట్టివాంఛలు నేఁటితో ♦ నస్తమించె
నక్కటా! పొర్లివచ్చుదుః ♦ ఖాబ్ధి నెట్లు
సైఁపనేర్తును నాకింక ♦ సాయ మెవరు?
అన్నచావు దప్పింపరే ♦ యమరులార.

శోణో—దేవా! నీకు విరోధియేగాక మహాపకారమొనరించిన యీ దురాత్మునిగూర్చి నీవేల వగచెదవు?

చంద్ర—ఎంతవిరోధి యైనను నా కితఁడు అన్న కాఁడా? (కన్నులనీరు తుడుచుకొని) నేనూరకున్నను నాయశ్రుధారలు నాకపోలఫలకంబులపైఁబడి నాలోనున్న విచారమును వ్రాసి చూపక మానవు.

చ. తివురుచు నిన్ను నీజనని ♦ తీరనిమైత్రిని నీదుతండ్రి నీ
కవనియురాజ్యమున్ గలుగఁ ♦ గాఁదలపోయుచుఁ జూచుచుందురా
దివిని వసించి యుండియును ♦ దీవన లిచ్చుచు నట్టివారి కీ
వవగడమెంత యిచ్చితో సు ♦ రాలయసౌధ మలంకరింపుచున్.

శోణో-వీనికై నీ విట్లూహించుట యెంతయు నిందాస్పదము ఏలనన,

తే. గీ. గారవముఁ జూపి యింట సిం♦గార మొప్పఁ
బెంచునినుఁ జంప నెంచిన ♦ పిలుకు వీఁడు
తల్లిదేశంబు చెఱపఁగాఁ ♦ దలఁచినట్టి
ఖలుని విశ్వసించుట సిగ్గు ♦ గాదె చెపుమా.

చంద్ర—మిత్రుఁడా! వీఁడుమాత్రము దుష్టుఁడుగాఁడు. కాని వీనివి హితు లట్టివారు.

శోణోత్తర—తే.గీ. దుష్టుఁ డైనను గాకున్న ♦ దుష్టవిహిత
వర్తనుం డైనవాని కీ ♦ పాట్లురాక
మానవు పరాభవంబవ ♦ మానవృత్తి
భాగ్యనాశంబు చావు రా ♦ వణునియట్లు.

సైనికులు—దేవా! ఇంతటితో మనపోరు పరిసమాప్తి కాలేదు. సెల్యూకసు నందునిచావు విని ప్రళయకాలరుద్రుని తెఱంగున వచ్చుచున్నాఁడు. కావున మీర లిందున్నచో నిష్కారణముగా వధింపఁబడియెదరు. మాకు యుద్ధముసేయుట కనుజ్ఞ యొసఁగుఁడు.

శోణో—దేవా! త్వరపడుము త్వరపడుము. అదే వాహినీసమేతుఁడగు నాతం—(తనలో) ప్రమాదమున తండ్రి యని జాఱినదిగాదు. నయమే! (ప్రకాశము) నాతండు అనఁగా సెల్యూకసు వచ్చుచున్నాఁడు. నేఁడు వానిని ముట్టడించి పాంచాలమునకు పరుగు వెట్టించి కోటనుగూల్చి వీనిని పట్టుకొనవలయును. లెమ్ము పోవుదము. (అని చేతులతో లేవఁదీయును.)

చంద్ర—సరే నడువుఁడు. ఓభటులారా! నందమహారాజున కగ్నిసంస్కారములు విధ్యుక్తముగాఁ గావింపుఁడు. (రణభేరీ మ్రోగును.)

(అంత అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది పంచమాంకము.

చంద్రగుప్త.

షష్ఠాంకము.

రంగము—పాంచాలములోని గ్రీసులకోట.

(సెల్యూకసు తన సైన్యముతో కోటను కాపాడుచుండును.)

సెల్యూ—(తలఁబట్టుకొని) అక్కటా ! దురదృష్టమా ! ఓ ప్రపంచస్వభావమా ! నాయాశ లన్నియు వృథాయాసములై యెన్నిపాట్లను దీసినవి.

తే. గీ. మోస మయ్యె బుద్ధి ♦ మునుముట్టఁ బరులను
గెలుపఁ దలఁచి నేనె ♦ చెడినవాఁడ
నిల దురాశ దుఃఖ ♦ ముల కీడ్చు ననుమాట
నెఱిఁగియెఱిఁగి నూత ♦ నుఱికినాఁడ.

ఓ నందరాజా ! పగతురచేతులలో చావక ఆత్మహత్య యేల గావించుకొంటివి ? ఛీ ! నీవు తప్పక భీరుఁడవే. అన్నన్నా ! నాఁడు పితృభక్తియుక్తయైన పుత్రికమాటలనైన పాటింపనైతినిగదా ?

ఉ. నందుఁడుభీతమానసుఁ, డ ♦ నామకుఁడంచు నెఱుంగలేక యా
మందునితోడ హైందవుల ♦ మార్కొని గెల్వఁదలంచినాఁడ నే
మందును కుక్కతోఁక గొని ♦ యంబుధి నీఁదఁగఁబోయినట్టు లీ
పందలతోడఁగూడఁ దల ♦ వంపులు వచ్చెను గ్రీసురాజులకా.

చంద్రగుప్తుని వశపర్చుకొన్న నీచేటే లేకపోవును. ఇంక నెం

దుకు? మొదలూడినదిగదా! ఇటుపై నీకోటమాత్రము నిలుచునా?

సైనికులు—ఓ సెల్యూకసుప్రభువరా! విలయానలప్రచండరుచిపిచండిల మార్తాండమండలమునుబోలె నదిగో చంద్రగుప్తరాజచంద్రుఁడు సాంద్రమగుసైన్యాటవితో వచ్చుచున్నాఁడు.

సెల్యూ—వచ్చుచున్నాఁడా! (రణభేరీని విని) ఆఁ. అవునదిగో! రణదుందుభి మ్రోఁగుచున్నది. ఓ సైనికులారా! మీరు కోటలోనికిం బోయి శుద్ధాంతజనంబును కాపాడుఁడు.

సైని—(స్వగతము) మేమేయంతిపురికాంతలము. ఏమనిన యుద్ధమున ఖడ్గము విడిచిపోయినబంటును తెడ్డు చేతపట్టిన యాఁడుదియు సమానులే. (అని నిష్క్రమింతురు.)

సెల్యూ—ఒంటిగా నేనుమాత్ర మిచ్చట చేయున దేమున్నది? సర్వస్వము నీచంద్రగుప్తునకు దత్తమొనరించిపోవుట సర్వోత్తమమని తోఁచెడిని. (అని నిష్క్రమించును.)

(చంద్రగుప్తుఁడు, చమూపతివేషధారిణియైన శోణోత్తరయు, సైన్యసమేతులై ప్రవేశింతురు. రణదుందుభి మ్రోఁగును.)

శోణో—ఓ చమూసమూహములారా! ఈకోట మనబలవద్విరోధులకు నిలయ మైనది. కావున మీశతఘ్నులచేఁ బగులఁగొట్టి లోనికిఁ బ్రవేశించి ముట్టడింపుఁడు.

చంద్ర—ఇంకను విరోధులు మిగిలియున్న వారా?

సైని—కోటతోపాటు విరోధిరాజసైన్యముగూడఁ గూలఁబడును జూడుఁడు. (అని శతఘ్నులు కాల్చుదురు. కోటపగులును. లోపలనున్న విరోధిసైన్యము చచ్చి నేలఁగూలుచుండును.)

చంద్ర—ఓ సైనికులారా! ఓ వాహినీపతి! యింక యుద్ధము చాలింపుఁ

దు. ఎదిరి పోరువారు లేనప్పుడు చొఱబడి వెళ్లుట ధర్మవిరుద్ధము. మనకు విజయము గలిగినప్పుడు విరోధులకును మేలు దలంప వలయును.

(అంత యుద్ధ మాఁగిపోవును.)

చంద్ర—(స్వగతము) అన్నా! యెంతప్రమాదము సంభవించినది. ఈకోటయందే మాశోణోత్తర యున్నది కాబోలును. ఆమె కే మి హాని చేకూరినదోగదా! (అని చింతించును.)

శోణో—రాజా! చంద్రగుప్తా! యేల యుద్ధమును మాన్పితివి.

చంద్ర—మిత్రమా! నేను గొప్పయపరాధము చేసితిని. ఓసైనికు లారా! మీరు పొండు. (సైనికులు నిష్క్రమింతురు.)

శోణో—అదియేమి?

చంద్ర—(మాట్లాడక కన్నీరు జొటజొట కార్చును.)

శోణో—చెలికాఁడా! నీ కీవిచారకారణము నాకెఱింగింపుము? నీకు తప్పక హితము చేసెదను.

చంద్ర—(వ్రేలు కఱచుకొని) ఇంక నేమి సేయఁగలను? దుష్కార్య మునకు పశ్చాత్తాపమేగదా ఫలము!

ఉ. ఉత్తమురాలు సాధ్వి సుగు ♦ ణోజ్జ్వల సత్యపతివ్రతావధూ
సత్తమ సుందరాంగి తన ♦ సాహస మేర్పడ కార నున్నన
న్నుత్తరణంబొనర్చియు ని ♦ జోచితసైన్య మొసంగియున్నశో
ణోత్తర యుండుకోట యిది ♦ యూరక నేరక గూలద్రోసితిన్.

అదిగాక యామె మీకును నేలికసానియేగదా? మీ రెట్టు లీ కోటను గూల్పఁగలిగితిరి?

శోణో—అదియా! (సస్మితముగా) మఱేమియు ప్రమాదము రాలే దు. (స్వగతము) ఇట్టిగతి తప్పక పట్టు నని నే నెన్ని చెప్పిన

న మాతండ్రి పెడచెవిం బెట్టెనుగదా? నేఁ డనుభవింపనై యున్నవాఁడు.

చంద్ర—నేఁ డెంతయు నామనంబు చింతిలుచున్నది.

ఉ. ఇంతకృతఘ్నుఁడుం గలఁడె ♦ యేవనితాతిలకంబు ప్రేమతో
నెంతయుఁ బ్రాణముం ధనము ♦ నెంచక నాకొఱ కిచ్చివేసె నా
కాంత గృహంబు నగ్నికిడి ♦ కాల్చినపాపిని నన్ను భూజనం
బింతలు చేసినట్టిగుణ ♦ హీనుఁ డటంచును నిందచేయదే?

శోణో—రాజా! నీవేల యీలీల విలపించెదవు? ఇట్లు చేయుటకే నీ చెలి సమ్మతించి సైన్యసమేతయై యున్న నీ వేమనియెదవు?

చంద్ర—అది నే నెట్లు నమ్మఁగలను?

శోణో—ఆమెయే నీయెదుటికివచ్చి యిట్లుచెప్పిన నప్పుడైన నమ్మెదవా?

చంద్ర—ఈకృతఘ్నునియెదుట కామె యేల వచ్చుట కియ్యకొనును? యేల చెప్పును?

శోణో—చెప్పుచునే యుండె ననుకొనుము.

చంద్ర—అటులైన నపరాధము మన్నింప వేఁడుచున్నాను.

శోణో—(స్వగతము) నన్ను పోల్చలేదుగదా! (ప్రకాశము) రాజా! మనకు జయము చేకూఱినది. కోటలోనిక్షేమము గనుఁగొని వచ్చెద. నాకు సెల వొసంగెదవా?

చంద్ర—చెలీ! నన్ను విడిచి వెళ్లుటకు నీమానస మొప్పుకొనియెనా?

శోణో—దేవా! నన్ను శోణోత్తర యనుకొంటివా?

చంద్ర—అట్లనుకొనుటకు ఆమె నీవలె నటించుచుండెనా యేమి?

శోణో—ఏమో? తెలిసికొనుము.

చంద్ర—తెలిసికొనెదఁగాని, మిత్రుఁడా! ఈరక్తసిక్తమైనబట్టలతో నీవు మాదేవికడకుఁ బోవవలదు. తీసివేయుము. (అని తానేవి

ప్పను. అప్పుడు స్త్రీవేషము బయలుపడును.) ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము. ఏమినాయదృష్టము! దేవీ! శోణోత్తరా! నాయపరాధము మన్నింపుము. నీయెడ నే నొనర్చినయపకృతికి లోలోన విలపించుచున్నాఁడను.

శోణో—(సిగ్గభినయించి) నాథా! మీపదాబ్జములకు నమస్కారము. (అనిచేయును.)

చంద్ర—శుభమగునుగాక.

మ. చెలివై చుట్టమవై మహారణమునన్ ♦ జేదోడువాదోడవై
కలికీ! నా కొకభాగ్యదేవతవలెన్ ♦ గాన్పించి మద్దేశమున్
నిలుపంజాలితి వీజయంబు యశమున్ ♦ నీచేతనే వచ్చె నీ
చెలికారంబు ప్రశంసనీయముగదా! ♦ శీతాంశుబింబాననా.

శోణో—ప్రియవల్లభా! ఇందు నాప్రాగల్భ్యమేమున్నది? జగదేకశూరుండవైన నీవు చంద్రహాసము పూని యనిమొన నిలిచియున్నఁ ద్రినేత్రుఁడైనఁ దాఁకలేక నిర్జింపఁబడునుగదా! అట్టినీకు నే నేమిసహాయము సేయ నోపెదను. ఒకవేళ చేసినను అదియు నీప్రభావమే!

తే. గీ. అల్పమైనఁగాని ♦ యధికారిచే నున్న
కలము రాజ్య మేలఁ ♦ గలిగినట్లు
నీదుపట్టుఁ జేరి ♦ నిలిచిన నాచేతి
కత్తి చేసె రిపువి ♦ ఖండనంబు.

దేవా! ఇంక నీవు మగధపాంచాలాదిదేశము లన్నియు జయించితివి. శత్రువు లందఱు నిర్జింపఁబడిరి. సఫలీకృతమనస్కుఁడవైతివిగదా! ఇఁక మనగుడారమునకు పోదమురమ్ము. (అవిరియిరువురు నిష్క్రమింతురు)

రంగము—భవనము.

(సెల్యూకసు మంచముపై విచారముతో పడియుండును)

సెల్యూ—ఇంక నే నెంతని చింతించినను నేమి కార్యము?

ఉ. అక్కట! దుఃఖభారవివ ♦ శాత్ముఁడ నై విలపించి రేపవల్
పొక్కినఁ జూచువా రెవరు? ♦ పోయినరాజ్యము లింక వచ్చునే
దిక్కును మొక్కు లేక యిట ♦ దీనతతోఁ బడియుండ నేల? నిం
కెక్కరరాని చేను గని ♦ యశ్రులు రాల్చెడు కాపు కైవడిన్.

అందు కేల వగవవలయును?

తే. గీ. ధాత్రి యనురంగమున సూత్ర ♦ ధారి వగుచు
కాలమా! ప్రజ నాడింపఁ ♦ గలిగినావు
ఒకఁడు రాజైన నొక్కఁడు ♦ యోగి యగును
మాయ యిది గాదె సుఖదుఃఖ ♦ మయము జగము.

శోణో—(ప్రవేశించి) ఇప్పుడుగదా మజ్జనకుఁ డగునీతనికి పశ్చాత్తాప ముపట్టినది! పోయి యొకింత యూఱడించెదను. (అని వెళ్లును)
నాయనగారూ! ఇదిగో మీపుత్రిక నమస్కరించుచున్నది.

సెల్యూ—శుభ మగునుగాక.

శోణో—తండ్రీ! మీకుఁ గలచింత మీప్రియపుత్రి వినఁగూడదా!

సెల్యూ—అమ్మా! ఇంక నేమున్నది? ఆర్యావర్తమంతయు జయించి యేలవలయు ననుకొన్నవానికి స్వంతదేశముగూడ పోవలసివచ్చినది.

శోణో—మీకు నిజముగా హైందవదేశమంతయు పాలింపవలయు నని యున్నదా?

సెల్యూ—వచ్చుటెట్లు? ఇప్పుడు కేవలము భగ్నమనోరథుఁడనుగదా?

శోణో—అట్లు మీరు చేతులారఁ జేసికొంటిరి.

చ. కలుముల కంతు లేదు ధన ♦ కాంక్షను జేసి యనేకపాపముల్
సలుపుదు రట్టిదుష్టులకు ♦ సద్గతి గల్గదు గాన యుద్ధముల్
వలదు విదేశవాసులము ♦ వచ్చితి మిచ్చటివారితోడుతన్
జెలిమి ఘటింప మంచి దని ♦ చెప్పిననాపలు కింత వింటిరే.

సెల్యూ—అందుకుచేతనే నా కీదుర్గతి పట్టినది.

శ్లోనో—అట్లుదలంపవలదు. ఇప్పుడైన నామనవి చెల్లింపుడు.

సెల్యూ—అది యేమి?

శ్లోనో—చంద్రగుప్తుడు సైన్యసమేతుడై గుడారమున నున్నవాడు గదా? వానికడ కేగి న న్నిచ్చి పరిణయ మొనరింపుడు. దాన మీకోరిక లన్నియు నేడే ఫలింపగలవు.

సెల్యూ—నాకే కోరికలును లేవు. అన్నియు తెగ త్రెంచుకొంటిని. పుత్రీ! నీకోరిక దీరు నట్టులా చంద్రగుప్తునకు ని న్నిచ్చి పెండ్లితప్పక చేసెదను. నీవు ప్రసన్నురాల వగుము. (అని ఒకజాబు వ్రాసి) ఓప్రతీహారీ! ఈలేఖ గొనిపోయి చంద్రగుప్తచక్రవర్తి కొసంగి రమ్ము.

ప్రతీహారి—చిత్తము దేవా! (అని నిష్క్రమించును.)

సెల్యూ—కుమారీ! మీయుపాధ్యాయుడగు మొగస్తనీసు వచ్చెనా?

శ్లోనో—వచ్చువేళయైనది.

మొగస్తనీసు—(ప్రవేశించి) రాజా! సెల్యూకసుప్రభువరా! అభివాదన మగునుగాక.

శ్లోనో—గురువర్యా! నమస్కారము.

మొగ—కల్యాణివి కమ్ము.

సెల్యూ—(లేచి) పండితవర్యా! ఈయుచితాసనమలంకరింపుము. మనగతి యెట్లు వచ్చినదో చూచితివా?

ముగస్త—రాజా! యేల తెలియనివానివలె భాషించెదవు?

ఉ. ఎందఱురాజు లీధరణి ♦ నేలిరో? యెందఱుభిక్షుమెత్తిరో?
యెందఱు గెల్చి రోడిరి మ ♦ ఱెందఱు? వారిచరిత్ర లిప్పు డే
మందును! తద్ధరారమణు ♦ లందును నీవొకచిన్నరాజువే!
సందియమేల యోడినను ♦ చాలఁగ గెల్చిన కీర్తితప్పునే.

సెల్యూ—నీవు చరిత్రకారుఁడవుగాన అట్లూహింతువు.

ప్రతీహారి—(ప్రవేశించి) దేవా! చంద్రగుప్తమహారాజే విచ్చేయు చున్నాఁడు.

(అందఱును లేచి నిలువంబడుదురు. శోణోత్తర వెళ్లిపోవును.)

చంద్రగుప్తుఁడు—(ప్రవేశించును.)

సెల్యూ—(ఎదురుగాఁబోయి) రాజా! నాయపరాధము క్షమింపుము. (అని చెయ్యి చెయ్యి కలుపును.)

ముగ—(చెయ్యి కలిపి) ఓరాజచంద్రా! నీకభిమత మగునుగాక. నీ క్రూరకృపాణమున వైరులఁ జీల్చి భారతరాజ్యలక్ష్మిని బడసిన మహాభాగ్యశాలివి. ఇంక నీప్రాగల్భ్యము త్రిలోకవందనీయము సుమా!

చంద్ర—ప్రాగల్భ్యమును నే నాశించుటలేదు. అటులైన నా కీజయమే చేకూర దనుకొనుము.

ఉ. వైరులకాలవాల మని ♦ వార్యతరోరుశరీర ఘోరసం
సారము గానఁ దద్రిపులఁ ♦ జక్కడఁచంగఁ గద బాహ్యశత్రులన్
క్రూరకృపాణధారలను ♦ గూల్చితి నట్టులగాక రాజ్యమి
చ్ఛారతి వచ్చునే? వివిధ ♦ శస్త్రములున్నను సేనలుండినన్.

సెల్యూ—రాజచంద్రా! అయ్యుచితాసనంబున నధిష్ఠింపుము.

చంద్ర—భాగ్యము. (అని కూర్చుండును. అందఱుగూర్చుండుదురు.)

సెల్యూ—ఆ. గీ. నీమహత్త్వ మెఱుఁగ ♦ నేరక నీతోడఁ
దురముసేయఁ గాలు ♦ దువ్వినాఁడ
తుదకు గెలువలేక ♦ దూలితిఁ; దాఁ ద్రవ్వ
కొన్నగోతిలోనఁ ♦ గూలినట్లు.

చంద్ర—అందు మీాత ప్పేమి గలదు? రాజధర్మ మట్లు గావించును.

మొగ—అట్లైన వైరులైనమాకడకు నిరాయుధుఁడవై యెట్లు రాగ లిగితి? దాన ప్రమాదము గలదని నీబుద్ధి యేలబోధింపకుండెను

చంద్ర—ఆయుధములు తల కాచునా?

తే. గీ. ఆయు వీశ్వరదత్తమ ♦ హాపదార్థ
మనినది చెల్లకుండ నే ♦ యస్త్రములఁ
దీయఁజాలదు కాపాడఁ ♦ జేయలేదు
కలఁచునే చీమ శివునాజ్ఞ ♦ గానియపుడు.

మొగ—ఏమి నీప్రజ్ఞానప్రభావము? ఇట్టి తత్వవేత్తవైన నీవు కత్తిప ట్టిన నేలోకంబులు జయింపఁబడవు?

ఉ. ఓమహనీయమూర్తి సుగు ♦ ణోజ్జ్వలకీర్తివి చక్రవర్తివై
భూమి జయించి తద్విజయ ♦ భూతి వహించుటె గాక యింద్రియ
గ్రామము గెల్చినావు త్రిజ ♦ గంబులఁ బూజ్యుఁడ వీవె యింక సం
గ్రామము చేతనే గెలుపు ♦ గాదు మనంబున గెల్తువన్నియుఁ.

మొగ—రాజా! చంద్రగుప్త! మావిన్నప మొక్కటి కలదు. కృపా మతిని కాదనక యనుగ్రహింపుము.

చంద్ర—నారాజ్యము కావలసినఁ గైకొనుఁడు. ఇప్పుడే యిచ్చెదను.

మొగ—అదిగాదు. మా సెల్యూకసుప్రభువరునికోర్కె చెల్లింపుము.

చంద్ర—అదియేమి? రాజా!

సెల్యూ—రాజా!

చ. పరమపవిత్ర చారునవ ♦ పల్లవకోమల కాంచనాంగి నా
వరములముద్దుపట్టి గుణ ♦ బంధుర సూనృతవాగ్ధురీణ నీ
బరిణయ మాడఁగాఁదలఁచి ♦ పల్కెఱు త్వచ్చరితంబుఁ బాడుచుఁ
వఱలును దానిఁ గైకొనఁగఁ ♦ బ్రార్థనచేసెద నిన్నుభూవరా.

చంద్రి—(ఊరకుండును.)

మొగ—ఓపార్థివేంద్రా! నీవు యోచించున దే నెఱుంగుదును. ఈసె
ల్యూకసుప్రభువరుఁడు కులీనుఁడు. గ్రీస్ ఆర్యులసంతతివాఁడు.
నీవును ఆర్యసంతతికి వేరుగావు. ఆర్యులన నీరాను దేశవాసు
ఆదేశ మొకప్పుడు క్షామపీడితమై యుండ ప్రజలు వికావిక
నానాదేశముల కేగి నివాసము లేర్పఱుచుకొని నాగరికతను నా
టి యాయాఖండములకు వన్నె దెచ్చిరి. కావున చరిత్రాంశ
ములనుబట్టి చూడ మీకు పూర్వసంబంధము సంపూర్ణముగఁ
గలదు. అదిగాక బహుకాలనివాస మేర్పఱచుకొనియున్న
మండఱము భారతీయుల మనుటనిర్వివాదాంశము. కావున
మూఢాచారములనుపోనాడి జాతీయవిజ్ఞానము ప్రసన్నబుద్ధి
సమాధానపఱచి యీపెండ్లికి నీ వవశ్యము నియ్యకొనుము.

చంద్ర—(స్వ) నావిజయమును బ్రశంసించుటకై నిన్న వచ్చిననాగుర
గు చాణక్యఋషియు నీవివాహము సంగీకరించెనుగదా! అదిగా

తే. గీ. చిన్ననాఁటఁగోలె ♦ సిరియుఁ బ్రాణము ధార
వ్రాసి నమ్మినట్టి ♦ యువిద నెట్లు
కాదనంగ నేర్తు ♦ కలుషంబునకునైన
వెఱవవలదె? హింస ♦ వేఱ కలదె.

సెల్యూ—రాజా! మమ్ము ధన్యులను చేయఁజాలవా?

చంద్ర—మీకు మేలు చేకూరినట్లే కావింపుఁడు.

ల్యా—చేటికా! శోణోత్తరను గొనిరమ్ము.

టి—దేవా! చిత్తము. (అని వెళ్లును.)

(శోణోత్తర వసంతికతో ప్రవేశించును.)

ల్యా—అమ్మా! శోణోత్తరా! ఇటురమ్ము. (అని చెయ్యి పట్టుకుని)

. ఎవనింగూర్చి హితంబు సల్పితివి నీ ♦ కెవ్వండు ప్రాణాప్తుఁడ
· య్యవనీనాథుఁడితండె మార్యుఁడు ప్రసూ ♦ నానూనదామం బిదే

(ఇచ్చును.)

నవలా! నీనిగళంబునం దిడి ప్రమా ♦ ణం బేర్పడన్ బెండ్లి గ
మ్మ్ము వినోదమ్మున నింక నిర్భరకులాం ♦ భోరాసు లుప్పొంగఁగన్.

ోణో—(ప్రసూనదామముఁ గైకొని చంద్రగుప్తునిమెడ నలంకరించి)

వసంతికా! ఆకలశమును పూజాద్రవ్యములును ఇటు తెమ్ము.

సం—(ఇచ్చును.)

ోణో—(చంద్రగుప్తుని చరణములకడఁ బూజించుటకు గూర్చుండును.)

ంత్త. ఓదయామయ! దీనరక్షక! ♦ యుర్వినాథ! మనోహరా!
నీదుపాదసరోజముల్ మది ♦ నిల్పినట్టుల బాహ్యమం
దీదళంబులఁ బూజ చేసెద ♦ నింక న న్వరియింపు మా
మోద మొప్పఁగ నగ్నిసాక్షిగ ♦ భూసతిన్ జతసేయుచున్.

ల్యా—

. అల్లుఁడ వైన నీవె వసు ♦ ధాధిపుఁ డైనను నీవె తండ్రి యీ
ఫుల్లసరోజనేత్రఁ గదుఁ ♦ బుణ్యచరిత్రను నెట్లు చూచెదో
తెల్లని దెల్లఁ బాలు తన ♦ దృష్టికి నల్లనిదెల్లనీరుగా
నుల్లము నెంచుదీని నెటు ♦ లోపికతోడుత నిర్వహింతువో?

అమ్మా! శోణోత్తరా! నీ కుంకువగా నిప్పటికి నాకు మిగిలియు
న్న రాజ్యమును గజతురగపదాతిసైన్యమును ధనకనకవస్తువా

హనాదినవరత్నభాండాగారములును గృహారామస్థానోద్యానస
నపరిదేశములును నివిగో దాసదాసీజనసహితముగా నిచ్చివేయు
చున్నాఁడను. (అని యొకపట్టాను) కైకొనుము. (అనియిచ్చును)

శో—(పుచ్చుకొనును)

సెల్యూ—అమ్మా! నీవు మాయుభయవంశములకు కీర్తిని దెమ్ము. ఈ
నాకోరికె చెల్లించుటకు నీపతిభక్తి సర్వదా యాచరింపుము.

మొగ—ఓశోణోత్తరా! నీవు గుణవంతుఁడైనపతికి ప్రియురాలవై ధ
న్యవై నట్టులే సత్సంతానముచే కీర్తిం బడయుము.

సెల్యూ—రాజా! చంద్రగుప్తా! ఈమొగస్తనీసు మహాపండితుఁడేగా
క చరిత్రకారుఁడు. నీయాస్థానమున నుంచి యాదరింపుము. నే
ను గ్రీసుదేశమునకు వెడలిపోవలసియున్నది.

చంద్ర—మీరేల పోవలయును? నాకు సహాయులై యుండరాదా,

సెల్యూ—అసహాయశూరుఁడవైననీ కింకొకరిసహాయ మనపేక్షణీ
యము. నీకు సర్వదా జయం బగునుగాక.

మొగ—తథాస్తు.

భరతవాక్యము.

తే. గీ. జ్ఞాతివైరంబు లుడిగి వి ♦ జ్ఞానమతిని
బ్రిజలు రాజానురాగులై ♦ పరగుఁగాత
పాపి దుర్జాతి దుర్భిక్ష ♦ బాధ లెవియుఁ
బ్రజకు రాకుండ రాజు కా ♦ పాడుఁగాక.

గద్య—ఇది శ్రీమద్వాఖైలలీపాభగవదాచార్యవరప్రసాదాసాదిత
కవితావిశేష మొహియుద్దీన్ బాషాగురుజ్యేష్ఠపుత్రచాన్బి
యాంబాతనూజకన్నంవావల్లయగ్రజవుణ్మేలీవా
కవిప్రణీతంబగు చంద్రగుప్తనాటకము
సర్వమును సంపూర్ణము.

శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్ర భాషానిలయము

సుల్తాన్ బజారు - హైదరాబాదు

ఈ దిగువ పేర్కొనబడిన తేదినాడు కాని అంతకు పూర్వము కాని ఈ పుస్తకము వాపసు చేయవలెను. (తిరిగి ఈయవలెను)